

**T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ANNE-BABA TUTUMLARININ
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK ÜZERİNE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dilan ÖZEN

**Psikoloji Ana Bilim Dalı
Psikoloji Programı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur TEKİN

Temmuz, 2019

**T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ANNE-BABA TUTUMLARININ
PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK ÜZERİNE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Dilan ÖZEN
(Y1412.270030)**

**Psikoloji Ana Bilim Dalı
Psikoloji Programı**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Uğur TEKİN

Temmuz, 2019

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Enstitümüz Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı Y1412.270030 numaralı öğrencisi Dilan ÖZEN'in "Ortaokul Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Psikolojik Sağlık Üzerine Etkisi" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 19.06.2019 tarih ve 2019/14 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Tezli Yüksek Lisans tezi 11.07.2019 tarihinde kabul edilmiştir.

<u>Unvan</u>	<u>Adı Soyadı</u>	<u>Üniversite</u>	<u>İmza</u>
ASIL ÜYELER			
Danışman	Prof. Dr.	Uğur TEKİN	İstanbul Aydın Üniversitesi
1. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Şahide Güliz KOLBURAN	İstanbul Aydın Üniversitesi
2. Üye	Prof. Dr.	Ahmet ŞİRİN	Marmara Üniversitesi
YEDEK ÜYELER			
1. Üye	Dr. Öğr. Üyesi	Engin EKER	İstanbul Aydın Üniversitesi
2. Üye	Doç. Dr.	Özden BADEMCI	Maltepe Üniversitesi

ONAY

Prof. Dr. Ragıp Kutay KARACA
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Ortaokul Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Psikolojik Sağlamlık Üzerine Etkisi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (.../.../2019)

Dilan ÖZEN

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her aşamasında bana destek olan, bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca öğrencisi olduğum için kendimi şanslı hissettiğim değerli tez danışmanım Prof. Dr. Uğur TEKİN' e katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın gerçekleşmesinde ve verilerin toplanmasında yardımlarını esirgemeyen okul yöneticilerine, rehber öğretmenlere ve gönüllü olarak çalışmaya katılan öğrencilere çok teşekkür ederim.

Son olarak, eğitim hayatım boyunca benden desteğini esirgemeyen ve bana eğitimin önemini aşıl原因an babam Mehmet Ali ÖZEN' e, hayatımın her anında yanımda olan, umutsuzluğa kapıldığım dönemlerde beni motive eden, sevgisini her zaman hissettiren annem Emine ÖZEN' e, destekleri için abim Şeyhmus ÖZEN ve kardeşlerim Şevin ÖZEN ile Sidar ÖZEN' e sevgilerimi ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Temmuz, 2019

Dilan ÖZEN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
1.2 Problem	6
1.3 Alt Problemler	6
1.4 Sınırlılıklar.....	7
1.5 Sayıtlılar (Varsayımlar).....	7
1.6 Tanımlar	8
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	10
2.1 Aile Tanımı.....	10
2.1.1 Aile sistemi	10
2.1.2 Ailenin yapısı ve işlevi	11
2.1.3 Ailenin çocuk üzerindeki etkileri.....	12
2.1.4 Aile tutumu	15
2.1.4.1 Anne-baba tutumları ile ilgili kuramlar.....	16
2.1.4.2 Ebeveyn tutumunu etkileyen etkenler	20
2.1.4.3 Ebeveyn (anne-baba) tutumları	24
2.2 Psikolojik Sağlık.....	33
2.2.1 Tarihsel gelişimi	33
2.2.2 Psikolojik sağlık.....	36
2.2.2.1 Psikolojik sağlık kuramları	43
2.2.2.2 Psikolojik sağlamlığı yüksek düzeyde olan bireylerin özellikleri.....	50
2.2.2.3 Psikolojik sağlamlığı etkileyen faktörler	51
2.2.2.4 Psikolojik sağlamlıkla ilgili yapılan araştırmalar.....	59
3. YÖNTEM.....	65
3.1 Araştırmanın Modeli	65
3.2 Veri Toplama İşlemi.....	65
3.3 Veri Toplama Araçları.....	66
3.3.1 Kişisel bilgi formu	66
3.3.2 Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeği	66
3.3.3 Ana baba tutum ölçeği (ABTÖ).....	68
3.4 Verilerin Analizi	68
4. BULGULAR	70
4.1 Katılımcıların Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular	70
4.2 Ölçeklere Ait Betimsel İstatistikler	74
4.3 Gruplar Arası Karşılaştırmalar	75

4.3.1 Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim ölçeği ile sosyo-demografik özellikler arasındaki farklılıklar.....	75
4.3.2 Anne-baba tutum ölçeği ile sosyo-demografik özellikler arasındaki farklılıklar	89
4.4 Psikolojik Sağlamlık ve Anne-Baba Tutum Puanları Arasındaki Korelasyon Analizi	95
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	90
5.1 Sonuç	90
5.2 Öneriler.....	100
KAYNAKLAR	102
EKLER.....	113
ÖZGEÇMİŞ.....	122

KISALTMALAR

- %** : Yüzde
ABTÖ: Anne-Baba Tutum Ölçeği
F : ANOVA testi puanı
N : Kişi sayısı
p : Anlamlılık düzeyi
r : Korelasyon katsayısı
SS : Standart Sapma
t : t testi puanı

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 4.1: Cinsiyete Göre Dağılım	70
Çizelge 4.2: Sınıfa Göre Dağılım	70
Çizelge 4.3: Kardeş Sayısına Göre Dağılım	71
Çizelge 4.4: Ailenin Gelir Durumuna Göre Dağılım	71
Çizelge 4.5: Anne Eğitim Düzeyine Göre Dağılım	72
Çizelge 4.6: Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılım	72
Çizelge 4.7: Anne-Baba Durumuna Göre Dağılım	72
Çizelge 4.8: Anne Meslek Durumuna Göre Dağılım	73
Çizelge 4.9: Baba Meslek Durumuna Göre Dağılım	73
Çizelge 4.10: Psikolojik Sağlık Ve Ergen Gelişim Ölçeği	74
Çizelge 4.11: Anne-Baba Tutum Ölçeği	75
Çizelge 4.12: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Bölge Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik T-testi	76
Çizelge 4.13: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Cinsiyet Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik T-testi	77
Çizelge 4.14: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Sınıflar Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları	78
Çizelge 4.15: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Kardeş Sayısı Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları	80
Çizelge 4.16: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Ailenin Gelir Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları	82
Çizelge 4.17: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Annenin Eğitim Düzeyi Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları	83
Çizelge 4.18: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Baba Eğitim Düzeyi Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları	84
Çizelge 4.19: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Anne-Baba Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları	85
Çizelge 4.20: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Annenin Meslek Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları	86
Çizelge 4.21: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Baba Meslek Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları	87
Çizelge 4.22: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Bölge Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik T-testi	89

Çizelge 4.23: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Cinsiyet Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik T-testi	89
Çizelge 4.24: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Sınıflar Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik ANOVA Sonuçları	90
Çizelge 4.25: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Kardeş Sayısı Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik ANOVA Sonuçları	91
Çizelge 4.26: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Ailenin Gelir Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik ANOVA Sonuçları	92
Çizelge 4.27: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Annenin Eğitim Düzeyi Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları	93
Çizelge 4.28: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Annenin Meslek Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik ANOVA Sonuçları	94
Çizelge 4.29: Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları	90
Çizelge 4.30: Analizler Sonucunda Elde Edilen Özet Çizelge	91

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ANNE-BABA TUTUMLARININ PSİKOLOJİK SAĞLAMLIK ÜZERİNE ETKİSİ

ÖZET

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin anne-baba tutumlarının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi incelenmiştir. Ana-baba tutumları ile psikolojik sağlamlık araştırmanın demografik değişkenleri açısından incelenmiş ve çeşitli istatistikler yapılmıştır. Ortaokul öğrencileri zor ve stresli durumlarla karşılaştıkları zaman yaşadıkları sorunların üstesinden gelmelerine kaynak sağlayan koruyucu faktörleri ile ana-baba tutumu arasında anlamlı ilişkiler olması öngörülmektedir.

Araştırma 2018-2019 eğitim-öğretim yılında İstanbul ve Diyarbakır illerinde özel bir ortaokulda öğrenim görmekte olan 165'i kız, 225'i erkek olmak üzere toplamda 390 örneklemeden oluşmaktadır. Çalışmada veri toplama amacıyla araştırmacı ve tez danışmanı ile birlikte hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeylerini belirlemek için Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği ile ana-baba tutum düzeylerini belirlemek için Ana - Baba Tutum Ölçeği ve kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 24.0 programı kullanılmıştır. Bağımsız örneklem T-testi, Anova ve Korelasyon analizleri kullanılmıştır.

Araştırmanın sonucuna göre, ana-baba tutumları ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Demokratik anne baba tutumu ile psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim ölçeğinin tüm alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Otoriter ana-baba tutumu ile dışsal ve içsel koruyucu faktörlerin alt boyutları arasında negatif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Koruyucu ana-baba tutumu ile psikolojik sağlamlığın alt boyutundan okul içi etkinliklere katılımı pozitif anlamlı ilişki bulunurken, içsel alt boyutundan ev içi ilişkilerde ilgi negatif anlamlı ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Ana-baba tutumu, Psikolojik Sağlamlık, Ergenlik.*

THE IMPACT OF MIDDLE SCHOOL STUDENTS' PARENTS' ATTITUDES ON KIDS' RESILIENCE

ABSTRACT

In this research, the impact of middle schoolers' parents' attitudes on their kids's resilience has been studied. Parental attitude and resilience have been searched in terms of demographic variables of the research and various statistics have been produced. It is predicted that there are significant relations between the parental attitudes and protective factors that help middle school students to overcome their problems when they face difficult and stressful experiences.

The sample group of the research consists of 165 female and 225 male, 390 students in total who study in private schools located in Istanbul and Diyarbakir during 2018-2019 academic year. In the research, Personal Information Questionnaire which was prepared by the researcher and thesis advisor in order to collect data, Resilience and Adolescent Development Scale to determine the levels of resilience and Parental Attitude Scale to determine the levels of parental attitudes have been used (as data sources). SPSS 24.0 has been used for data analysis. Independents Sample T-Test, Anova and Correlation Analyses have been used.

According to result of the research, it has been ascertained that there is a significant relation between parental attitude and resilience. It has been found that there is a positive and significant relation among democratic parental attitude, resilience and all sub-dimensions of adolescent development scale. It has been found that there is a negative and significant connection between authoritative parental attitude and sub-dimensions of internal and external protective factors. It has also been found that there is a negative and significant connection between protective parental attitude and in-house relations while there is a positive and significant relation between protective parental attitude and resilience in terms of in school activities.

Keywords: *Parental attitude, Resilience, Adolescence.*

1. GİRİŞ

Psikoloji, İkinci Dünya savaşı sonrası ortaya çıkmıştır. Psikoloji ile ilgili günümüze kadar uzmanlar tarafından birçok çalışmalar yapılmıştır. Son yıllar da psikiyatri, eğitim psikolojisi ve sosyal bilim alanlarında psikolojik ve sosyolojik açıdan bireyler üzerinde yapılmış birçok çalışmalara rastlanmaktadır. Araştırmacılar tarafından 25 yılı aşkın genç bireylerle yapılan çalışmaların çok verimli olduğu ifade edilse de bu konudaki bilgilerin bir kısmında hala doldurmamış boşluklar olduğu kabul edilmektedir (Zaslow & Takaniski, 1993).

Bireyin doğumdan itibaren başlayan yetişkin dönemini de içeren kapsamlı bir araştırma ile olumsuz durumlara maruz kalan çocukların belirli bir kısmında psikolojik ve davranış problemleri yaşadıkları gözlemlenmiştir (Werner, 2005).

Psikolojik sağlık, Latince “resilience”, “sağlam” kelime kökünden türemiştir. “Resilience” kelimesi *tojumpback* sözcüğünden türetilmiştir. Tojumpback kelime olarak geri dönmek anlamında geçmektedir. Birey yaşamındaki güçlükleri geliştirerek, zorluklarla mücadele etme kapasitesi olarak belirtilmektedir (Silliman, 1994; Akt. Terzi, 2005). Sağlık ile ilgili olarak Joseph’e (1994) göre bireylerin yaşamları boyunca karşı karşıya kaldığı zorluklarla mücadele etme ve bu zorluklar karşısında başarılı bir şekilde uyum sağlayarak baş etme becerisi olarak ifade etmiştir. Sağlıkla ilgili ilk yapılan çalışmalardan biri 1960 yıllarında yapılmıştır. Bu çalışma psikopatolojik olarak risk altında olan çocuklar ile yapılmıştır. Araştırmacılar, çocukların bir kısmı sağlıklı gelişim göstererek yapılan çalışmanın çocuklar açısından önemini belirtmiştir (Anthony, 1974; Garmezzy, 1974; Murphy, 1974; Akt. Irmak, 2008).

Garmezzy (1993) psikolojik sağlamlığı, bireylerin yaşadığı zor ve stresli durumlar sonrası daha önceki tutum ve davranışlarına tekrar dönebilme, toparlanma yeteneği olarak ifade etmiştir. Richman ve Galinsky (1999) göre sağlık zor durumlar karşısında olumlu başarılar göstererek beklenmedik olay veya durumlara karşı uyum sağlama becerisi olarak belirtilmiştir. Psikolojik sağlamlığın güçlü olabilmesi için bireylerin içinde bulunduğu aile, toplum ve kültürel kaynaklara sahip olması

gerekmektedir. Bireyler yaşamlarında karşılaştıkları güçlüklerle veya değişimlerle başa çıkabilmeleri için yaratıcı düşünme becerilerini bu kaynaklar geliştirerek güçlendirmelidir.

Psikolojik sağlamlıkla ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde en sık karşılaşılan özellikler bireyin zor ve riskli durumlar karşısında uyum göstermesi, risk faktörleri ve koruyucu faktörler öne çıkmaktadır. Psikolojik sağlamlık tanımı yapılırken bireyin yaşadığı stresli durumlar karşısında hasar görmeme anlamında kullanılıyor gibi görünse de aslında stresli ve zor durumlar karşısında bireyin dirençli ve dayanıklı olması sonucu tekrardan güç elde edebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Olsson, Bond, Burns, Vella-Brodrick, Sawyer, 2003). Kalabalık aile, sosyo-ekonomik zorluklar, gebelik döneminde madde kullanımı, ebeveyn çatışması ve psikiyatrik bozukluğu, çocuklar arası ihmal, doğum öncesi ve sonrası bakım gibi bireylerin yaşamlarındaki stresli ve zor koşulların meydana gelmesi sağlayan risk faktörlerinin bir kısmını oluşturmaktadır (Barfield, 2004).

Risk faktörleri: başarısız ilişkiler, uyuşturucu kullanımı, işsizlik, hastalık, kronik hastalık, erken doğum, ergenlik döneminde anne-baba olmak, anne-babaların fiziksel hastalıkları, olumsuz yaşam olayları, anne-babalarını erken kaybetme, anne-babalarının boşanması, tek ebeveyn ile yaşamak, düşük sosyo-ekonomik durum, çocuk ihmal ve istismarı, savaş ve doğal afet gibi travmatik durumlar, ilgisiz anne-baba tutumları şeklinde ifade etmektedir (Gürkan, 2006). Risk faktörleri ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde anne-baba tutumu çocuklardaki temel risk faktörlerinden biri olduğu görülmüştür.

Risk faktörlerine maruz kalan çocuklarda suç işleme gibi davranışsal problemler, akademik sorunlar, psikolojik ve sosyal uyumsuzluk gibi yaşamlarında olumsuz sonuçlar görülmektedir. Yaşanılan risk faktörlerine göre bireyin başa çıkma kapasitesi koruyucu faktörlerine bağlıdır (Hauser, Vieyra, Jacobson & Wertreib, 1985; Akt. Rak & Patterson, 1996).

Sağlamlığın diğer önemli özelliklerinden biri olan koruyucu faktörler, risk faktörlerinin olumsuz etkisini azaltmaktadır. Ayrıca koruyucu faktörler, risk faktörlerin diğer uç noktası olarak da düşünülmektedir. Bireyler risk faktörleri oluşturan durumlarla mücadele ederken sahip olunan aile, akran, okul, ekonomik güç, başa çıkma yeteneği ve bireysel güçlü yönleri ile mücadele etmeyi de

desteklemektedir (Okullarda Ruh Sağlığı Merkezi, 2008). Ramirez' e (2007) göre koruyucu faktörleri destekleyenler arasında problem çözme becerisi, öz yeterlik, kişiilerarası duyarlılık, olumlu ilişi kurma, etkili iletişim kurma, uyum sağlama, geleceği planlama, karar verme yeteneğine sahip olma, sosyal destek alabilme, ihtiyaç ve beklentilerini erteleyebilme, gelişime açık olması ve duygu düzenleme becerisine sahip olması yer almaktadır.

Çocukluk ve ergenlik dönemlerinde karşılaşılan risk ve sağlıklı kavramları incelenen uygulama alanlarında ve araştırmalarında birinci basamak olarak koruyucu/önleyici hizmetler açısından her geçen gün daha da gelişen kavramlar olmuştur. Bu kavramlar son zamanlarda psikolojik danışma ve rehberlik, psikoloji ve psikiyatri alanında ilgi çekmektedir. Böylece literatürde çeşitli araştırmaların konusu olmuştur (Gizir, 2004). Yapılan literatür araştırmalarında ocuk ve ergenlerin psikolojik sağlıklı koruyucu faktörleri arasında başta evre, aile, okul, akranlar ve bireysel özelliklerinin geldiği görülmektedir. Ailenin ekonomik durumu, güvenilir olması, aile bireylerinin eğitim durumu, birbirlerini destekleyici olmaları, anne-babanın ocuk bakımında nitelikli olması, anne-babanın madde kullanımı, anne-babanın çocukları ile aralarında güvenli ve güçlü bağ kurmaları ve düzenli aile yaşantılarının olması üzerinde durulmuştur. Çocuklar gelişim dönemlerini sağlıklı bir Şekilde tamamlaması için bulunduğu evre ve aile büyük önem taşımaktadır.

Aile, bireylerin yaşamlarının başladığı ilk andan itibaren çocukların davranış ve tutumlarının Őekillendięi ve geliştiği yerdir. Çocuğun toplumsal olarak bulunduğu ilk evre ailedir. Bireyler, buldukları toplum değerleri ve ahlaki kuralları çerçevesinde gelişimlerini sürdürmektedir. Çocuklar iletişim becerilerini ilk ailede öğrenmektedir. Ebeveynler ocuk yetiştirirken çocuğun toplumsal gelişimini etkileyen; kültürel değerler, davranış biçimleri, çocuğa yaklaşımları ve yetiştirme tarzları ile gelişimleri pek çok yönden etkilemektedir. Anne-babaların gelişim dönemlerinde ve sonrasında gösterdiği tutumlar ile yetiştirilen bireylere model olmaktadır.

Aile ortamı çocuğun kişilik gelişimini önemli ölçüde etkilemektedir. Çünkü ocuk birey olma yolunda ilerlerken birlikte yaşadığı ebeveynlerini model almaktadır. Böylece ocuklar beraber yaşadığı anne-babanın yaşam tarzlarını algılayabilmek için onları rol model almıştır. Çocuğun karakterinin biçimlenmesinde büyük öneme sahip olan aile ortamı, bireylerin yaşamları boyunca sağlıklı ilişkiler kurabilen, özerk bireylerin yetişmesini sağlamaktadır (Yavuzer, 1993).

Aile yaşantısı çocuk gelişiminde oldukça önemli bir yere sahiptir. İlerleyen yıllarda karşılaşılabilecek zor ve stresli durumlar karşısında göstereceği uyum ile birlikte zorluklarla baş eden birey, aile yaşantısı ile aile bireylerinin özellikleri şekillenen kişiliği üzerinde etkili olacaktır. Çocukların karşılaştığı problem durumunun başarılı veya başarısız sonuçlanmasında aile üyelerinin desteği sonucun belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır (Rhodes & Brown, 1991; Akt. Özcan, 2005). Görüldüğü gibi aile üyeleri, bireyin hayatının şekillenmesinde önemli etkiye sahip olmaktadır.

1.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada ortaokul öğrencilerinin anne-baba tutumlarının psikolojik sağlamlıkları üzerine etkisinin olup olmadığını incelemek amaçlanmıştır. Ayrıca araştırmanın bir diğer amacı psikolojik sağlamlık düzeyleri ve ana-baba tutumları bölgelere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek olmuştur. Psikolojik sağlamlık ve anne-baba tutumu ile ilgili açıklamalarda bulunulacak ve bu konularda yapılan araştırmalara yer verilecektir.

Psikolojik açıdan çocukların kişilik gelişiminde sağlıklı veya olumsuz gelişim göstermesi anne-baba tutumunun ve anne-babanın çocukları ile aralarında kurduğu ilişkinin önemli ölçüde etkili olduğu belirtilmiştir. Anne-baba ve çocuk ilişkisinin güvenli, tutarlı ve sağlıklı olması çocukların fiziksel, zihinsel, toplumsal ve duygusal gereksinimlerini karşılayarak mutlu, uyumlu, hoşgörülü, özgüvenli, yeteneklerini ortaya çıkaran ve geliştiren, stresli ve zor durumlar olmasına karşın olumlu gelişmeler göstererek güçlü birer yetişkin kişiliğe sahip olmalarını sağlamaktadır. Yaşamın ilk yılından itibaren bu özellikleri karşılayabilecek olan tek kurum ailedir (Ekşi, 1990; Akt. Karakuş, 2003). Böylece çocuğun gelişimini sürdürdüğü ortam ve bireylerle kurduğu ilişkinin onun kişilik özelliklerinin oluşumunda olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir.

Bireyler yaşamlarının her döneminde zor ve stresli durumlar ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Çocuklar ergenlik dönemine doğru ilerlerken buldukları çevreye ve topluma uyum sağlamalarını engelleyen çeşitli problemler ile karşılaşmaktadırlar. Bu problemlerin nasıl üstesinden geldiği, içsel ve dışsal kaynaklar kullanılarak geliştirilen uyum süreci ve baş edebilme becerileri tamamen psikolojik sağlamlıkları ile ilgilidir. Problemlerle durumlar karşısında çözüm üretme yolları öncelikli olarak

ailede öğrenilmektedir. Bireyler özellikle anne-babanın stresli ve zor durumlar karşısında nasıl bir yol izlediklerini görerek ve yaşayarak öğrenmektedir.

Anne-baba tutumları çocukların yaşamlarındaki zorluklarla baş etmelerinde önemli etkiye sahip olmaktadır. Koruyucu faktörlerin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde, risk faktörleri altında bulunan çocuk ve gençlerin gelişim süreçlerini sağlıklı bir şekilde tamamlaması için aile üyelerinin destekleri büyük önem taşımaktadır.

Bireylerin erken dönemden gelişmeye başlayan ve ilerleyen yıllarda da devam ettirdikleri aile ilişkileri, arkadaş ve kişilerarası ilişkileri ruhsal sağlıklarını etkilemektedir. Yapılan bu araştırmada örneklem yaş gurubu literatürlerde gelişim dönemlerinin zor bir dönemi olarak geçen ergenlik döneminin başlangıç yaşı olan 11-14 yaşlarından oluşmaktadır. Bireylerin buldukları dönem özellikleri incelendiğinde karşılaşacakları değişikliklere uyum sağlamakta güçlük çekebilecekleri düşünülmektedir. Anne-baba tutumları ergenlik dönemindeki çocuklar üzerin de etkisi oldukça önemlidir. Ergenlik dönemi duyguların yoğun bir şekilde yaşandığı ve bireylerde sıkça duygu değişikliği görülen dönem olduğunu unutmamak gerekir. Bu dönemde anne-baba tutumları bireylerin psikolojik sağlık düzeyini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Son yıllarda bireylerin sağlıklı gelişimlerini etki eden olumlu veya olumsuz durumları tespit etmeye yönelik yapılan çalışmaların arttığı görülmektedir. Yaşanılan olumsuz durumlara karşı alınabilecek tedbirler hem birey hem de toplumun yararına olacaktır. Bireylerdeki risk, koruyucu ve sağlık kavramı ile ilgili araştırmalar literatüre yakın zamanlarda girmiştir. Gün geçtikçe psikolojik sağlıkla ilgili araştırmalar ile çocuk ve ergenlerin gelişim dönemlerindeki önemi artmaktadır. Psikolojik sağlık kavramının tanımında da olduğu gibi bireylerin problem durumlar karşısında uyum gösterme ve başa çıkabilmeleri danışmanlık ile psikiyatri alanlarında son derece önemli hale gelmiştir.

Bu çalışmada çocuk ve ergenlerin psikolojik sağlık düzeyleri ile anne-baba tutumları arasındaki ilişki incelenecektir. Literatürde bu kapsamda yapılan araştırmaların sayısı oldukça azdır. Böylece bu değişkenlerle yapılan çalışma hem yaş grubu hem de demografik değişkenler ile ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi ilerleyen zamanlarda yapılacak araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2 Problem

Bu çalışmanın temel problemi: Ortaokul öğrencilerinin anne-baba tutumlarının psikolojik sağlamlıkları üzerine etkisinin olup olmadığı incelenmesidir. Aynı zamanda araştırmada öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ve anne-baba tutumları ile birlikte demografik bilgileri de ele alınacaktır.

1.3 Alt Problemler

- Ana-baba tutumu ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeyleri bölgelere göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- Ana- baba tutumu bölgelere göre anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- Ana-baba tutumları ve psikolojik sağlamlık düzeyleri, cinsiyet değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ana-baba tutumları ve psikolojik sağlamlık düzeyleri, sınıf değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ana-baba tutumları ve psikolojik sağlamlık düzeyleri, kardeş sayısı değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ana-baba tutumları ve psikolojik sağlamlık düzeyleri, ailenin gelir durumu değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ana-baba tutumları ve psikolojik sağlamlık düzeyleri, annenin eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ana-baba tutumları ve psikolojik sağlamlık düzeyleri, babanın eğitim düzeyi değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ana-baba tutumları ve psikolojik sağlamlık düzeyleri, anne-babanın medeni durumu değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ana-baba tutumları ve psikolojik sağlamlık düzeyleri, annenin çalışma durumu ve mesleği değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
- Ana-baba tutumları ve psikolojik sağlamlık düzeyleri, babanın çalışma durumu ve mesleği değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

1.4 Sınırlılıklar

Araştırmaya ilişkin sınırlılıklar aşağıda belirtilmiştir:

- Bu araştırmanın sonuçları öğrencilerin aile ve kişisel niteliklerine ilişkin bilgileri kendilerine verilen bilgi toplama formlarına verdikleri yanıtlarla sınırlı olmaktadır.
- Araştırma için belirlenen ana-baba tutumu ve psikolojik sağlamlık düzeylerini belirlemek için çalışmada kullanılan ölçeklerin ölçtüğü nitelikler ile sınırlı olmaktadır.
- Araştırma, 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı'nda gönüllülük esasına bağlı olarak İstanbul'un Bakırköy ilçesine bağlı bir özel okulun ortaokul kademesinde 142 öğrenci ile Diyarbakır'ın Kayapınar ilçesine bağlı bir özel okulun ortaokul kademesinde 233 öğrencisi ile sınırlıdır.
- Araştırmada incelenen öğrencilerin demografik özelliklerine ilişkin bilgileri araştırmacı ve tez danışmanı ile birlikte hazırlanan kişisel bilgi formundan elde edilen veriler ile sınırlı olmaktadır.
- Araştırmada incelenen öğrencilerin anne-baba tutum düzeyine ilişkin verileri yalnızca Ana - Baba Tutum Ölçeği' nin ölçümleri ile sınırlı olmaktadır.
- Araştırmada incelenen öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyine ilişkin verileri yalnızca Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği' nin ölçümleri ile sınırlı olmaktadır.

1.5 Sayıtlar (Varsayımlar)

Araştırmaya ilişkin sayıtlar (Varsayımlar) aşağıda belirtilmiştir:

- Yapılan araştırmanın örneklem grubu evreni temsil etmektedir.
- Yapılan araştırmaya katılan öğrencilerin veri toplama araçlarındaki maddeleri içten ve samimi bir şekilde ayrıca gerçek durumlarını yansıtarak cevapladıkları varsayılmıştır.
- Yapılan araştırmada kullanılan veri toplama araçları bireyin ölçülmesi istenen özelliklerini doğru bir şekilde ölçmektedir. Kişisel Bilgi Formu örneklem grubun demografik özelliklerini; Ana - Baba Tutum Ölçeği ile öğrencinin algıladığı ebeveyn tutumlarını; Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği ile öğrencilerin sağlamlık düzeylerini ölçmeye uygun olmaktadır.

1.6 Tanımlar

- Ana-Baba Tutumları: Tutum: Bir bireye veya nesneye karşı bilişsel, duygusal ve davranışsal yönleriyle düzenli bir biçimde oluşturan eğilimdir (Kağıtçıbaşı, 1988). Ana-babaların çocuklarının kişilik ve toplumsal gelişimlerini etkileyen durumlara veya nesnelere olumlu ya da olumsuz tepkide bulunma eğilimidir (Yavuzer, 1998).

- Demokratik Ana-Baba Tutumu: Demokratik ana-baba tutumu, çocuğuna içten sevgi ve saygı duyar ayrıca bunu şartsız olarak gösterirler. Çocuğunun ilgi ve ihtiyaçlarına karşı duyarlıdır. Çocuğunun davranışlarını ilgi ve anlayışla takip eder, benlik iradesine ve kendisi ile ilgili kararlar almasını destekler, alınan kararların nedenleri çocuk ile tartışır. Sözel anlamda olanak sağlanarak görüşlerine değer verilir. Çocuğa iyi bir rehber olmaya çalışan ana-baba tutumudur (Kuzgun, 1973).

- Otoriter Ana-Baba Tutumu: Çocuğunun kişilik özelliklerini, isteklerini ve ilgilerini önemsemeyen, sevgisini şartlı olarak gösteren, çocuktan mutlak itaat bekleyen ayrıca disiplin sağlama amacıyla daha çok cezaya başvuran ana-baba tutumudur. Otoriter ana-baba tutumunda, ebeveynler kendilerini otoritenin temsilcisi olarak görürler. Çocuğun bütün kurallara itiraz etmeden uymasını istedikleri için katı bir disiplin anlayışı ile çocukla ilgili bütün kararları ana-babası almaktadır (Dönmezer, 1991).

- İlgisiz Ana-Baba Tutumu: Ebeveynler çocuğu ihmal etmektedirler. Psikolojik bakımdan da reddederek, çocuğunun ilgi, ihtiyaç ve yaptıklarıyla da pek fazla ilgilenmezler. Bulunduğu çevrede mümkün olduğu kadar çocuğunu uzak tutmaya çalışır. Çocuğuna en az sevgi gösteren ayrıca çocuğunun davranışlarını en az denetleyen ana-baba tutumudur (Kuzgun, 1973).

- Koruyucu Ana-Baba Tutumu: Koruyucu ebeveyn tutumunda büyüyen çocuklar denetimin aşırı düzeyde olduğu bir ortamda büyürler. Çocuklar ailelerinden bağımsız hareket edemezler bu nedenle çocuğun özgüveninin oluşumunda büyük eksiklikler olmaktadır. Ebeveynlerin her davranışa olan müdahalesi çocuğun deneyimleme yoluyla öğrenmesini engellemektedir (Sezer & Oğuz, 2010). Koruyucu ebeveyn tutumunda büyüyen çocukların davranışları sıkı bir denetim altında olduğu için güvensiz ve bağımlı kişilikler geliştirebilmektedirler (Tola, 2003).

- Psikolojik Sağlamlık: Bireyin yaşadığı olumsuzluk karşısında kendini toplama gücü olarak ifade etmiştir. Risk faktörleri; stres ve zorluklara karşı ortaya çıkan problemlerle başa çıkma ya da dayanıklılık göstermesiyle oluşan koruyucu faktörlerin etkileşimi ile hayatı önemli derecede etkileyen risklere rağmen psikolojik açıdan olumlu sonuçların birleşmesi ile oluşan etkileşimli kavram olarak tanımlanmıştır (Rutter, 2006).

Psikolojik sağlamlığı travma veya felaketleri olumlu, başarılı olarak atlatma yeteneği olarak ifade etmiştir (Wagnild & Young, 1993).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Aile Tanımı

Aile, bireylerin çocukluktan başlayıp ömür boyu etkisi altında tutan bir birimdir. Aile, bireyleri birbirleriyle aynı amaçları paylaştıkları ve bu doğrultuda hareket ettikleri bir kurumdur. Doğan çocuklar ilk olarak aile ortamında toplumun değerlerini, ahlaki kurallarını öğrenmekle birlikte bireyin kişilik ve psikolojik yapısı da bu ortamda şekillenmektedir (Yörükoğlu, 1979; Akt, Düzgün, 2010).

Bireyin, duygusal gelişimleri, davranışları, toplumsal-kültürel değerlere ve yaşama olan bakış açıları aile ortamında oluşarak gelişmektedir. Toplumun kültürel değerleri ve özellikleri aile birimini etkilediği gibi ailedeki yetişen bireylerde bu doğrultuda etkilenmektedir. Böylece aile ile toplum karşılıklı etkileşim içinde olup bireyin gelişimini birçok yönden etkilemektedir.

Bell, aileyi dört şekilde tanımlamaktadır. Aile kavramının tanımları şu şekildedir;

- Aile bireylerinden birinin düşünce yapısına bakılarak aileyi tanıma söz konusudur.
- Aileyi, aslında geniş bir perspektif bir yapı olarak göz önüne alarak kültürel bir tutumla ele almak gerekir.
- Aile, küçük sosyal bir kurumdur, farklı parçalardan oluşan bir yapıdır.
- Aileyi, toplumun değeri ve sınırları çerçevesinde ele almaktadır.

Türk Aile Yapısı Özel İhtisas Komisyonu aileyi şöyle tanımlar; evlilik, kan bağı ve hukuki olarak aralarında akrabalık bağı bulunan ve genellikle bir arada yaşayan bireylerin sosyal, cinsel, ekonomik ve psikolojik ihtiyaçların giderildiği, topluma uyum sürecinin düzenlendiği temel bir birimdir (Bulut, 1990).

2.1.1 Aile sistemi

1990 yılında Howard ve Ludlow aslında birçok kuramın, aile kavramının nasıl gelişip ve ne şekilde etkileşim içinde bulunduğunu anlamaya çalışıldığını ileri sürmektedir. Aile kavramının teorileri şöyledir (Nazlı, 2007).

- Aile sistemi, bir bütün olarak organize edilmiş, sistemin ögeleri birbirlerine bağımlı olması zorunludur.
- Sistem içerisindeki etkileşim unsurları doğrusal değil döngüselidir.
- Uyumlu bir sistemin temelinde değişim ve değerlendirme mevcuttur.
- Kompleks sistemler belli kuralları, sınırları ve etkileşim unsurları olan alt sınıflardan oluşmaktadır.

Bütün insanlar alt sistemlerden oluşan bir düzen içinde yaşamlarını sürdürürler. Bireyler her alt sistem içerisinde geniş bir hayat düzeninde yer almaktadır. Birey, aile olarak tanımlanan geniş bir hayat düzeninin bir alt sistemidir. Bu etkileşimli sistemlere geniş bir perspektifte bakıldığında birbirlerine bağlı oldukları göz önüne alınarak herhangi bir alt sistemde bir sorun çıkması durumunda bu sorun diğer sistemleri de etkilemektedir (Fenell & Weinhold, 1989).

Diğer sosyal gruplarda olduğu gibi aile bireyleri de birlikte ve birbirlerine bağlı ortak bir amaç çerçevesinde birleşmiş bir birimdir. Ailenin amacı diğer gruplar gibi grup içindeki bütün bireylerin ihtiyaçlarının giderilmesini sağlayan bir ortam oluşturmaktır (Gülerce, 1990).

2.1.2 Ailenin yapısı ve işlevi

Çocuğun geniş, yaratıcı ve gerçekçi bir bakış açısının oluşabilmesi yalnızca ailesine bağlıdır (Kutlu, 2014).

Ebeveyn ve çocuklardan oluşmak üzere ailenin birçok işlevi söz konusudur. Bu işlevler şöyledir; çocukların hem fizyolojik hem de psikolojik sağlam olması, ailenin maddi ihtiyaçlarının giderilmesi, çocukların akademik planlarının yapılması ve aile üyelerinin korunup sevgi, saygı ve hoşgörülü bir ortamda yaşamlarını sürdürmelerini sağlamaktır. Ancak her aile çocuklarına bu ortamı oluşturamamaktadır (Tamer, 2010; Polat, 2001).

Anne ve çocuk bağı, anne karnından başlayarak bireylerin hayatlarının sonuna kadar süregelen karşılıklı bir sevgi ilişkisidir (Elmacıoğlu, 2003). Bu ilişkinin duygusal aşamasına bakıldığında, anne ile çocuk etkileşimi sayesinde çocuk bu ilişkiden güvenmeyi öğrenir (Öcel, 2002). Babanın rolüne bakacak olursak, annenin hamileliğiyle başlamaktadır. Çocuğun dünyaya gelmesiyle başlayıp hayatı boyunca süregelen karşılıklı sevgi ve etkileşim içinde baba ve çocuk ilişkisi oluşmaktadır

(Elmacıoğlu, 2003). Baba ve çocuk ilişkisinde babanın, bakım, beslenme ve oyun gibi bu zaman dilimlerinde çocuğun bu süreçleri kaliteli ve sağlıklı geçirmesi kişilik gelişiminde çok önemli olup anne-çocuk ilişkisini de desteklemektedir (Karaköse & Karaköse, 2007).

Schwab, ailenin en önemli işlevleri, aile üyelerinin birbirlerinin duygusal ihtiyaçlarının giderilmesiyle birlikte, eşler cinsel ihtiyaçlarını gidermesi, becerilerin, değerlerin, inançların yeni kuşaklara aktarılması ve son olarak topluma yararlı çocuklar yetiştirmektir (Canel, 2007).

2.1.3 Ailenin çocuk üzerindeki etkileri

Çocuklar daha anne karnındayken annenin ruhsal ve fizyolojik durumundan, beslenme ve yaşam düzeninden, ebeveynin çocuğu isteyip istememelerinden etkilenmeye başlamaktadır. Çocuklar doğduklarında ilk olarak anne ile iletişim kurup bir bağ oluştururlar. Anne eğer çocuğun ihtiyaçlarını ve gereksinimlerini zamanında düzenli olarak karşılıyorsa çocuğa göre dünya güvenilirdir, ancak anne zamanında çocuğun ihtiyaçlarını karşılamıyorsa çocuğa göre dünya kaygı verici ve korkutucu bir yer olarak görünür. Güven, çocuğun hayatının ilk yıllarında daha çok anneye bağlı oluşan bir duygudur (Yıldırım, 2010). Çocuk ilk iletişimini anne ve babayla kurar, daha sonra diğer bireylerle iletişime geçer. Çocuk doğumdan sonraki ilk iki yıl içerisinde duygusal ilişkiyi anneye oluşturmaktadır. Çocukla kurulan güven bağı, çocuğun ilerleyen yıllardaki karşısına çıkacak olan bireylerle kuracağı iletişim ve etkileşimlerin temelini oluşturur (Yavuzer, 2005).

Bowlby, çocuk ve bakım veren ilişkisini; çocukların bakım verene yönelik yakın davranışlarını ve bakım verene karşı süregelen duygusal ilişkiyi bağlanma olarak tanımlamıştır (Holmes, 1997). Bell ve Ainsworth bağlanmayı, anne ve çocuk ilişkisindeki devamlılığı ile açıklayıp, çocuğun yaşamındaki ileri dönemlerde bir uzlaşma bağı olarak bağlanma davranışı ele alınmıştır. Ainsworth ve arkadaşları (1978), Bowlby'nin (1969) kuramını geliştirerek bağlanmayı güvenli, kararsız-güvensiz, kaçınan-güvensiz bağlanma olarak üçe ayırmıştır. Çocuklar güvenli bağlanma geliştirirlerse annenin her ortamda ve her gerektiğinde yanında olacağını zor durumlarda gereksinimlerini karşılayacaklarından emin olurlar. Bu çocuklar güvenli bir bağlanma geliştirdikleri için anne veya babalarından rahatlıkla ayrılabilirler. Çocuklar ayrı kaldıkları bu süreçten sonra ebeveynle karşılaştıklarında

bu durumu olumlu bir şekilde karşılamaktadırlar. Kararsız-güvensiz bağlanmaya sahip olan çocuklar ayrılmaktan kaçınırlar ve ebeveyn geri geldiğinde bile gergin-kaygılı ruh halleri devam etmektedir. Kaçınan-güvensiz bağlanmaya sahip olan çocuklar anneleri çocuğunu reddetmektedir. Bundan dolayı çocuk güvensizdir, ebeveyn ayrılığına kayıtsız kalırlar ve ebeveynleri geri döndüğünde bile bu ilgisizlikleri devam etmektedir. Bu bağlanma biçimlerine Main ve Solomon (1986) dağınık bağlanmayı eklemiştir. Bu bağlanmaya sahip çocuklarda ise anlamsız, zamansız ve organize dışı davranışlar, donuk ve yavaş eylemler gibi özellikler görülmektedir (Ainsworth & Bell, 1972; Holmes, 1997; Akt. Pehlivan Türk, 2004; Akt. Soysal ve ark., 2005).

Bağlanma biçimlerinin çocuklara olan etkileri şöyledir; güvenli bağlanma geliştiren çocuklar, kendine güvenleri tam, karşısındaki bireylere uygun ve saygılı davranışlarda bulunan, çevresiyle etkileşimlerde genelde mutlu olan çocuklardır. Kararsız bağlanmaya sahip çocuklar, tutarsız bir davranış örüntüsüne sahip olmakla birlikte tutarsız bir duygusal gelişime de sahiptirler. Kaçınan bağlanma geliştiren çocuklar, olumsuz yaşantılarından ötürü her zaman birilerini suçlarlar ve genel ruh halleri oldukça gergindir. Dağınık (organize dışı) bağlanmaya sahip çocuklar tedirgin, çekingen, irritabilite gibi özelliklere sahip oldukları belirtilmiştir (Seven, 2006).

Ebeveyn ve çocuk ilişkisinin kaliteli, güvenli ve sağlıklı olması ebeveyn yaklaşım ve davranışlarına bağlıdır (Yavuzer, 2005). İyi, güvenilir bir tutuma sahip ebeveynlerin çocukları da aynı şekilde tutarlı ve sağlıklı davranışlarda bulunan, çevresiyle rahat iletişim ve etkileşimde bulunurlar, tam zıttı anne baba tutumuna sahip çocukların iletişim ve davranışları kısıtlı olmaktadır (Bakırcıoğlu, 2002). Çocuğun koşulsuz sevilmesi, desteklenmesi, dengeli ve düzenli bir ortamda çocuğa uygun sorumluluklar verilmesi ailenin sağlıklı bireyler yetiştirmesini sağlamaktadır (Candemir, 2000). Ebeveyn tutumları çocuklarının kişilik ve kişiliğin temellerini oluşturan başta özgüven olmak üzere sosyal, bilişsel, duygusal, hoşgörülü, uyumlu, sağlıklı ve tutarlı bir gelişim sağlamalarını etkilemektedir.

Ebeveynlerin çocuklarına olan yaklaşımları sağlıklı olabilmesi için öncelikle eşler birbirleriyle sevgi ve saygı çerçevesinde anlayışlı bir iletişim bağı kurup devam ettirmesi gerekmektedir. Eşlerin ilişkilerini negatif yönde etkileyen durumları şöyle sıralayabiliriz; ebeveynlerin kendi çocukluk yaşantılarında zorlayıcı veya aşırı rahat bir tutum içerisinde büyümeleri, eşler arasında birbirleriyle iletişim kuramamaları,

maddi koşulların uygun olmaması ve erken yaşta çocuk sahibi olmaları gibi birçok durumun etkilediği ifade edilmiştir (Ünsal Seydoğulları, 2008).

Maccoby (1984), çocuklar anne-babadan edindiği belli davranış ve beceri kalıplarıyla, kurallar ve cezalarla çocuk kendi duygu ve davranışlarını geliştirerek kişiliğini oluşturur ve çocukluktan başlayıp yetişkinlik dönemindeki sosyalleşme becerisi de bu yönde şekillendiğini belirtmiştir.

Bowlby araştırmasına bakıldığında sevgi nesnesinin (annenin) kaybedilmesine bağlı olarak çocuğun gelişiminde gerilemelerin olduğu ve yetişkinlik döneminde antisosyal davranış eğilimlerin olduğu görülmüştür (Bıyıklı, 1983).

Ebeveynlerin gereğinden fazla destekleyici ve anlayışlı olması kadar, aynı şekilde gereğinden fazla sert, otoriter, güçlü veya tutarsız, ilgisiz yaklaşımı da çocuğun gelişimini olumsuz yönden etkilemektedir (Yavuzer, 2005).

Benlik kavramı, birey kendi becerilerini, yetenek ve yeterliliklerini algılaması ve bunları kendi düşünce sistemiyle nitelendirmesidir. Kişinin benliğini ifade etmesi belli yargılara dayanır (İsen & Batmaz, 2006).

Bireyin benlik yapısının gelişimi daha çocukken başlar, çocuk kendini diğer bireylerden ve objelerden ayırır bu şekilde çocuğun benlik kavramı oluşmaktadır. Benlik yapısı gittikçe değişerek, gelişmektedir. İlerleyen yıllarda çocuk bir problemle karşılaşınca bu durum benlik kimliğine göre algılanır ve çocuk bu doğrultuda düşünür ona göre eyleme geçmektedir. Benlik yapısının üç temel özelliği vardır. Bunlar; farkına varmak, arzulamak ve harekete geçmektir. Benlik yapısının doğrultusunu daha çok dış dünyadan edindiğimizle geliştirdiğimiz varsayımlar belirlemektedir. Bu varsayımlar üçe ayrılır ve şöyledir (Coleman, 1972; Akt: Gençtan, 1988):

- Gerçeklik Varsayımları: Kişinin var olduğu dünyada bulunan olguların aslında hangi şekilde olduğu ve kişinin kendi benliğini sorgulamaya yönelik düşünceleridir.
- Olabilirlik Varsayımları: Kişinin dış dünyada oluşan yeniliklere yönelik neler olası gibi sorularla bu durumları değerlendirmesidir.
- Değer Varsayımları: Kişinin benliğinin ve dış dünyanın nasıl bir biçimde olması gerektiğine yönelik düşünceleridir.

Benlik bazı çocuklarda erken yaşta oluşmaya başlar ve çocukların ilk on iki yılını içerirken bazı çocuklarda bu süreç biraz daha uzayabilmektedir. Çocuklarını destekleyen onlara karşı ilgili olan ebeveynlerin çocukları bu süreci daha rahat geçirdiği ve kişiler arası iletişimini de olumlu yönde etkilediği görülmüştür (Adams, 1995).

Dönmezer (1999), bireyler erken çocukluk yıllarından genç yetişkin yıllarına geçiş sürecini daha çok olgunlaşan vücutlarıyla ilgilenecek ve bu yenilikleri pozitif-negatif olmak üzere yoğun duygu ve düşüncelerle dolu geçirildiğini belirtmiştir.

Bireyin benliği hakkındaki düşünceleri ile diğer insanların onu nasıl nitelendirdiği veya onunla ilgili düşünceleri arasında uyumsuzluk varsa bu durum onların ruh hallerini olumsuz yönde etkilemektedir (Kulaksızoğlu, 2000).

2.1.4 Aile tutumu

Adler; ebeveynler çocukların geleceğe yönelik ulaşılabilir hedefler ve kararlar almalarını ve onların girişken olmalarını desteklemelidir (Öztürk, 1990; Gençtan, 2003).

Araştırmalara göre aile üç farklı açıdan incelenmektedir. Bunlar;

- İşlevsel: Ailelerin çocuklarına yararlı ve yararlı olmamaları açısından bakılmaktadır. Yararlı aileler, aile içindeki tutarsızlıkları ve iletişim kopukluklarını en aza indirgeyen ve aile bireylerinin ihtiyaçlarının tamamının giderilmesini sağlayan ailelerdir. Bu aile modeline sahip çocuklar düşüncelerini, arzuladıklarını ve duygularını rahatlıkla dile getirebildikleri gibi herhangi bir sorun karşısında bu problemi aile üyeleriyle paylaşıp bu soruna ilişkin gerekli başa çıkma becerilerini de geliştirebilirler. Yararlı olmayan aileler, anne-babanın çocuğa yaklaşımı daha kısıtlayıcı olup anne-baba verdiği kararları aile üyelerine danışmadan verir ve çocukların geleceğini kendi kontrollerinde yönetirler. Bu modeldeki ailelerde büyüyen çocuklar kendi kararlarını almakta zorlanırlar (Dönmezer, 1999; Nazlı, 2001).

- Yapısal: Aileler geleneklere bağlı büyük aile ve modern çekirdek aile açısından bakılmaktadır. Geleneklere bağlı büyük ailelerde, birçok kuşağın beraber yaşadığı ve erkeğin karar organı olduğu ailelerdir. Modern çekirdek aileler ise, ebeveyn ve evli olmayan çocuktan oluşup kararlarda eşitlik ve hoşgörü mevcuttur

(Kandiyoti, 1974). Kağıtçıbaşı (1981), Türkiye'deki aileleri inceleyerek değişim durumundaki büyük aile yapısı diye üçüncü bir yapı nitelendirmiştir. Bu tarz ailelerde, aile üyelerinin ilişkileri karşılıklı bir görev ve mecburiyet gerektirmektedir. Bu modeldeki ailelerde, bireyin aileden bağımsız karar ve davranışları desteklenmemektedir.

- Sistem: Bu modele göre aile üyeleri birbirine bağlı ve karışık bir durumdadır. Bu modelde bazı aileler aile üyeleriyle daha yakın ve paylaşımcı olurken, bazı ailelerde ise daha uzak ve otoriter bir tutum görülmektedir. Etkileşimsel ailelerde önemli kavramlar vardır. Bunlar; ailenin yapısı, yaşayışı, yararlı olup olmaması ve sosyalliğini içermektedir (Sabatelli & Bartle, 1995; Nazlı, 2001).

McGoldrick ve Carter (1999), göre ailelerin yaşam döngüleri altı aşamada olup şu şekildedir;

- Bireyin hem ekonomik hem de karar alma açısından sorumluluk üstlenmesi ve aileden kopmasıdır.
- Bireyin evlenme kararı alıp eş seçmesi ve yeni düzenin oluşmasıdır.
- Çocuğun olmasıyla birlikte çiftlerin anne-baba olmasıdır.
- Çocukların genç yetişkinlik sürecidir.
- Eşlerin orta yaş bunalımı ve çocukların evden ayrılmalarıdır.
- Son aşamada eşlerin yaşlılık dönemini kapsamaktadır.

2.1.4.1 Anne-baba tutumları ile ilgili kuramlar

Ana-baba tutumlarına ilişkin kuramlar, Psikodinamik, Bilişsel Gelişim ve Davranışçı Kuram, Baumrind' in Modeli, Maccoby ve Martin'in Modeli olmak üzere beş ayrı bakış açısıyla açıklanmıştır.

- Psikodinamik Kuram

Psikanalitik kuramının öncüsü olan Freud, bireyin kişiliği çocuğun ana-babası ile olan özdeşleşmesine bağlı olarak geliştiğini ifade etmektedir. Topografik açıdan, (1) Bilinç; duyularımızı, düşüncelerimizi, duygularımızı algılayıp anladığımız süreçtir. (2) Bilinç Öncesi; algılayamadığımız birikimlerin, duyguların, düşüncelerin gayret edip biraz zorlayarak algılayıp anladığımız süreçtir. (3) Bilinç Dışı; hiç algılayamadığımız arzular, hisler ve düşüncelerden oluşmaktadır. Freud kişilik yapısını üç temelde incelemiştir. (1) İd; benliğin en ilkel hislerini, düşüncelerini ve

arzularını barındırmaktadır. Haz ilkesine dayalı ve bilinçaltı davranış örüntülerini içermektedir. (2) Ego; idi süper egonun kuralları doğrultusunda dengeler, bilinçli davranış örüntülerle gerçeklik ilkesine dayanmaktadır. (3) Süper Ego; toplum tarafından belirlenen kuralları ve değerleri kapsamaktadır. Freud kişiliği beş evrede incelemiştir. Bu evreleri psikoseksüel olarak adlandırmıştır. (1) Oral Evre; bu aşamada çocuğun emmeye, ağız ve çevresi bölgelerinde haz duygusu bulunmaktadır. (2) Anal Evre; bu aşamada çocukta tuvalet eğitimi ile duyarlı bölge anüs olup dışkılama ile zevk hissi oluşmaktadır. (3) Fallik Evre; bu aşamada çocuğun cinsel bölgeleri duyarlı olmaktadır. Oedipus çatışması oluşan evredir ve bu çatışma örneğin, kız çocuğunun babaya karşı ilgili olup anneye karşı kızgın duygular beslediği evredir. (4) Gizil Evre; bu aşamada bütün cinsellik arzularının azaldığı ve saklı olduğu evredir. (5) Genital Evre; bu aşamada birey artık karşı cinsle ilgilenmektedir (Freud, 1925; Çev. Şipal, 2000).

Çocuklar ebeveynlerin yaklaşımlarını erken yaşta başlayarak yetişkinlik yıllarına kadar deneyimleyip ileri yaşantılarında da kendi çocuklarına aynı yaklaşımı yansıtmaktadır (Şanlı, 2007). Çocuğun doğumdan sonra annesine karşı yönlendirdiği öz sever libidosu ile nesneye yönlendirdiği libido arasındaki denge kişinin sağlıklı, özgüvenli ve özsaygılı gelişimi açısından oldukça önemlidir (Gençtan, 1988: 25). Freud'un özdeşim düşüncesini işlevsel kuramcılarca desteklenip kişilik yapısının gelişiminde içselleştirmenin de büyük önem taşıdığını ileri sürmektedir (Şanlı, 2007).

- Bilişsel Gelişim Kuramı

Piaget, organizmanın bulunduğu çevreye uyum sürecini ele almaktadır. Bu uyum sürecindeki gelişimin ve değişimin ana ögesi canlı olduğunu belirtmiştir. Uyum sürecini etkileyen faktör olarak sosyal çevre gösterilmektedir. Canlının mevcut potansiyelini uygulamasında sosyal çevre yavaşlatıcı bir etken olarak ele alınmaktadır. Piaget, çocukların gelişimleri ile ilgili ebeveyn tutumlarının etkilerini dile getirmemiş fakat gelişimin belli aşamalar halinde olup ve çocukların bu dönemlerde belli yetenekleri olduğu ve ebeveyn yaklaşımlarının da bu gelişime etkili olup olmadığı konusunda araştırmacılara konu olmuştur (Şanlı, 2007).

İnceleme bulguları, ebeveynlerin çocukları cezalandırma tarzları ve yoğunluğu ile çocuklardan yüksek taleplerde bulunmaları arasında bir ilişki olduğu görülmüştür.

Çocukların gereksinimleri olan zaman diliminde uygun tepkilerin verilmemesi çocukların gelişim süreçlerini negatif yönde etkilemektedir (Şanlı, 2007).

- Davranışçı Kuram

Davranışçı yaklaşıma göre, birey gözlemlerini davranışlara uyarlayarak değiştirdiğini bu süreçte de çevresinden olumlu tepki almasıyla öğrenme davranışı gerçekleştirmektedir. Bireyler kendi deneyimleriyle davranışlarını oluşturmaktadır. İlk deneyimleri, gelecek deneyimlerini etkilemektedir. Bireyin bütün davranışları öğrenme ile oluşur ve öğrenme ile bu davranışlar değişebilir yani çevre uyaranlarının değişmesiyle bireyin davranış örüntüleri de değişebilmektedir. Bu arada bireyin bilişsel süreçlerinin önemine dikkat edilmemektedir (Ülgen, 1997).

Sosyal öğrenme kuramında Bandura, kişinin davranışı değerlendirilirken yaşadığı ortam ve koşullarda birlikte değerlendirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bu kurama göre birey gözlemlediği ölçüde öğrenmektedir. Bireyler sosyal ortamlarında bulunan insanları gözlemleyip bu insanların davranışlarına benzer davranımlarda bulunmaktadır. Birey bu şekilde oluşan davranış örüntülerini model olarak öğrenmektedir (Şanlı, 2007).

Her çocuk ebeveynlerinin özelliklerini model olarak öğrenmektedir. Bundan dolayı çocuklar yetişkinlik dönemlerinde ebeveynlerin ve çevresindeki diğer insanların yaklaşımlarına benzer davranış ve tutum sergilemektedir. Çocuklar büyüyüp daha bilinçli olduklarında bir kişiyi model alırken daha dikkatli bir şekilde seçerek model almaktadırlar. Bireyler olumlu bir ebeveyn yaklaşımı içerisinde büyümüşse anne ve babalarının davranışlarını model almaları daha olası olduğunu ifade etmiştir (Şanlı, 2007).

Davranışçılar, ebeveynlerin tutumlarındansa ebeveynlerin çocuğa karşı davranışlarının daha önemli olduğunu ileri sürmüştür (Yılmaz, 2000). Her bireyin kendine özgü farklılığının olması çevrenden kaynaklandığı düşünülmüştür. Bireylere hangi yönde olumlu tepki verilirse birey davranışlarını o yönde şekillendirecektir (Darling & Steinberg, 1993).

- Baumrind' in Modeli

Baumrind 1968 yılında anne-baba ile çocuk arasındaki ilişkiyi araştırırken ebeveyn yaklaşımını dört farklı şekilde tanımlamaktadır. Bunlar şöyledir;

- Anne ve babanın kontrolü; anne ve babanın çocuk üzerindeki denetimidir. Anne ve babanın çocuk için belirlediği sınırlıklardır.
- Ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimin açık ve net olması; ebeveynlerin aldığı kararlarda çocuklarına ne kadar söz hakkı tanıdıkları ve onları kendi düşüncelerini ifade etmelerinde ne ölçüde cesaretlendirdikleridir.
- Olgunluk beklentisi; ebeveynler çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal anlamda daha iyi bir ilerleme kat etmelerini ne ölçüde desteklediğidir.
- Bakım ve destek; ebeveynlerin çocuklarıyla olan etkileşimlerinde ne ölçüde yakın, şefkatli ve samimi olduklarıyla ilgilidir.

Baumrind' in sınıflamasına göre, bakım ve açık iletişim etkenlerinde düşük, olgunluk ve kontrol beklentisi etkenlerinde yüksek olan anne ve babalar otoriter ebeveyn olarak adlandırılmaktadır. Bakım ve açık iletişim etkenlerinde yüksek, olgunluk ve kontrol beklentisi etkenlerinde düşük ebeveynler izin verici ebeveyn olarak adlandırılmaktadır. Etkenlerin tamamında alınan nitelikleri yüksek ölçüde benimseyen ebeveynler demokratik ebeveyn olarak adlandırılmaktadır (Mutallimova, 2014).

Otoriter ebeveynler; çocuklar üzerinde belirledikleri sınırlamalara çocukların sorgulamadan uyması beklenmektedir. Bu tarzdaki ebeveynler çocuklarıyla etkileşim içinde olmazlar ve onların düşüncelerine ve de ifadelerine önem verilmemektedir. Daha çok sonsuz itaat beklentisi söz konusudur. Demokratik ebeveynler; çocuklarına karşı ılımlı, şefkatli ve daha iyimser bir yaklaşım benimsemekle birlikte çocukların ihtiyaç doğrultusunda belirlenen sınırlamalara uyması istenmektedir. Bu tarzdaki ebeveynler çocuklarıyla etkileşim içinde olup onların duygu ve düşüncelerine önem vermektedirler. İzin verici ebeveynler; çocuklarına karşı herhangi bir sınırlama belirlemeyip oldukça serbest bir tutum benimsemekle birlikte kimi zaman aşırı hoşgörülü bir yaklaşım ihmal getirmektedir. Çocuklarına karşı yakın ve şefkatli oldukları ifade edilmiştir (Yılmaz, 2000).

- Maccoby ve Martin'in Modeli

Temelini Baumrind' in modelinden almakla birlikte talepkarlık-kontrol ile duyarlılık-kabul ilgi olmak üzere iki etken ele alınarak ebeveyn ve çocuk etkileşimini tanımlanmıştır. Bu iki etken ile birlikte dört ayrı ebeveyn tutumu oluşmuştur.

Maccoby ve Martin, izin verici ebeveyn yaklaşımını müsamahakâr ve ihmalkâr ebeveyn tutumu olarak iki boyutta ele almıştır (Maccoby & Martin, 1983).

Maccoby ve Martin'in betimlediği dört ebeveyn tutumu şöyledir;

- Hem talepkarlık-kontrol hem de duyarlılık-kabul/ilgi etkenlerinin yüksek olduğu ebeveynler demokratik ebeveyn olarak adlandırılır.
- Talepkarlık-kontrol etken düzeyi yüksek, duyarlılık-kabul/ilgi etken düzeyi düşük olan ebeveynler otoriter ebeveyn olarak adlandırılır.
- Duyarlılık-kabul/ilgi etken düzeyi yüksek, talepkarlık-kontrol etken düzeyi düşük ebeveynler izin verici/müsamahakâr ebeveyn olarak adlandırılır.
- Hem talepkarlık-kontrol hem de duyarlılık-kabul/ilgi etkenlerinin düşük olduğu ebeveynler izin verici/ihmalkâr ebeveyn olarak adlandırılır.

Otoriter ebeveyn yaklaşımını benimseyen ailelerde ebeveyn çocuğa karşı kabul-sevgi düzeyleri düşük olup saygı ve sorgulamadan uyum sağlama istekleri yüksek olduğu görülmüştür. Bu tarzdaki ebeveynler çocuklarının düşünce ve isteklerini göz ardı ederek kendi sınırlamaları çerçevesinde büyümelerini önemsemektedir. Demokratik ebeveyn yaklaşımını benimseyen ailelerde ebeveyn çocuğa karşı daha dengeli bir sınırlama getirmekle birlikte ailenin çocuğa karşı ilgi ve sevgi düzeyi yüksektir. İzin verici müsamahakâr anne-babalar çocuklarına yoğun kısıtlamalar yapmazlar daha çok anlayışlı ve yakın bir yaklaşım benimsemektedir. İzin verici ihmalkâr anne-baba yaklaşımını benimseyen aileler çocuklarına herhangi biri sınırlama koymazlar çocuklarıyla arasında uzaklık, ilgisizlik ve sevgisizlik söz konusudur (Yılmaz, 2000).

Araştırma bulguları anne-babanın ilgili olup olmaması çocuğun kişilik özelliklerini birçok yönden etkilediğini göstermektedir. İlgisiz ebeveynlerin çocukları bağımlılığa daha yaktın olur ve akademik-sosyal anlamda başarı düzeyleri düşüktür. Annenin çocuğa gerekli duygusal doyumu sağlamadığı durumlarda çocuklarda gelişimsel gerilemeler söz konusu olmaktadır (Yılmaz, 2000).

2.1.4.2 Ebeveyn tutumunu etkileyen etkenler

Ebeveynlerin çocuklara olan yaklaşımları çocuğun bebeklikten başlayıp yetişkinliğe kadar olan bütün dönemleri için büyük önem taşımaktadır. Ebeveyn yaklaşımlarına etki eden etkenler şöyledir; ebeveyn ruh sağlığı, eğitim düzeyi, çalışan anne, ailenin

sosyo-ekonomik durumu, ebeveynlerin kendi yetiştirilme şekilleri, kültürel değerler, çocuğun yaşı ve doğum sırası etki eden etkenler arasında sayabiliriz.

- Ebeveyn Ruh Sağlığı

Ebeveynlerin çocuklarına karşı aşırı kuşkulu bir yaklaşım sergilemelerinin temelinde ebeveynlerin bilişsel yapılarındaki bozulmalar yer almaktadır. Araştırmalara göre devamlı üzgün veya sorunlu geçen çocukluk dönemleri bireylerin kendi ebeveynlik dönemlerini doğrudan etkilemektedir. Bireyler çocukluk dönemlerini kötü geçirmişler ise anne-baba olduklarında çocuklarına kötü davranımlarda bulunarak evliliklerinde de devamlı sorun yaşadıkları belirtilmiştir. Psikolojik bozulmalara sahip ebeveynlerin çocuklarının da ilerde aynı sorunları yaşamaları daha olasıdır. Annenin bilinçdışında bastırıldığı kötü duygular çocuğa karşı gösterdiği yaklaşımı belirlemektedir. Anne bu kötü duygularla yüzleşmediği zaman karışit tepki göstererek çocuğuna olduğundan fazla özgür ve şımarık bir yaklaşım benimsemektedir (Ekşi, 1990).

- Ebeveyn Eğitim Düzeyi

Ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre çocuklarına gösterdikleri yaklaşım farklılaşmaktadır. Eğitim düzeyleri yüksek olan anne ve babaların çocuklarına gösterdikleri yaklaşım daha ılımlı ve daha etkileşimsel olmaktadır.

İlköğretim eğitim düzeyine sahip anne ve babaların, ortaöğretime ve yükseköğretime sahip ebeveynlere göre daha sınırlamaları olduğu ve çocuklarını koruma güdüsünün daha fazla olduğu ve de bu ailelerde daha çok rol karmaşası olduğu görülmüştür. Eğitim düzeyindeki düşüklük ile ebeveynlerin kötü yaklaşımları arasında bir ilişki olduğu söylenmektedir (Demiriz & Öğretir, 2007).

- Çalışan Anne

İş hayatı annenin sosyalleşmesindeki ana unsurlardandır. Anne iş hayatından yeterince doyum sağlıyorsa bu olumlu duygular aile yaşamına da yansımaktadır. Eğer anne iş hayatında aşırı kaygılı ve stresliyse bu durum aile yaşamını negatif yönden etkilemektedir. Annenin çocuğuna yeterince zaman ayırmaması annede negatif düşünceler oluşmasına neden olabilir ve bu durum annede çocuğunu serbest bırakma gibi davranışların oluşmasına neden olmaktadır (Şanlı, 2007).

Annenin iş hayatında olması çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini negatif yönde etkilemektedir. Anne ile çocuk arasında daha az etkileşim olacağından dolayı çocuk yeterli sevgi doyumunu sağlamayacaktır (Yavuzer, 2001: 60).

- Ailenin Sosyo-Ekonomik Düzeyi

Yapılan araştırmalara göre sosyo-ekonomik düzeyi ebeveynlerin çocuklarına olan tutumlarını etkilemektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan ebeveynler çocuklarına daha az sınırlamalar getirmekle birlikte daha eşit ve bağımsız ve de problemlerle baş etme becerilerinin gelişmesi yönünde desteklemektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan ebeveynler bütün çocuklarıyla etkileşim içinde olurlar ve çocuklarının birbirinden ayrı olduklarının bilincinde olup cinsiyetler arası ayrımı daha az yapılmaktadır (Dönmezer, 1999).

Yapılan bir araştırma sonucuna göre sosyo-ekonomik düzeyi kötü olan ebeveynler çocuklarını toplumun ve ailenin beklentilerine uyum sağlamaları yönünde daha disiplinli bir yaklaşım benimseyerek büyütülmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi kötü olan ebeveynler çocuklarına daha çok sınırlamalar getirirler ve çocuklarıyla daha az etkileşim içinde olmaktadır (Hortaçsu, 2003).

Amerika’da yapılan bir çalışmaya göre düşük sosyo-ekonomik düzeyi bulunan aileler çocuklarını oldukça disiplinli bir tutum çerçevesinde büyüttükleri için çocuklar ailelerine öfkelerini göstermekten kaçınmaktadır. Yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin çocukları hatalı bir davranış sergilediklerinde ebeveynlerinin onları çok ağır bir şekilde cezalandırmayacağını bilirler ve bu yönden ailelerine güvenleri artmaktadır (Kulaksızoğlu, 2000).

Türkiye’de yapılan bir araştırmaya göre düşük ve yüksek sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin on yaşındaki çocuklarına yönelik yaklaşımları araştırılmıştır. Düşük sosyo-ekonomik düzeyine sahip anneler çocuklarına karşı daha çok sınırlamaları olup daha koruma güdüsü ön planda olduğu görülmüştür. Çalışan, çalışmayan ve emekli olan annelerin öğrenim durumlarına ve çalışma durumlarına göre çocuklara olan tutumlarını değiştirdiği görülmüştür (Demiriz & Öğretir, 2007).

- Ebeveynlerin Kendi Yetiştirilme Şekilleri

Ebeveynlerin çocuklarına olan yaklaşımlarının temelinde aslında kendi çocukluk dönemlerindeki aile yaşamlarıyla doğrudan ilişkili olduğu söylenmektedir. Ebeveynler kendi çocukluk dönemlerinde hangi duygudan yoksun büyütülmüşse

çocuklarına o duyguları aşırı bir şekilde gösterilmektedir. Bu durum aynı şekilde ebeveynlerin davranışları içinde geçerlidir (Dönmezer, 1999).

Ebeveynler çocukluk dönemlerinde onlara verilmemiş olan bağımsızlıkları, çocuklarının bu bağımsızlıklara erişmelerine yönelik bilinçli olmadan kıskanma duyguları geliştirmektedir. Bundan dolayı kendi ebeveyn yaklaşımlarına benzer bir şekilde çocuklarına davranılmaktadır. Bazı durumlarda aşırı sıkı bir tutumla yetişen ebeveynler kendi çocuklarına oldukça serbest davranmaktadır (Yavuzer, 2001).

Ebeveynler çocukluk yıllarında onlara uygulanan cezalandırma şekillerini model olarak ebeveyn olunca kendi çocuklarına aynı davranımlarda bulunmaktadır. Kızgın çocuklar ebeveyn olduklarında kötü insan olduklarından değil kendi çocukluk yıllarında ebeveynlerinden nasıl model olarak öğrendilerse aynı şekilde öğrendiklerini çocuklarına uygulamaktadır (Golemen, 1998: 248).

- Kültürel Değerler

Ebeveynlerin çocuklarına yönelik yaklaşımları toplumsal değerlere ve yaşanan kültüre göre farklılıklar göstermektedir. Mesela, batı ve doğu ülkelerinde yaşayan ebeveynlerin çocuklarına karşı davranış eğilimlerinde farklılıkların olduğu görülmüştür. Kültürel özellikler bireylerin psikolojik süreçlerini de etkilemektedir (Dönmezer, 1999).

Türkiye'deki ebeveynlere bakacak olursak çocuklar aileler tarafından özgür bırakılmamakta ve genel anlamda uyum sağlamaları beklenilmektedir. Bireysellik değil de daha çok toplumsallığa karşı bir yönelim söz konusudur. Gelişmiş ülkelerde ebeveynler daha çok bireysel bağımsızlığa önem verir ve bireyler ailesine bağımlı olarak yaşamamaktadır. Sosyo-ekonomik düzeyi yükselen ailelerde bireyin ruhsal değeri artmakta, ekonomik açıdan olan değeri ise azalmaktadır. Kültürel farklılıklar bireyin benlik yapısının gelişimini de etkilemektedir (Dönmezer, 1999).

- Çocuğun Yaşı Ve Doğum Sırası

Araştırmalara göre aile içinde çocuğun yaşı ve cinsiyeti ebeveyn ile çocuk etkileşimlerinde etkili bir etken olduğu görülmüştür. Anneler için kız çocukları önemliyken, babalar için erkek çocukları önemli olduğu görülmüştür (Parke & Sawin, 1975). Ebeveynler ilk çocuklarına daha katı bir disiplin uygularken son doğan çocuklarına karşı bu disiplin daha esnek olduğu görülmüştür (Gander & Gardiner, 1998).

Araştırmalara göre ebeveynlerin ilk çocuklarına karşı yaklaşımları ile son çocuklarına karşı yaklaşımları arasında büyük farklılıklar olduğu görülmüştür (Ekşi, 1990).

Ebeveynlerin ilk çocuklardan istekleri yüksek olduğu için onlardan daha olgun davranışlar beklerler. Aileler, küçük çocuklarına daha az görevler verir ve onlardan daha az isteklerde bulunurlar. Ebeveynler küçük çocuklarına karşı daha anlayışlı ve daha az sınırlamaları olan bir tutum benimserken, büyük çocuklarına karşı daha çok sınırlamalarla dolu bir tutum benimsemektedir (şanlı, 2007).

Yapılan bir araştırmada kardeş sayısının çok olduğu ailelerde ebeveyn tutumları demokratik bir tutum sergilemekten kaçındığı ve çocukların kabul seviyelerinin düştüğü görülmüştür. Kardeş sayısının dört ve üzeri olduğu ailelerde bireyin kabul seviyesi azalırken, kardeş sayısı bir veya iki-üç olduğu ailelerde bireyin kabul seviyesinin arttığı görülmüştür (Güneysu & Bilir, 1991). Araştırmalara göre ailenin büyük çocukları kültürel değerlere daha iyi uyum sağladıkları görülürken, küçük çocukların bu uyum süreci daha zor geçmektedir (Gander & Gardiner, 1998).

2.1.4.3 Ebeveyn (anne-baba) tutumları

Ebeveynlerin tutumları çocukların kişiliğinin ve benlik yapılarının gelişiminde etkisi oldukça büyüktür. Çocuklar ebeveynleriyle devamlı bir etkileşim içindedir. Bundan dolayı anne ve babasından yeterli düzeyde geri bildirim alan ocuk problemlerle başa çıkma becerileri geliştirmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına olan yaklaşımları kültürel faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir (nvar, 2007).

Ebeveynlerin ocuklar üzerindeki tutumlarıyla ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Ebeveyn tutumlarını farklı farklı sınıflandırmıştır. Yavuzer, ebeveyn tutumlarını altı farklı Şekilde tanımlamıştır. Şöyle ki; otoriter ebeveyn tutumu, dengesiz-kararsız ebeveyn tutumu, gevşek ebeveyn tutumu, ilgisiz ebeveyn tutumu, güven verici anne-baba tutumu, destekleyici anne-baba tutumudur (Yıldız Peker, 2012). Eldelekliğlu ve Kuzgun Türkiye’de üç çeşit ebeveyn tutumunu tanımlamışlardır. Bu ebeveyn tutumları Şöyledir; demokratik ebeveyn tutumu, otoriter ve koruyucu ebeveyn tutumunu ele alarak dengesiz ile ilgisiz ebeveyn tutumunu da kısaca açıklamışlardır.

- Demokratik Ebeveyn Tutumu

Demokratik ebeveyn yaklaşımını benimseyen aileler çocuklarına karşı her koşulda sevgi ve saygı göstermektedir. Çocukların gelişim dönemlerine göre her koşulda gerekli duyulan tüm ihtiyaçları karşılamaktadır. Demokratik ebeveynler çocuklarına değer veren, ilgili ebeveynler olup aile içinde karar verirken veya çocuğun karar almasına yönelik destekleyen ve güven veren bir tutuma sahiptir (Sezer, 2010). Demokratik ebeveynler aile içi etkileşimsel olup çocuğun benliğinin sağlıklı gelişmesine yönelik karşılıklı güven ortamında iletişim sağlanmaktadır (Kuzgun, 1973; Aslan, 1992; Eldeleklioğlu, 1996).

Çocuklar güvenli ve rahat bir ortamda büyüdükleri için kendi duygu ve düşüncelerini rahatlıkla dile getirebilir ve kendi kararlarını rahatlıkla alabilir (Yavuzer, 2005). Demokratik ebeveyn tutumuna sahip ailelerde büyüyen çocukların kişilik gelişim süreçlerinin daha sağlıklı bir şekilde geçirildiği görülmektedir. Demokratik ebeveynler, çocuklarına yeterli düzeyde sınırlamalar getirip onları denetler ve çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Demokratik ebeveynlerin tavır ve davranışlarında tutarlılık, güven ve kararlılık vardır. Çocuklarından beklentileri olası mümkün sınırlar içindedir (Özdemir, Özdemir, Kadak & Nasıroğlu, 2012). Demokratik ebeveynler çocuklarına oldukça sıcak ve samimi davranmakla birlikte onların olumlu-olumsuz bütün duygularını açıkça yaşamalarına olanak tanımaktadır (Bayraktar, 1998).

Demokratik ebeveynler çocuklarına sınırlar belirlemektedir. Belirlenen bu sınırlamalara uymalarını ayrıca gereken zamanda da olgunluk beklemektedir. Bu ebeveyn tutumuna sahip ailelerde ebeveynler bütün aile üyelerine eşit hoşgörüde davranmaktadır (Baumrind, 1968). Demokratik ebeveynler çocuklarının bağımsız bir kişilik gelişimlerini desteklerken onları her koşulda kısıtlamadıkları gibi her durumda onlara izin verici bir tutum sergilenmemektedir. Çocuklarının sorumluluk duygularının gelişmesi için onlara uygun sorumluluklar yüklenmektedir. Çocuklarını kaygısız bir aile ortamında onların davranışlarını engellemeden sağlıklı bir ortamda büyümeleri sağlanmaktadır (Akdeniz, 2009; Sezer, 2010). Demokratik ebeveyn tutumuna sahip ailelerde büyüyen çocukların bilişsel, sosyal becerileri gelişmiş ve özgüveni yüksek bireylerdir (Aslan, 1992).

Ebeveynler aile içinde gereken sınırlamaları çocukların yaş gruplarına uygun bir şekilde ve çocuklarıyla birlikte belirlemektedir. Ebeveynler belirlenen sınırlamalara uymayan çocukları şiddetsiz cezalarla çocuklarına seçme fırsatı veren davranışlar sergilemektedir. Çocuklarına her türlü fırsatı tanıyan ebeveynler demokratik anne-baba tutumuna sahip ailelerdir (Weiss, 1998; Dönmezer, 1999).

Ebeveynler çocuklarını doğrudan değil de dolaylı olarak denetlerler ve bu tutum onlara güvenilmediği sevgisini hissettirmekten uzaklaştırır. Ebeveynler çocuklarını bir birey olarak değerlendirmeli onlara karşı iyi-kötü veya olumlu-olumsuz davranış nedenlerini uygun yer ve zamanda çocuklarına açıklamaktadır. Bu şekilde çocuklar davranışlarını daha rasyonel bir şekilde yönetebilmektedir (Karadeniz, 1994;Tuzgöl, 1998; Çıkrıkçı, 1999).

Uygun düzeyde hoşgörü içeren ebeveyn tutumuna sahip ailelerde büyüyen çocuklar daha yaratıcı, bilgili ve öz yeterliliği yüksek bireylerdir. Demokratik tutuma sahip ailelerde büyüyen çocuklar çevrelerine karşı saygı ve sevgi duymaktadır.

Baldwin (1945), demokratik ebeveynlerin çocuklarını deneyimleme yoluyla öğrenmelerini desteklediği kanısına yaptığı araştırma sonucunda varmıştır. Bu tutum içerisinde büyüyen çocukların bilişsel becerileri ve özgüvenleri, otoriter tutum içerisinde büyüyen çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Bireyin kendini gerçekleştirmesinin en uygun ortamı demokratik ebeveyn tutumunda olduğunu, bireyin kendini gerçekleştirmesinin engellendiği ortam ise otoriter ebeveyn tutumunda olduğunu Kuzgun 1973 yılında yaptığı araştırma sonucunda açıklamıştır.

Cinsiyete göre ebeveynlik tutumu ve psikososyal uyumunun etkilendiğini Shek 2005 yılında yaptığı çalışma ile ifade etmiştir. Destekleyici ebeveyn tutumu çocuğun kimlik oluşumunu önemli düzeyde olumlu açıdan etkilediğini Adams, Bennion ve Dyk 1990 yılında yaptıkları boylamsal çalışma ile açıklamışlardır.

Ebeveynlerin çocukla olan yakın davranışları ve ilgileri ile ebeveynlerin eğitim düzeyleri çocuğun akademik hayatındaki başarısını olumlu yönden etkilediğini Atkinson ve Otto 1997 yılında yaptıkları araştırma sonucunda dile getirmişlerdir.

Demokratik ebeveynlerin ergenlik döneminde olan çocukların okul başarılarını olumlu açıdan etkilediğini Steinberg ve arkadaşları 1992 yılında yaptıkları araştırma sonucunda açıklamışlardır.

- Otoriter Ebeveyn Tutumu

Otoriter ebeveyn yaklaşımını benimseyen aileler çocuklarının ihtiyaçlarını, isteklerini ve bireysel farklılıklarına önem verilmemektedir. Ebeveynler çocuklarının yapmaması gereken davranışları yapması durumunda katı cezalar uygularken, istenen davranışları sergileyen çocuklarına ise sevgilerini göstermektedir. Ebeveynler isteklerinde çocuklara seçme fırsatı tanımamaktadır (Kuzgun, 1973). Otoriter ebeveyn tutumunda büyüyen çocukların benlik saygısı daha düşük olur ve kimlik-kişilik gelişimlerini olumsuz yönden etkilediği görülmüştür (Sezer, 2010).

Otoriter aileler çocuklarına söz hakkı tanımazlar ve ebeveynle çocuk arasında iletişim kopukluğu vardır. Çocuklarda olası mümkün olmayan beklentiler içine girilmektedir. Otoriter ebeveynler çocuğun sadece belirlenen sınırlamalara ve davranışlara uymasını beklemektedir (Baumrind, 1966; Akdeniz, 2009). Otoriter ebeveynler çocuklarına karşı sevgilerini tepkisel olarak kullanmaktadır. Çocukların benlikleri aile ortamında geliştiğinden aile çocuğa benliğini anlamlandırma olanağı tanımadığı için çocuk bağımlı kişilik geliştirir (Cüceloğlu, 1992). Çocuklar ebeveynlerin eleştirileri ve denetimleriyle davranış örüntülerini şekillendirmektedir.

Otoriter ebeveyn tutumu içerisinde büyüyen çocukların kendilerine olan güvenleri ve olumsuz düşünceleri daha fazladır (Aslan, 1992). Düşük özgüvenli çocukların dış görünüşleri sakın, terbiyeli, kibar görünebilirler ancak bu görünümünün altında çekimsiz, hassas, her şeyden kolaylıkla etkilenebilen özellikler yer almaktadır (Yavuzer, 1993; Özgüven, 2001). Otoriter tutum içerisinde büyüyen çocuklar sosyal ortamlarda daha başarısız ilişkiler kurabilmektedir (Özdoğan, 1997).

Sosyal ve bilişsel yönden yetersiz olan çocuklar uysal olup sevgi, özgüven ve benlik saygıları da düşüktür. Otoriter ebeveyn tutumu içerisinde büyüyen çocukların bazıları içe kapanık çekinik olurken bazıları aşırı saldırgan davranışlarda bulunmaktadır (Berns, 1993; Gazeloğlu, 2000). Otoriter ebeveyn tutumuna sahip ailelerde büyüyen çocukların kişilikleri aşırı kaygılı olur bu sebepten dolayı madde bağımlılığına, olayları sorgulamamaya, sosyal ilişkilerinde başarısızlıklara daha yatkın oldukları görülmüştür (Kuzgun & Eldeleklioğlu, 2005).

Otoriter ailelerde büyüyen çocuk anne ve babalarını hiçbir isteği kabul etmeyen katı cezalandırıcı olarak görmektedir. Bu tutum içerisinde büyüyen çocuklar ergen dönemlerini zorlayıcı engellemelerle daha çok kendini yetersiz hisseder ve karışık bir

kimlik geliştirmektedir. Otoriter tutum ergenlerin bütün etkileşim ve iletişimlerini olumsuz etkilemektedir (kizoğlu, 1993;Tuzgöl, 1998). Cezalandıran ve devamlı karışan ebeveyn tutumunda büyüyen ergenlerde ağlama-ksme davranışları veya suçluluk-aşağılık duyguları geliştirilmektedir (Lamborn, 1991; Yavuzer, 2000; Larson, 2002).

Otoriter ebeveyn tutumu içerisinde büyüyen çocukların sosyal kaygılarının yüksek olduğunu Kaya ve arkadaşlarının 2012 yılında yaptıkları çalışma sonucunda ulaşılmıştır. Otoriter ebeveyn tutumuna sahip çocuklarda karşı çıkma ve saldırgan davranışlarının olduğunu Bandura ve Walters' in 1959 yılında yaptıkları araştırma sonucunda ulaşılmıştır.

Otoriter ebeveynlere sahip çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeylerinin demokratik ebeveynlere sahip çocuklara göre daha yüksek olduğunu Polat 1986 yılında yaptığı çalışma sonucunda ulaşmıştır. Otoriter ebeveynlere sahip çocuklar başarısız olduklarında kolaylıkla vazgeçme eğilimi sergilemektedir.

Ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerini kopuk algılayan, bağlı veya bağımsız olarak algılayanlara göre kaygı ve depresif belirtileri, düşük benlik saygısı ve uyum sorunları olduğunu Delaney 1996 yılında yaptığı araştırma sonucunda ulaşmıştır. Katı, uzak ve engel olan ebeveyn tutumunun ergenlik döneminde olan ergenin olumsuz davranışlarda bulunup kötü kimlik geliştirdiğini Adams, Bennion ve Dyk 1990 yılında yaptıkları araştırma sonucunda ulaşılmıştır.

Otoriter ve izin verici ebeveyn tutumuna sahip ailelerde büyüyen çocukların okul başarıları düşükken, demokratik ebeveyn tutumunda büyüyen çocukların okul başarıları yüksek olduğunu Sanford ve arkadaşları 1987 yılında yaptıkları araştırma sonucunda ulaşılmıştır. Düşük geri bildirimlerin ve baskının olduğu ailelerde büyüyen çocuklarda daha çok saldırganlık davranışlarının olduğunu Nelson ve arkadaşları 1998 yılında yaptıkları araştırma sonucunda ulaşılmıştır.

Annelerin otoriter kategorisindeki puanlarının, babaların puanlarına oranla daha fazla olduğunu ve izin verici ebeveyn kategorisindeki anne ve babaların puanlarının yakın olduğunu Garip ve Sevinç 2010 yılında yapmış oldukları araştırma sonucunda ulaşmışlardır.

Bireyin kendini gerçekleştirmesinin en çok engellendiği ortamın otoriter ebeveyn tutumunda olduğunu, bireyin kendini gerçekleştirmesinde en olanak sağlayan

ortamın ise demokratik ebeveyn tutumunda olduğunu Kuzgun 1973 yılında yaptığı araştırma sonucunda açıklamıştır.

- Koruyucu Ebeveyn Tutumu

Koruyucu ebeveyn tutumunda büyüyen çocuklar denetimin aşırı olduğu bir ortamda büyümektedir. Çocuklar ailelerinden bağımsız hareket edemezler bu nedenle çocuğun özgüveninde büyük eksiklikler söz konusudur. Ebeveynlerin her davranışa olan müdahalesi çocuğun deneyimleme yoluyla öğrenmesini engellemektedir (Sezer & Oğuz, 2010).

Koruyucu ebeveyn tutumunda büyüyen çocukların davranışları sıkı bir denetim altında olduğu için güvensiz ve bağımlı kişilikler geliştirebilmektedir. Bu tutumda büyüyen bireylerin duygusal sorunlar yaşamaları daha olasıdır (Tola, 2003).

Koruyucu ebeveyn tutumunda büyüyen çocukların genel anlamda sorunlarla baş etme becerileri ve savunma becerileri gelişmemekte ve bu tutumu benimseyen ebeveynler daha çok ya uzun zaman çocuk sahibi olmayan ebeveynlerdir ya da tek çocuklu ebeveynlerdir (Tuzgöl, 1998; Yıldız Bıçakçı, 2004).

Koruyucu ebeveyn tutumu, çocukların ergenlik dönemlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Şöyle ki, çocukların sosyal hayatını, girişimciliğini, çocuğun benliğini tanımasına ve benlik saygısının oluşmasına olanak tanınmadığı için çocuk hem bilişsel hem de duygusal anlamda olgunlaşamaz. Bu nedenle bireylerde dikkat problemleri ve öfke kontrolsüzlüğü gibi durumlar görülebilir.

Koruyucu ebeveyn tutumu içerisinde büyüyen çocuklar, dayanıksız ve tereddütlü olmakla birlikte duygusal problemlerde yaşamaktadır (Gazeloğlu, 2000; Yavuzer, 2000). Koruyucu ebeveynler aile yaşamını çocuklarına göre düzenleyerek çocuğun ağlaması ve üzülmeye karşı aşırı dayanıksız bir tutum sergilemektedir (Semerci, 2007; Yörükoğlu, 1996).

Koruyucu ebeveynler çocuklarını bağımsız bir birey olarak değerlendirmemekte ve eksikliklerini-doyumlarını çocukları aracılığıyla gidermektedir. Bu tutumdaki ebeveynler çocuklarının özgür bir birey olma çabalarını engellemektedir (Kulaksızoğlu, 2004). Çocuklara herhangi bir sorumluluk vermek söz konusu bile değildir. Bu nedenle çocukların baş etme becerileri ve uyum becerileri gelişmemiştir (Polat, 1986). Ebeveynler çocuklarına karşı devamlı kaygılı düşüncelere sahiptirler ve bu durum çocukların sosyal-akademik başarılarını olumsuz yönden

etkilemektedir. Aileler çocuklarına hazır ortam sundukları için çocuklar farklı ortamlarda ve farklı durumlarda sorunların üstesinden gelememektedir (Baumrind, 1991). Çocuklar ya çekinik-bağımlı hassas bir kişilik geliştirirler ya da aksine şımarık sorumluluklarının farkında olmayan bir kişilik geliştirmektedir (Navaro, 1989).

Ebeveynlerin aşırı koruyucu davranışları çocuklarda duygusal sorunların oluşmasına neden olduğu ve aşırı kısıtlama davranışları çocukların özgür olma duygularının gelişimini engellediği gibi çocuğa ilk dönemden bu yana verilen sevgi duygusundaki azalmaya bağlı olarak çocuğun öz saygısının azaldığını Parker 1983 yılında yapmış olduğu araştırma sonucunda dile getirmiştir.

Koruyucu veya aşırı baskıcı bir tutum içerisinde büyüyen çocuğun içe kapanık bir kişilik geliştirdiğini ve psikolojik-sosyal sorunların üstesinden gelemediğini Arı ve Seçer 2003 yılında yaptıkları araştırma sonucunda ifade edilmiştir.

Koruyucu ebeveyn tutumunda büyüyen çocukların ergen dönemlerinde akılcı karar alamadıklarını Eldeleklioğlu 1996 yılında yaptığı araştırma sonucunda dile getirmiştir. Ebeveynleri aşırı koruyucu olan çocuklar sorunlarla başa çıkma becerileri geliştiremediklerini Kaya ve arkadaşları 2012 yılında yapmış oldukları araştırma sonucunda saptanmıştır.

- İhmalkâr (İlgisiz) Ebeveyn Tutumu

İhmalkâr ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarını önemsemezler. İhmalkâr ebeveynler çocuklarının nerede ve nasıl olduğunu bilmezler ve hatta çocuklarının sorunlarını dikkate almazlar. Bu tutumda büyüyen çocuklar reddedilmiş duygusuna yaşamaya daha yatkın olmaktadır. Çünkü anne ve babalarından gereken ilgi ve sevgiyi görememektedir. İhmalkâr ebeveyn tutumunda büyüyen çocuklar aileleri tarafından daha az sınırlamalara maruz kalır ve genellikle anne ve babalar çocuklarına oldukça mesafelidir. Ayrıca ihmalkâr ebeveynler çocuklarını davranışlarını denetlemedikleri belirtilmiştir (Yaprak, 2007).

İhmalkâr ebeveyn tutumunda çocuklar anne ve babalarını meşgul etmediği müddetçe herhangi bir problem söz konusu değildir. İhmalkâr ebeveyn tutumunda büyüyen çocuklar ailelerinden ihtiyaç duydukları sevgiyi göremediklerinden ergenlik dönemlerinde yalnızlık duygusu yaşanabilmektedir. İhmalkâr ebeveynler çocuklarıyla daha az etkileşim içinde olurlar ve çocuklarına daha az geri

bildirimlerde bulunurlar bu nedenle çocuklar anne ve babalarından bir nevi dışlandıkları yönünde düşünceler geliştirmeye daha yatkın oldukları belirtilmiştir (Babaroğlu, 2013).

İhmalkâr ebeveyn tutumunda büyüyen çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal yönleri daha az gelişmiştir. Bu tutumda büyüyen ergenler veya çocuklar ailelerinin ilgilerini çekebilmek için kendilerine, çevrelerine veya eşyalara zarar verebilirler. Bu tutumda büyüyen ergenler madde kullanım ve bağımlılığına daha yatkın olurlar ve duygusal anlamda da daha öfkeli olunabilmektedir. İhmalkâr ebeveyn tutumunda büyüyen çocukların geleceğe dair düşünce ve istekleri yoktur (Yavuzer, 1996; Özyürek, 2004; Yörükoğlu, 1993).

İlgisiz ebeveyn tutumunu benimseyen aileler çocuklarına ya gereken ilgiyi fazla gösterirler ya da çok az veya hiç göstermemektedir. İlgisiz ebeveynler çocuklarına gereken zamanı ayırmazlar ve çocukların ihtiyacı olan sevgi gibi duygusal doyumu sağlanmamaktadır (Maccoby & Martin, 1983).

İhmalkâr (ilgisiz) ebeveyn tutumunda büyüyen çocukların güven ve bağlı olma duygularının gelişmesi ciddi düzeyde engellendiği için çocuklar yetişkinliklerinde kaygılı kişilikler geliştirebilmektedir (Yavuzer, 2005; Aydın, 2004). İhmalkâr (ilgisiz) ebeveynler çocuklarına sınırlamalar veya kurallar bırakmadıkları için çocuklarını iyi-kötü veya doğru-yanlış olarak davranışları değerlendirilmemektedir (Kaya, 1988).

İlgisiz ebeveynlere sahip olan çocukların sosyalleşme yönlerinin engellenmiş olduğunu Bousha ve Twentymen 1984 yılında yaptıkları araştırma sonucuna ulaşmıştır. Bu çocuklar diğer insanlardan ve sözel iletişimden uzak kalmayı tercih etmektedir. Yapılan gözlemlerle bu tutumda büyüyen çocukların herhangi bir durumu merak etme veya sorgulamaları çok düşük düzeyde oldu gözlemlenmiştir. İlgisiz ebeveyn tutumunda büyümüş çocukların fiziksel agresyon yüksek oranda gösterirler bunun nedeni annenin gerekli zamanlarda hemen tepki vermemesi bundan dolayı çocuklar annelerinin hemen tepki verecekleri davranışlarda bulunmaktadır (Polat, 2001).

- Dengesiz (Tutarsız) Ebeveyn Tutumu

Dengesiz veya tutarsız ebeveyn tutumunda büyüyen çocuklar anne ve babalarının tutumlarına benzer tutarsız bir kişilik geliştirmeye oldukça yatkın olmaktadır

(Yavuzer, 2005). Anne ve babanın ayrı düşünce ve davranışlara sahip olmaları sonucunda dengesiz bir tutum ortaya çıkmaktadır (Craig & Kermis, 1995). Dengesiz ebeveynler çocuklarına bazen aşırı anlayışlı olurlar bazen de çok katı cezalar verebilirler. Ebeveynler katı sınırlamaları çocuklarına bazen de olsa uygulamaktalar ancak gereken koşullarda uygulayıp uygulamadıkları belirsizdir. Dengesiz ebeveyn tutumunda büyüyen çocuklar anne ve babalarına ne zaman ve nasıl tepki vereceklerini bilinmemektedir (Yörükoğlu, 1985).

Dengesiz veya tutarsız ebeveynler çocuklarının hem sosyal hem de akademik açıdan gelişimleri noktasında hemfikir değildirler. Ebeveynlerin farklı fikirlere sahip olmaları dengesiz bir tutum benimsemelerine neden olmaktadır. Ebeveynlerin müphem davranış ve tutumları çocukların davranışlarına da yansımaktadır (Yörükoğlu, 1989: 151-152).

Tutarsızlık ebeveynlerin çocuklarına belirledikleri düzen ve disiplini de etkilemektedir. Anne ve babalarından bir olay veya durum ile ilgili farklı tutumların etkisinde kalan çocuklar güven problemi yaşayarak her konuda kuşku duyabilmektedirler (Yavuzer, 1998: 31). Tutarsız ebeveynlere sahip çocuklar öğrenme güçlükleri ve uyum güçlükleri çekmektedir. Çocuklar yapacakları davranışları doğru-yanlış diye değil de zamana göre ayarlamaya başlamaktadır (Aydın, 2007).

- Reddeden Ebeveyn Tutumu

Reddeden ebeveyn tutumuna sahip anne ve babalar çocuklarının sağlıklı ve güçlü bir kişilik geliştirmelerini ciddi bir şekilde olumsuz etkilemekte hatta çocukların sağlıkları ile ilgili hastalıkları aksatabilmektedir. Bu tutumda büyüyen çocukların merhamet duyguları çok az gelişir ve kendinden güçsüz insanlara kötü davranabilmektedir (Yavuzer ve ark., 2003).

Reddetme davranışı doğrudan veya dolaylı olarak oluşabilir. Ebeveynlerin çocuklarını doğrudan reddetme davranışları şu şekildedir; çocuklarına zamansızca cezalar verme, çocuklarına karşı kötü-sert davranma, çocuklarıyla ilgilenmeme, çocuklarına kötü hitap etme, çocuklarını yalnız bırakma tehditleri şeklindedir. Çocuklarına disiplin düşüncesi altında fiziksel(dövme) zararlar verebilmektedirler. Anne ve babalar çocuklarıyla hem fiziksel hem de duygusal yakınlık kurmamaktadır (Gençtan, 1994).

Reddeden ebeveyn tutumuna sahip anne ve babalar çocukları arasında sadece birine karşı reddetme davranışlarında bulunabilir ve ailedeki diğer çocuklarda bu kardeşine aynı davranışlarda bulunmaktadır. Reddedilen çocuk her konuda suçlanır ve bu çocuğun iyi ve olumlu yönlerini anne ve babaları görmemektedir. Reddedilen çocuk gerçekte başarısız bir birey değildir (Yörükoğlu, 2000).

Çocukların çeşitli durumlara olan korkularına önem vermemek veya sadece uygun davranışlarda bulunduğu ve akademik anlamda başarılı olduğunda ebeveyn çocuğunu seveceğini söylemesi ya da çocuğun her istediğini vererek çocuklarını kendilerinden uzaklaştırmak da bir tür reddetme davranışı olarak ifade edilmiştir. Reddedilen çocuklar düşük özgüvene sahip olurlar ve sorunlarla baş etme becerilerini geliştiremezler ve kendini savunamazlar olayları sorgulayamayan bir kişilik geliştiği belirtilmiştir (Jersild, 1979).

Reddedildiğinin veya sevilmediğinin farkında olan çocuk ebeveynlerine karşı olumsuz davranışlarda bulunup ebeveynleri haklı konumuna getirmektedir. Ailedeki bütün olumsuz düşünce ve davranışları çocuk benimseyerek ailenin dengesini sağlamış olmaktadır. Çünkü ebeveyn bütün öfkesini o çocukta boşaltmaktadır (Yörükoğlu, 2000).

2.2 Psikolojik Sağlamlık

2.2.1 Tarihsel gelişimi

Psikoloji alanında ilk çalışmalar İkinci Dünya savaşıdan sonra yapılmaya başlamıştır. İnsan psikolojisini iyileştirmeye yönelik çalışmalar yapılarak, bireyin hayattaki güçlü yanlarını işlevsellik açısından yeterli bulunmamıştır. Bireylerin günlük yaşamda güçlü yanlarını görmezden gelerek tamir edilerek onarılması üzerine çalışılmıştır (Tersen, Jacofsky, Froh & Digiuseppe, 2004). Fakat 1940'lerden itibaren yapılan çalışmalarda içerik değiştirilerek sadece patolojinin var olan potansiyelin ortaya çıkarmasında yeterli olamadığı fikri ile birlikte psikoloji değişim göstererek yeni bir döneme geçiş yapmıştır. Pozitif psikoloji 1990'lı yıllarda ortaya çıkarak bireylerin hastalık veya güçlü olmayan yönlerini açıklamak yerine bireyde var olan kapasiteyi güçlendirmek ile pozitif psikoloji alanı tanıtılmıştır (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000).

1998 yılında Seligman' ın Amerikan Psychologist' te yayınlanan makalesinde bireylerin genel olarak iyi oluş haline fayda sağladığı düşünülen pozitif psikolojiyi tanıtmıştır (McNulty & Fincham, 2012). Bu model ile bireyin güçlü yönlerini göz önüne alınmayarak sadece kusurları, negatif deneyimleri, zayıflık ve rahatsızlık gibi problemlili yönlerinin onarılması üzerinde durulmuştur (Erarslan, 2014).

Birçok uzman tarafından yapılan araştırmalarda bireylerin ruhsal sağlığını etkileyen faktörler üzerinde durulmuştur. Hayatı olumsuz yönden etkileyen bu biyolojik ve psikolojik risk faktörleri belirlenmiştir. Böylece bireyde oluşan davranış ve duygusal problemlerin meydana geldiğini ve bunlar üzerinde durulması gerektiği belirtilmiştir. Bu bakış açısı ile bir birey herhangi bir travmaya, ebeveynin yanlış tutumlarına veya aile içinde olumsuz durumlara maruz kalıyorsa bireyde gelişimsel olarak davranış ve duygusal problemler ortaya çıkacaktır. Yaşanılan birçok faktörden etkilenen birey yine de gelişme göstermektedir (Werner, 2005).

Bireylerin gelişimi bebeklikten başlayarak yetişkinliğe kadar devam eden bir süreçtir. Bu süreç ile ilgili çalışmalar neticesinde bireyin farklı güçlükler ve stres ile baş başa kalması sonucu duygusal veya davranışsal bozukluk sergileyen sayının azınlıkta olduğu görülmüştür. Böylece yaşamdaki zorluklara ve strese rağmen bireyin gelişimini kapsayan, uyum gösteren “sağlamlık” kavramı ortaya çıkmıştır (Luthar, 2003).

Bireylerin stres ve zorluk karşısında gelişim sürecinde göstermiş oldukları sağlamlık ile ilgili olarak yaşanan olumsuz durumların ve eksikliğe odaklanan modellerin geçerliliğini düşürmüştür. Bu durumda sağlamlık kavramının aslında alışılmışın dışında olmadığını insanın gelişim ve uyum sistemlerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Sağlamlık konusunda gelişim ve uyum sistemleri doğru işleniyor ise yaşanılacak sorunlar karşısında olumsuz etkilenmeden gelişim süreci devam ettiği görülmektedir. Ancak bu sistemler doğru işlenemiyorsa sosyal ve çevresel tehlikeler arttıkça beklenen gelişimsel süreçte sorunların ortaya çıkma ihtimali yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Masten, 2001).

Psikolojik sağlamlık terimi ilk olarak Amerika'da ele alınmıştır. Horatio Alger çeşitli kitaplarında bireyin günlük yaşamda karşılaştığı sorunlar ile nasıl başa çıktığı açıklanmıştır. İnsanların yaşadıkları travmaya karşı oluşturdukları tepki ile yeniden daha önceki dönemlerine dönebildiklerini belirtmiştir (Brom & Kleber, 2009). 1940-

1950 yıllarında Garmezzy şizofren hastalarının ortak yetenekleri üzerine çalışmalar yapmıştır. 1961’de ise anne-babaları akıl hastası olan ve onlarla birlikte yaşamlarını sürdüren çocukların buldukları ortamdan etkilenmeyerek göstermeleri gereken gelişim performanslarının iyi bir derecede olduğunu incelemiştir.

1970’li yıllarında şizofreni ebeveynlerin çocukları ile ilgili yapılan araştırmada psikolojik sağlık kavramının ne kadar önemli olduğunu ifade edilmiştir. Garmezzy, Rutter ve Werner gibi birçok araştırmacılar tehlikeli ve zor durumlar ile karşı karşıya kalan bireylerin yine de gelişim açısından iyi olduklarına yönelik çalışmalar yürütmüşlerdir. Yapılan bu araştırmaları ile psikolojik sağlamlığın tanımlanmasını, çocuklar için oluşturulacak önleme ve müdahale çalışmalarında nasıl yol izlemeleri gerektiğine dair yol gösterici olmuştur (Masten & Powell, 2007).

Werner çocuklar ile ilgili çalışmalarına devam ederek anne-babanın ruhsal durumu, sosyo-ekonomik durumları, yaşam koşulları ve sürekli olarak devam eden hastalıklarının psikolojik sağlık ile ilgili etkileşimlerini araştırarak daha geniş ele alınmıştır (Luthar, Becker & Cicchetti, 2000). Çocukların böylesine yüksek risk ortamlarına rağmen yine de olumlu yönde gelişim göstermeleri araştırmacıların dikkatini çekerek bu konu üzerinde daha çok çalışmalarına neden olmuştur. Çocukların risk ortamlarında bulunarak olumlu gelişim göstermesine sebep olan durum üzerinde uzun süre durulmuştur. Fakat bu olumlu gelişimin oluşmasında etkili olan psikolojik sağlık kavramının özellikleri içerisinde çocukların bilişsel kapasitesi, sosyal anlamda destek görmeleri ve bağlanmanın etkili olduğunu gözlemleyerek, risk altındaki çocukların gelişim süreçlerini koruyucu faktörlerin geliştirilmesi ile birlikte bireylerin yeterlilik seviyesini arttırılabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Masten, 2001).

1980’li yıllarında günümüzde güncel olarak kullandığımız “psikolojik sağlık” kavramı Uluslararası ve Disiplinler Arası Riski Azaltma Birliği’nin yaptığı çalışmalar sonucunda çocukların risk ve strese rağmen gelişim süreçleri gözlemlendiğinde güçlü, dayanıklı ve zarar görmeyen yıkılmaz olduğu ifade edilmiştir (Benard, 1991).

Luthar, Zigler ve Doernberger 1993 yılında yaptıkları araştırmalarda çocukların sosyal açıdan yüksek seviyede olduğunu ama stresinde varlığı eş değerde olduğu zamanlarda farklı alanlarda güçlükler yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Değişen yaşam

koşulları ile birlikte çocukların yaşadıkları olumsuz durumlar karşısında sergiledikleri olumlu uyumun da değiştiği ve bu değişimin gelişim sürecine etki ettiği belirlenmiştir (Luthar, Becker & Cicchetti, 2000). Psikolojik sağlamlığa ilişkin araştırmalar devam ederken kavramının ilk ortaya çıkması ve ilerleyen zamanlarda gelişmesine neden olan risk faktörü önemli olduğu vurgulanmıştır. Yapılan çalışmalarda yaşanan olumsuzluklara karşı tedbir olarak müdahale etmek için risk faktörünün bireyler üzerindeki etkisinin tanımlanması gerektiği belirtilmiştir. Bu risk faktörleri ile karşı karşıya kalan bireylerin yaşadıkları problemi önlemek için öncelikle problemin oluşmasına neden olan faktörlerin ele alınması gerekmektedir. Böylece araştırmalar sonucunda görülüyor ki farklı sebeplerden dolayı risk faktörlerinden sadece bir tanesine odaklanmanın doğru olmadığı belirtilmiştir. Çocuk ve ergenlerin risk altındayken beklenen davranışı sergilememiş olması tek bir faktöre odaklanmanın doğru olmadığını göstermiştir. Bu nedenle risk faktörlerini sadece etkili olmadığını bireyin gelişimsel sürecinin oluşumdaki durumlarında etkili olduğu ifade edilmiştir. Bireyde oluşan problem davranışlara yönelik risk faktörlerini önlemenin ya da müdahale etmenin önemli güçlükler ile karşı karşıya kalınacağı ifade edilmiştir (Lerner, 1999).

Araştırmacılar risk ya da yüksek risk taşıyan çocuk ve ergenlerin olumlu uyum göstermelerine hasar görmez veya dayanıklı şekilde kavramlarla açıklamıştır (Wyman, 1999). Gösterilen uyuma karşı günümüzde psikolojik sağlamlık olarak ifade edilmektedir. Psikoloji sağlamlık ise psikoloji alanında farklı boyutlar kazanarak kullanılmıştır (Masten, Best & Garmezy, 1990). Öncelikle bireylerin yaşadıkları travmatik olaylardan kurtulmak için gelişim sürecindeki bireysel farklılıkların olduğu belirtilmiştir. Bir diğeri ise risk faktörü yüksek olan bireylerin gelişim süreci ile birlikte beklenen sonucun iyi olması sahip olunan uyum durumu olarak kullanılmıştır. Son olarak günlük hayatta kişileri zorlayan yaşantılara karşı oluşturulan olumlu uyum olarak ifade edilmektedir (Waxman, Pardon & Gray, 2005).

2.2.2 Psikolojik sağlamlık

Bu bölümde psikolojik sağlamlıkla ilgili araştırmacılar tarafından yapılan tanımlara ve bazı kavramsal çalışmalara değinilmiştir.

Uzun yıllar boyunca uzmanlar tarafından psikoloji ile ilgili yapılan alan çalışmalarında insanların ruhsal ve davranışsal problemleri ile yaşamlarını onarmak üzerine çeşitli araştırmalarla kişinin sadece psikolojinin insan gelişimindeki nedenlerden oluşan olumsuz risk faktörleri üzerinde durmuştur. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru değişen bakış açısı ile birlikte çeşitli incelemelere başlanmıştır. Araştırmalarda bireyin doğumdan itibaren başlayan yetişkin dönemini de içeren kapsamlı bir araştırma ile olumsuz durumlara maruz kalan çocukların belirli bir kısmında psikolojik ve davranış problemleri yaşadıklarını gözlemlenmiştir (Werner, 2005).

Böylece birey için önemli olan olgularından bir tanesi olan gelişimindeki olumlu yönlerini görmezden gelinmesi dikkat çekici olmuştur. Risk faktörleri ile birlikte kişi de oluşturduğu patolojik problemler, bireylerin gelişim süreçlerindeki uyumu ve sahip olduğu yeterliliğin ne derecede etkili olduğunun fark edilmesi üzerine araştırmalar yapılmıştır (Masten, 2001).

Çocukların gelişiminde risk faktörünün yüksek olması ile olumsuz ve hüzünlü yaşamlar yaşadıkları halde gelişimlerinde olumlu ilerlemeler gösterdikleri görülmüştür. Olumlu ilerleme gösteren bireyler için dayanıklı, yenilmez şeklinde kavramlar kullanılmaya başlanmıştır (Yates & Masten, 2004).

Pozitif psikoloji; insanların gelişim süreçlerini en iyi düzeyde olunabilmesi üzerinde çeşitli çalışmaları içermektedir. İnsanların gelişimi sadece kendi yaşamı dışındaki risk faktörlerinden oluşmadığını, huzurlu, mutlu ve sağlıklı bir yaşam için öncelikle kendi hayatındaki faaliyetleri çoğaltarak kişinin kendi yaşamının düzenlenmesi ile yapılabileceği belirtilerek pozitif psikoloji önemli bir konuyu ele almıştır (Gable & Haidt, 2005: 104,105).

Psikolojik sağlık kavramı pozitif psikoloji açısından oldukça önemlidir. Çünkü pozitif psikoloji bireylerin kendilerini rahatsız eden ve mutsuz eden faktörlerden çok mutlu ve sağlıklı olmalarını sağlayan durumlar ile psikolojik sağlık kavramı üzerine odaklanmaktadır (Meredith ve diğ., 2011).

Dünya genelinde uzun süredir yapılan araştırmalar sonucunda psikolojik sağlık kavramı farklı tanımlarla açıklandığı için kavram üzerinde yapılan çalışmalarda hala fikir birliğine ulaşılamamıştır.

İnsanların birbirileri ve çevreleri ile arasında oluşan etkileşim sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu etkileşimleri bireylerin öncelikle aile, okul ve daha sonra tüm toplumu içermektedir. Bireyin çevresi arasındaki bu karmaşık ilişkilerinde gelişim süreçlerini etkileyen faktörlere karşın olumlu gelişmeler gösterdiği görülmüştür (Greene, 1999; Akt. Gökmen, 2009). Yaşanılan davranış problemlerini sadece bir neden ile açıklanamamaktadır. Bu süreç bireylerin çevreleri ile olan karmaşık etkileşimleri olarak açıklanmaktadır (Nash & Fraser, 1998; Akt. Gökmen, 2009).

Psikolojik sağlamlık kavramı kelime anlamı olarak; Latince “resilience” , “sağlam” kökünden türemiştir. Aslında herhangi bir maddenin esnek ve rahatlıkla istenilen yöne döndürülebilmesini belirtmektedir (Oktan, 2008). Birey olumsuz şartlara rağmen pozitif başarıya ulaşmasında ve beklenmedik koşullara karşın uyumlu olabilme becerisine sahip olanlar için “resilient” (psikolojik olarak sağlam birey) kavramı kullanılırken, bireyde kişilik özelliği olarak varsa “resilience” (psikolojik sağlamlık) kavramı olarak kullanılmaktadır (Demirbaş, 2010: 10). Webster Yeni Yirminci Yüzyıl İngilizce Sözlüğü’ ne (1958) göre psikolojik sağlamlık; “sıkıştırıldıktan sonra eski haline dönme, güç, kuvvet ve cesaret kazanma” anlamına gelmektedir (Gizir, 2004). The Random House Sözlüğü (1967) ise psikolojik sağlamlık kavramını “sıkıştırıldıktan sonra orijinal haline dönebilme becerisi” olarak tanımlanmıştır. Burada daha çok esneklik yeteneği yorumlanmıştır. Amerikan Heritage Sözlüğü’ ne (1973) göre “dönüşüm, hastalık/rahatsızlık ve kötülüklerden kurtulma, iyileşme” anlamını taşımaktadır.

Türkçe alan yazı incelendiğinde ülkemizde farklı araştırmalarda “Resilience” kavramı tanımlanmaktadır. Kelime anlamı olarak çabuk iyileşme özelliği, toparlanma, yılmazlık, güçlükleri yenme gücü, güçlü olma ve daha önceki olumlu gelişim düzeyine geri dönerek dayanıklılık anlamlarında kullanılmaktadır. Alan yazılarda ise “resilience” kelimesi Öğülmüş (2001), Özcan (2005), Gürkan (2006) tarafından “yılmazlık”, Gizir (2004) ise “psikolojik sağlamlık” olarak Eminağaoğlu (2006), Irmak (2008) ise “psikolojik dayanıklılık” ve Terzi (2008) “kendini toplama gücü” ifadeleri kullanılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda (Gizir, 2004; Kaya, 2007; Oktan, 2008; Çakır, 2009 ve Aydın, 2010 olmak üzere birçok araştırmacı) “resilience” kelime karşılığı “psikolojik sağlamlık” olarak kullanılmıştır.

Psikolojik sağlamlık ile ilgili literatürde birçok tanım bulunmaktadır. Risk faktörlerin etkisi ile bireyin yaşamında oluşan problemlerden koruyan dinamik bir süreç olduğu

belirtmiştir (Rutter, 1987; Ng, Ang & Ho, 2012). Genel olarak bireyin yaşadığı stresli durumlar karşısında hasar görmeme anlamında kullanılıyor gibi görünse de aslında stresli ve zor durumlar karşısında bireyin dirençli ve dayanıklı olması sonucu tekrardan güç elde edebilmesi olarak tanımlanmaktadır (Olsson, Bond, Burns, Vella-Brodrick, Sawyer, 2003).

Psikolojik sağlık kavramının adlandırılması ve tanımlanmasında fikir birliğine ulaşılmadığı için evrensel olarak kavram açıklaması kabul edilecek bir tanımlama bulunmamaktadır. Bu nedenle alan yazınında terimin tanımlanmasına dair birçok farklı açıklamalar bulunmaktadır.

Rutter (1985), psikolojik sağlamlığı; bireyin yaşadığı olumsuzluk karşısında kendini toplama gücü olarak ifade etmiştir. Risk faktörleri; stres ve zorluklara karşı ortaya çıkan problemlerle başa çıkma ya da dayanıklılık göstermesiyle oluşan koruyucu faktörlerin etkileşimi ile hayatı önemli derecede etkileyen risklere rağmen psikolojik açıdan olumlu sonuçların birleşmesi ile oluşan etkileşimli kavram olarak tanımlanmıştır. Rutter (1987)' a göre psikolojik sağlamlığı üç farklı biçimde ele almıştır;

- Riskli ortamlarda bulunan bireylerin olumlu sonuçlar vermesi,
- Hayatlarında zorluk ve stres olmasına karşı olumlu gelişmeler sürdürmesi,
- Yaşanılan problemler sonrası olumlu düzelmeler göstermesi.

Tanımlamalar da olduğu bireyin yaşamında tehdit önemli yere sahip olarak gelişim sonucunun ise “olumlu” olarak değerlendirilmiştir (Smokowski, Reynolds & Bezruczko, 1999). Rutter (1999) farklı bir araştırmasında ise psikolojik sağlamlığı, bireyin yaşadığı stres ve zorluklara karşı dirençli olması ve var olan durumu olumlu olarak atlattığını ifade ederken yaşanılan risk faktörlerini ise psikopatolojik durumlar olduğunu da belirtmiştir (Rutter, 2006).

Atkinson, Smith, Bem ve Nolen-Hoeksema (1999) bireylerin dayanıklılığını zor ve gergin durumlara karşı güçlü olması olarak ifade edilmiştir. Bir diğer tanımlama da ise zor durumlar yaşayan insanlar yaşadıkları durumdan biyolojik veya duygusal problemler yaşamayan kişiler olarak tanımlanmıştır (Sipahioğlu, 2008).

Masten (1990)' e göre psikolojik sağlık; bireyin gelişimde kaygı oluşturan ve zorlayan tehdit içeren yaşam koşullarına başarılı uyum göstererek olumlu süreci

gösterme yeterliliği olarak tanımlanmıştır. Masten ve arkadaşı sağlamlığı tanımlarken iki farklı boyutu kriter olarak almıştır;

- Tanımlama yaparken bireyi yüksek risk veya tehdit varlığının bulunması
- Tehdit veya risk faktörleri karşısında gelişimin ya da uyumun niteliğinin etkili olmasıdır (Masten & Coatsworth, 1998: 206).

Zorlayıcı, tehdit edici ve yüksek risk faktörlerine karşın başarılı adaptasyon yeteneği ile olumlu gelişim göstererek problem durumu atlatması bireyin sağlamlığının karakteristik özelliği ile ele alınmıştır.

Murphy (1987), psikolojik sağlamlığı; bireyin karşılaştığı zor ve stresli durumların nasıl üstesinden geldiği ile ilgilenen bir kavram olduğunu ifade etmiştir. Gelişimde olumlu sonuçlar için uyum ve kabiliyetin olumlu ilerlemesini çocuğun geleceğe karşı umutlu olmasıyla ilgili olduğu belirtilmiştir (Gizir, 2007).

Walsh ise tehdit içerikli durumlar karşısında dayanıklı olması, travmatik durumda gelişim göstermesi ve sağlam olması sürecin olumlu olduğunu ifade etmiştir (Kaner, Bayraklı & Güzeller, 2011). Psikolojik sağlamlığı travma veya felaketleri olumlu, başarılı olarak atlatma yeteneği olarak ifade etmiştir (Wagnild & Young, 1993).

Yates, Egeland ve Sroufe, 2003'te çocukların, psikolojik sağlamlığı zor ve riskli durumlar karşısında iyi olma durumu olarak değil yaşanan zorluk karşısında içsel ve dışsal kaynaklar kullanılarak geliştirilen uyumlu süreci ele almıştır. Bu süreçte çocuğun geliştirdiği uyum ile yaşamının daha sonra ki dönemlerinde karşılaşacağı zor ve riskli durumların da üstesinden gelebilmesi için ön hazırlık olmuş olacaktır.

Vanderpol (2002) psikolojik sağlamlık kavramını, bireyin yaşadığı önemli derecede ciddi travmaya karşı ruhsal anlamda herhangi bir yıkılma olmadan veya stres bozukluğu belirtileri göstermeden yaşamına devam edebilme yeteneği olarak ifade edilmiştir. Böylece psikolojik sağlamlığı dışsal uyum kriterine göre mi, içsel uyum kriterine göre ya da her iki kriterine göre mi bağlantılı olduğunu açıklamaya yönelik yaptıkları çalışmalarda her iki kriter de ele alınmıştır (Eminağaoğlu, 2006).

Grotberg (1995) ise sağlamlık hayatta stres ile karşılaşıldığı, karşılaşılan bu stresi başarılı bir şekilde hatta daha dayanıklı/güçlü atlatması bireyin uyum sürecindeki yeterliliği olarak tanımlanmıştır.

Luthar ve Cicchetti (2000) psikolojik sağlamlık, bireyler yaşanan travma veya olumsuz duruma karşı gelişim sürecinin olumlu ilerlemesinde etkisi olan koruyucu faktörü, risk faktörleri ile birlikte etkileşime geçirerek yaşamında oluşturduğu değişikliğe uyum gösterme sürecini sergilemektedir. Psikolojik sağlamlık kavramında iki noktaya dikkat çekilmiştir:

- Birey ciddi tehdit içeren veya olumsuzluk durumunu ile karşı karşıya kalınması,
- Olumsuzluklara karşın birey gelişim süreçlerini başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi sağlamlığın boyutlarını oluşturmaktadır (Luthar, Becker & Cicchetti, 2000).

Kobasa (1979) psikolojik sağlamlık; zor ve stresli durumlarla karşılaşıldığı zaman bireyin kişilik özelliği olarak dayanıklılığa dikkat çekmiştir. Psikoloji de dayanıklılığı bilişsel süreçlerle zor durumun üstesinden gelmeye bağlı olduğunu belirtmiştir. Kobasa aynı şekilde dayanıklılık terimini sadece hayatta kalmak için değil bireyin gelişim süreçlerinde davranışsal, bilişsel ve ruhsal boyutları tümü ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Kobasa varoluşçu yaklaşıma göre; birey hayatı boyunca karşılaştığı zorluklar ve sorunlarla başa çıkabilme, davranış problemleri ile mücadele etmeleri ile açıklamaktadır (Yalçın, 2013).

Kosaka ise psikolojik sağlamlık; benimsemek, kontrol etmek ve meydan okumanın oluşturduğu faktörlerle stresin etkilerini minimuma düşürülmesi ile oluşmaktadır. Olumsuzluklara karşı dayanıklı olan bireyler durum karşısında nasıl davranışlar sergilemeleri gerektiğini ve neden öyle davranışlar sergiledikleri onlar için oldukça önemlidir. Birey kişilik özelliklerini kullanırken çevresel ve içsel faktörlerin etkisi olduğu kadar dışsal faktörlerde etkili olmaktadır. Hayatta olumsuz durumlar ile karşılaşan bireyler kendi kontrolleriyle olumsuz durumların üstesinden gelebilir, zor ve stresli durumların aslında kendi seçimlerinin sonucu olduğunu belirtilmiştir. Bireylerin psikolojik sağlamlık düzeyi karşılaşacağı zor ve stresli durumların üstesinden gelebilme kapasitesi hakkında bilgi vermektedir. Yaşamlarındaki değişime inananlar, zor ve stresli olayların gelişimlerini ve güvenliklerini olumsuz etkileyen bir faktör olmadığını, gelişimleri için bir olanak olduğunu böylece zor ve stres öğrenilerek yeni yaşantılar için bir sonraki adım olduğu kabul edilmektedir. Kosaka kuramında; zor ve stresli yaşam olaylarına rağmen psikolojik sağlamlığı

yüksek olan bireyler olumsuz durumlarla baş ederek uyum sağlamayı etkileyen faktörlere karşı ruhsal durumlarını koruduklarını belirtmiştir (Kosaka, 1996).

Friborg (2005)' a göre psikolojik sağlamlık; çevre faktörü, benlik algısı, aile uyumu, sosyal yetkinlik, yapısal stil ve kişinin gelecek algısını içeren faktörleri süreçlerin üzerinde durulmuştur. Friborg'a göre kişinin benlik algısı oldukça önemlidir. Kendine yönelik düşünceleri onun sosyal ilişkilerini ve aile uyumunu göstermektedir. Ayrıca bireyin kendini tanıması ile güçlü ve zayıf yönlerini, kendine olan güvenini, sosyal açıdan da destek görmesiyle ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Bireyin geleceğe yönelik algısı, ilerleyen zamanlarda karşı karşıya kalacağı problemleri başarılı bir şekilde geçirmesi psikolojik sağlamlık sürecinde büyük önem taşımaktadır.

Psikolojik sağlamlık kavramı ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda bireyin kişilik özelliklerini ifade etmesine karşın, bireyin hayatı boyunca karşılaşılabileceği olumsuz durumları değiştirebileceğini belirtmektedir (Stephens, 2013).

Psikolojik sağlamlık, olumsuz durumların sonucunda stres ve zorluklar ile baş etme becerisi ve iyileşme süreçlerinin oluşabilmesi için stresli ve zor durumların olması gerekmektedir. Stresli ve zor durumların oluşmasında değişik etkenler vardır. Bu etkenler bireyin doğuştan getirdiği eksiklik veya biyolojik problemler içerirken ayrıca süregelen yoksulluk gibi tüm yaşamı boyunca içinde bulunduğu çevresel güçlükler olabilmektedir. Yaşam sürecinde gelişimi olumsuz etkileyen faktörler farklı zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Bireyin olgunlaşması, baş etme becerisinin artması için psikolojik, biyolojik ve çevresel etkilerin ayrı şekillerde ve oran da ortaya çıkması gerekmektedir. Böylece bireyde psikolojik sağlamlık olgusu oluşması için psikolojik ile biyolojik yani içsel, çevreyle de dışsal faktörlerin olması gerekmektedir. Kısaca önemli olan yaşanan sıkıntılı durumların üstesinden gelebilmektir (Gordon, 1991).

Psikolojik sağlamlık olgusu anlaşılır olabilmesi için temel özelliklerini detaylı bir şekilde incelenmesi önemli olduğu belirtilmiştir. Birey her olumsuz durumlarla karşılaştığı zaman aynı tepkiyi göstermemektedir. Rutter 1987' de bireylerin tepkilerini çeşitli açılardan değerlendirmiştir. Bu değerlendirme aynı zamanda psikolojik sağlamlığın temel özellikleri olmuştur. Tehlikeli ve zor durumlar ile karşılaşmamak veya tehlikeli ve zor durumu atlama anlamına gelmediğini

belirtmiştir. Birey aktif bir şekilde yaşayacağı riskli durumlar karşısında uygun tepkilerle problemin üstesinden gelebilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Böylece psikolojik sağlık bireyin stresli durumlar karşısında çevrelerini düzenleyerek aktif bir süreçte rol almaktadır. Psikolojik sağlıkta bireylerin önceki yaşamışlıkları oldukça önemlidir. Kişi tecrübelerinden sonuçlar çıkarmaktadır. Yaşamışlıklar, tecrübeler kişilerin yeteneklerini ve strateji geliştirmesinde önemli olmaktadır. Mangham, Stewart ve Reid' e (1997) göre psikolojik sağlık kavramının tanımını incelemişlerdir. Kavramın daha anlaşılır olması için çeşitli özellikleri açıklanmıştır. Böylece psikolojik sağlık;

- Kişilerin farklı özellikleri ile çevreleri arasındaki karşılıklı ve oldukça karmaşık süreci içeren bir oyundur.
- Psikolojik sağlık bireylerin olumsuz durumlar karşısında, başa çıkma becerisi ile stres arasındaki uyumundan oluşur.
- Stresten dolayı oluşan yaşam olayları ile birlikte risk faktörleri ve bu risk faktörlerine karşın koruyucu faktörleri psikolojik sağlık açısından oldukça önem taşımaktadır.
- Psikolojik sağlık bir dinamiktir. Bu dinamiğin yaşamsal bağlantısı vardır.
- Psikolojik sağlığın gelişimsel olduğu böylece bireylerin başarılı olması yetenek ve becerilerini güçlendirmektedir.
- Psikolojik sağlık bireyin yaşam geçiş dönemlerinde önemli bir faktördür.

Yukarıda da bahsedildiği üzere psikolojik sağlık ile ilgili çeşitli boyutlardan dolayı görüş birliğinin sağlanması ile tek bir tanımının olmadığı fakat tümünün ortak noktalarının olduğu görülmüştür. Psikolojik sağlık dinamik bir süreç olduğunu zor ve stresli durumlar karşısında baş etme becerilerini, geliştirilebilir nitelikleri kapsadığını bireyin risk ve zorluklara uyum sağlaması böylece yaşamında farklı alanlarda başarılar elde ederek geliştirilen kişilik özelliklerine sahip olduğu belirtilmiştir (Gizir, 2007; Öz & Bahadır Yılmaz, 2009).

Psikolojik sağlık konusunda tanımlamada ortak çalışmaların yanı sıra birçok araştırmacılar kavramı kuramsal olarak ele alarak açıklamaya çalışılmıştır.

2.2.2.1 Psikolojik sağlık kuramları

Psikolojik sağlık ile ilgili yapılan kavramsal açıklamalarla araştırmacıların kuramlarına yer verilmiştir.

- Garmez ve Arkadaşlarının Psikolojik Sağlık Kuramı

Garmez ve diğr., (1984) göre 1971 ile 1982 yılları arasında Minnesota Risk Araştırma Proje çalışmasında şizofreni tanısıyla tanımlanan ebeveyn çocukları ile çalışmışlardır. Araştırmacılar bu tecrübe sırasında uyum problemi yaşayan yetişkinlere rağmen çocukların ebeveynlerin iç kontrol sağlamalarına yönelik katkı sağladıkları gözlemlenmiştir. Bu çalışma ile birlikte araştırmacılar bireylerdeki uyum ve stresi etkileyen faktörleri açıklamak için psikolojik sağlık kavramının genel çerçevesini oluşturmuştur. Bireyin kişiliği, bulunduğu aile ortamı ve çevre ile ilişkisi sonucu psikolojik sağlığın bir denge durumu olduğu ifade edilmiştir. Kuramcılar psikolojik sağlığı üç farklı boyutta ele almıştır;

- Telafi Edici Model: Bireyin yaşamında ortaya çıkan risk faktörlerini etkisiz duruma getirmesini içermektedir. Kişi yaşam tecrübelerinde olumlu yaklaşımı ile zor ve acı karşısında olumlu ve uyumlu gelişim göstermesidir. Bu boyut bireyin hayatındaki risk faktörünü en aza indirmeyi veya risk faktörünün gelişmesinde düzeltici etkiye sahip olduğu belirtilmiştir.

- Meydan Okuma Modeli: Bireyin yaşamındaki risk faktörünün veya güçlüklerinin olağanüstü olmamak şartıyla var olan durum başarı ve uyumunu arttıran model olarak ifade edilmektedir. Stresin hem az hem de çok olması işlevsizlikle sonuçlandığı belirtilmiştir. Burada kişinin gücü önemli başarılabilmesi için riskten kaçmaması gerekir.

- Koruyucu Faktör Modeli: Bireyin yaşamındaki olumsuz durumları azaltmak için risk faktörleri ile ilişki içerisine girmektedir. Bireyin riskin etkisinde kalmasını tam olarak engellemez ama etkisini azaltır. Koruyucu faktör modelinde güven ölçütü ile bireyin benlik algısı, olumlu ve uyumlu bakış açısı, problem çözme ve eleştirel düşünme becerisini içeren niteliklerden oluşmaktadır.

- Benson Özellikler Kazandırma Kuramı

1989 yılında Benson tarafından ortaya çıkan bu kuram bireylere özellik kazandırmaya yönelik olmuştur. Benson başkanlık ettiği araştırma enstitüsünde; içinde yaşanılan toplumun amacı genç nesillere kendilerinin belirlediği özellikleri aktarmaya yardımcı olmaktır (Gürkan, 2006). Kurama göre psikolojik sağlık, çocuk ve ergenlerin gelişiminde sosyal kurumların etkileşiminin artması ile müdahale ve önlem almaya yönelik çeşitli çalışmaları kapsamaktadır. Bu nedenle

genç bireylerin gelişimlerini desteklemek ve geliştirmek amaçlanmaktadır. Yapılan çalışmaların bir bölümü risk faktörlerini azaltmaya yönelik, diğer bölümü ise olumlu yöndeki gelişimlerini destekleyerek bireylerin gelişimlerine destek olunmuştur. Kuram bireysel ve bağlamsal özellikleri, olumsuz durumları inceleyerek olumlu gelişim için olanakları çoğaltmayı amaçlamaktadır.

Özellik Geliştirme Kuramı üç temel özelliğe sahiptir;

- Bireylerin olumlu gelişimleri için süreç, deneyim ve iyi olma durumlarını geliştirebilmek için çeşitli araştırmaların yapılması üzerine odaklanılmıştır.
- Bireylerin gösterdikleri olumlu gelişim becerilerini bir resim ile birleştirerek toplumun kararı ile ortak bir ürün oluşturma amaçlanmaktadır.
- Çevre, toplum, gençler ve halkı güçlendirmeye yönelik çalışmaların önemi ifade edilmiştir (Benson, 2002).

Bu kurama göre çocuk ve ergenlerin sahip oldukları özelliklerin niteliğine bağlı olarak karşı karşıya kalacağı riskli durumların az veya çok olma olasılığını belirleyecektir (Thomsen, 2002). Bireylerin gelişim süreçlerini araştıran ve bu süreçleri deneyimlerle güçlendirmeyi amaçlamaktır.

- Richardson Psikolojik Sağlık ve Meta Kuramı

Richardson' a (2002) göre kişinin yaşadığı ortamda fiziksel, bilişsel ve ruhsal olarak uyumun sağlanması ayrıca bireyin iç dengesinin sürekliliğinin önemi vurgulanmıştır. Araştırmacılara göre bireyin iç dengesini beklenmedik yaşam olayları ve süregelen stres ile birlikte olumsuz durumların etkisi altında kaldığı belirtilmiştir. Yaşanılan bu olumsuz durum bireyin başa çıkma becerilerini, sağlığını ve uyum sürecini etkilemektedir. Günlük yaşamda stres ve koruyucu faktörlerin ilişkisi bireyin gelişim süreçlerini olumsuz etkilenip etkilenmediğini belirlemektedir.

Kuramcılara göre bireyin yaşamındaki beklenen veya beklenmeyen problemlere, strese ve zorluklara karşı uyum sağlayarak olumsuz durumlarla baş edebilmelerini psikolojik sağlık kavramı ile açıklanmıştır. Bireylerin yaşamlarındaki zorlanma ve dağılma ile birlikte oluşan bozulmaya dört sebeplerden birinin olduğu öne sürülmüştür;

- Sağlık Bütünleşme, yaşanan problemten sonra bireyin uyumlu ve dayanıklı iç dengeye sahip olması söz konusudur.

- Başlangıçtaki Denge Durumuna Dönme Çabası, başlangıçta oluşturulan dengenin üzerine çıkmayı ifade etmiyor. Bireyin zorlanması ile oluşan dengesizliğe karşın önceki denge düzeyini geri getirebilme becerisini ifade etmektedir. Kişinin fiziksel, bilişsel ve ruhsal olarak baştaki var olan iç dengeye geri dönebilme çabasıdır.

- Kayıpla Birlikte İyileşme, bireylerin güç durumlar ile karşı karşıya kalması sonucu telafisi olmayan alışması gereken kayıpları içermektedir. Fakat birey tekrardan iç dengeye ulaşabilmesi için kaybolanlara odaklanmak yerine tekrardan iç dengeyi oluşturmaya çalışmasıdır. Önceki madde de olduğu gibi baştaki dengeye geri dönmek söz konusu değil önemli olan iç dengeyi tekrardan kurabilmektir.

- Uyumsuz Strateji-İşlevsiz Durum, yaşanan olaylar karşısında bireyin zorlanması ile en olumsuz çözüm yolları ile çözüm bulmasıdır. Problemler yaşanmadan önce kişinin iç dengesinin olmaması bireyin kendinde hasar oluşturacak içerikleri, düşünceleri ve davranışları bulundurmaktadır.

Yukarıda yapılan açıklamalarda olduğu gibi psikolojik sağlamlık, problem yaşanıldığı zaman bireyin çözüm yolları olduğu zaman baş etme becerileri ile başarılı olarak sonuçlanmaktadır. Daha önce ki sağlam iç dengesine tekrardan ulaşabilmektedir(Richardson, 2002).

- Wolin'in Psikolojik Sağlamlık Kuramı

Ulusal enstitüde uyuşturucu ve alkol bağımlısı bireylerin kötüye kullanımları ile ilgili araştırmalar yapan kuramcıdır. Araştırma yaptığı sürede çeşitli madde bağımlısı çocuk ve yetişkinlerle defalarca görüşmeler yaparak madde bağımlısı ve alkol kullanan ebeveynlerin çocuklarında olumsuz etkilenmemesi onu bu alanda detaylı araştırmalar yapmaya yönlendirmiştir. Bireylerin güç koşullara maruz kalması ya da olumsuz durumların üstesinden gelen kişilerin ortak özellikleri ele alınmıştır. Kuram da bireylerin niteliklerini bir bütün olarak düşünülmesi gerektiğini ve tüm bu niteliklerinin psikolojik sağlamlık kavramı ile ilgili fikir oluşturacağını ifade etmektedir. İç görü, özgürlük/bağımsızlık, bağ kurma/ilişki, girişim, yaratıcılık-mizah ve ahlakın önemli derece etki etmektedir. Bireylerde var olan niteliklerin aslında zor ve güç yaşam koşullarına karşın yine de uyumlu gelişim gösteren kişiliklere sahip olduklarını göstermektedir (Wolin, 1993).

- İç görü, bireyin bilişsel anlamda zor sorulara karşı cevap verebilmesi, çevresindeki insanların gönderdiği sinyalleri anlayabilmesi ve olumsuz durumların oluşum nedenlerini araştırarak anlamasını içermektedir (Wolin, 1993).
- Özgürlük/Bağımsızlık, kendisi ve diğer insanlar arasında güvenilir ilişkiler kuran ve sınırlarını bilen kişileri belirtmektedir. Aynı zaman da kişilerin duygusal anlamda sınırlarını da bilmesi gerekmektedir (Wolin, 1993).
- Bağ Kurma/İlişkiler, bireylerin sağlıklı ve samimi ilişkiler kurabilmeleri için algılarının açık olması ve yeni ilişkiler kurarak sürdürebilmesini ifade etmektedir (Wolin, 1993).
- Girişim, bireyin problem çözme becerisinin ve kararlılık anlamında olumlu aktiviteleri kapsamaktadır (Wolin, 1993).
- Yaratıcılık-mizah, hayalindeki güvenli ve güzel ayrıntıları tekrardan biçimlendirebilmesidir. Zor ve acı içeren durumları, gerginliğin azaltılması ve var olan hislerini ifade edebilmesi için yaratıcı düşünme ile olumsuz durumu olumluya dönüştürebilmesini amaçlamaktadır (Wolin, 1993).
- Ahlak, bireylerin risk alarak doğru ya da yanlış öğrenerek çevresindeki insanların yardımını kabul ederek huzura ve mutluluğa ulaşmasını kapsamaktadır (Wolin, 1993).
- Henderson ve Milstein' s Psikolojik Sağlık Çemberi Kuramı

Henderson ve Milstein (1996), bireyin psikolojik sağlamlığını arttırmaya yönelik çevre koşullarındaki risk faktörlerinin azaltılması ve dayanıklılığı arttırmak için stratejilere destek verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Böylece çevresel faktörlerin olumlu olması ve bireyin kişisel güç performansını yükseltilmesinin önemi vurgulanmıştır. Araştırmacıların sağlık çemberi kuramına göre her aşama bir sonrakini tamamlaması üzerine oluşturulduğu zaman planlanan aşamalar psikolojik sağlamlığa başarılı katkılar sağlamaktadır. Diğer kuramlarda olduğu gibi sağlık çemberi kuramı da risk faktörlerini ve durumlarını azaltmak amaçlanmıştır.

- Sosyal Bağları Arttırmak: Bireylerin diğer kişilerle ayrıca sosyal ilişkilerini arttırmayı kapsamaktadır. Çocuk ve ergenlerin, akranları ile bağ kurarak sosyal açıdan olumlu ilişkiyi arttırdığını ifade etmektedir.

- Açık ve Tutarlı Sınırlar Koyma: çocuk ve ergenlerin yaşamlarında kendi kurallarını oluşturmalarını veya değişmesi gereken kurallarını değiştirebilme becerisine sahip olmasını kapsamaktadır.

- Yaşam Becerilerini Öğrenme: Çemberin bu bölümünde bireyin karşılaştığı sorunlar karşısında problem ve çatışmaları çözebilme, dayanıklı olabilme, iletişim ve karar verme becerilerini kullanabilme yetisini içermektedir. Bireyde bu becerilerinin farkındalığı olduğu zaman ve geliştirdiği takdirde yaşamında karşı karşıya kalacağı tehlikeleri başarılı bir şekilde atlamasına yardımcı olacaktır.

Çemberin diğer üç ögesini Benard (1991) tarafından oluşturulmuştur.

- İlgi ve Destek Sağlama: Öncelikle bireyin kendisinde daha sonra kişiler arası ilişkilerde pozitif saygı ve cesaretin önemi belirtilmiştir. Sağlamlığın gelişiminde bu öğelerin önemli bir ölçüt olduğu ifade edilmiştir.

- Yüksek Beklentileri Belirlemek: Bu aşamada bireyin beklentileri onların motivasyonunu yüksek derece etkilediğini içermektedir. Çocuk ve ergenlerin güç durumlarına odaklanması yüksek beklentilerini oluşturmalarını içermektedir.

- Anlamlı Katılım için Fırsatlar Sağlama: Çocuk ve ergenlerin strateji oluşumunda aile ve çevresindeki diğer kişilerin varlığını içerir. Plan yapmada, karar vermede, hedef koymada ve problem çözmesinde diğer insanlara yardım edilmesi için okulun işleme gereken sorumlulukları içermektedir.

Bütün bu altı aşama kullanıldığı zaman bireyin akademik başarısını arttıracak ve tehlikeli madde kullanımı, suç işleme gibi risk içerikli faktörleri azaltacaktır.

- Saakvitneve Meslektaşlarının Psikolojik Sağlamlık Kuramı

Saakvitneve meslektaşlarının geliştirdiği kuram bir diğer psikolojik sağlamlık kuramıdır. Psikolojik sağlamlık yerine Kişiliği Geliştirici Gelişimsel Kuram olarak ifade etmektedirler. Kurama göre bireylerin yaşadığı travmatik olaylar sonucunda pozitif ve sağlam kararlar alınarak karşılaşılan risk durumunu yönetmesi ile başarılı ve olumlu bir şekilde uyum göstermesi belirtilmiştir. Bireylerin travmatik durumlardan etkilenmesi beş boyutta açıklanmıştır.

- Referans çerçevesi, birey kendi gücünü tanıma ve değerlendirmesini ayrıca risk faktörleri içeren durumları algılaması ve bu durum karşısında baş edebilme becerilerini incelemektedir.

- Bireyler kendi yeteneklerinin farkına varmasını böylece diğer kişilere karşı daha barışçıl bir ilişki oluşturmasını içermektedir.

- Bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının hayatlarını düzenlemede ve karşılaşacağı risk durumları karşısında nasıl tepkilerde bulunması gerektiğini belirlemektedir.

- Temel psikolojik ihtiyaçlardan sonra zihinsel tasarım da incelenmiştir. Sevgi, dürüstlük/doğruluk, itimat etmenin problemlerin nasıl üstesinden gelmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

- Geçmiş yaşananların onlar için birer deneyim olduğunu fiziksel uyum, duygusal deneyim ve bilişsel düzenin problemler karşısında nasıl yol izlemesi gerektiğini içermektedir (Saakvitne & Tennen & Affleck, 1998).

- Cichetti ve Lynch'in Psikolojik Sağlamlık Kuramı

Bu modelin kuramcıları bireylerin yakınlık düzeylerini ve çevre ile ilişkilerini kapsamaktadır. Bireylerin gelişim düzeyleri onların çevreleri ile uyum sağlama becerilerine bağlı olduğu belirtilmiştir. Model makro sistem ve ekosistem üzerinden açıklama yapmaktadır. Makro sistem bireylerin inançlarını ve aile yapısının değerini içermektedir. Ekosistem ise çocuk ve ebeveynlerin içerisinde yaşadığı toplumu ifade etmektedir. Aile ortamını oluşturan ise mikro sistem olarak açıklanmaktadır. Bireylerin uyum ve gelişimlerini içerisinde yaşadığı toplumun, çevrenin ne kadar etki ettiği belirtilmiştir. Bu kuramda bireylerin karşılaştığı risk faktörleri kişinin ailesinin maddi durumu ve olumsuz davranışlar sonucu deneyim kazandığından söz edilmiştir.

- Krovetz'in Psikolojik Sağlamlık Kuramı

Krovetz'e (1999) göre diğer kuramlardan farklı olarak bireyin yaşamındaki koruyucu faktörleri ne derecede önemli olduğunu belirtmektedir. Böylece koruyucu faktörlerin etkileyici ve baskın olması risk durumlarının üstesinden gelebilme becerisini arttırmaktadır. Bu açıklamaya göre koruyucu faktörler baskın/güçlü olursa kişinin atlatamayacağı problemin olmadığı kabul edilmektedir. Ergenlerin psikolojik sağlamlığının yüksek olmasında koruyucu faktörlerin oldukça önemli olduğu belirtilmiştir. Bütün bireylerde koruyucu faktör mutlaka buluyor. Yetişkin ve çocukların koruyucu faktörlerinin gücü farklılık göstermektedir. Fakat çocukluk döneminde kazanılması gereken faktörlerin en önemlileri; özerklik, problem çözme

becerisi ve hedef oluşturabilmeyi içermektedir. Ayrıca bu kazanımlar aynı zaman da psikolojik sağlamlığın temel kaynaklarını da oluşturmaktadır.

2.2.2.2 Psikolojik sağlamlığı yüksek düzeyde olan bireylerin özellikleri

Psikolojik sağlamlık bireyler yaşamlarında tehlike ve stres ile karşılaştığı zaman dayanıklı tutum sergilemesi ile birlikte endişeli durumlara karşı uyum sağlaması olarak ifade edilmektedir. Sağlamlığın gelişimi ile ilgili pek çok araştırmalar yapılmıştır. Psikolojik sağlamlığın, kişilik özellikleri ile çokça ilişkilendirilebilmektedir. Bireysel özelliklerin başında kişinin öncelikle kendini pozitif/olumlu tanımlaması gelmektedir. Daha sonra öz güven, öz saygı, öz yeterlilik, problem çözme becerisine sahip olması, dayanıklı olması, uyumlu olması, öğrenilmiş iyimserliğe sahip olması psikolojik sağlamlık ile ilgili kişilik özelliklerinin bir kısmını oluşturmaktadır (Luthar, Becker & Cicchetti, 2000).

Çocuk ve ergenlerin anne-babaları ile kurdukları ilişkilerin güven ve sıcak ilişkilerin oluşmasında önemli olduğu ifade edilmiştir. Böyle ortamda büyüyen çocukların bireysel farklılıklarına saygı duyulduğu ve anne-babaları tarafından benimsendiği belirtilmiştir (Eminağaoğlu, 2006; Terzi, 2006).

Bireysel ve aile özelliklerinin yanı sıra kişilerin sosyal çevre özellikleri de önemli faktörlerden bir tanesidir. Nash ve Fraser (1998), psikolojik sağlamlığı yüksek olan bireylerin bazı kişilik özelliklerini incelemişlerdir; başa çıkma becerileri ile zorluklar karşısında uygun bir biçimde baş edebilmesi, başa çıkmak için gerekli psikolojik kaynaklara sahip olarak içsel kaynakların bireyde bulunması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca strese karşı kontrol kapasitesi ile güçlükleri kontrol edebilmeyi, çevresine karşı olumlu bakış açısı ile karşılıklı duygusal bağlar kurabilmelidir. Birey kendine pozitif özellikler yüklemelidir. Bu özellikleri yüklerken kendini çok iyi tanıyarak yapmalıdır. İş birliğine yatkın yardımlaşmaya önem veren, kişilerarası ilişkilerinin dengeli ve olumlu düzeyde olması, problemlere karşı düşünerek aktif ve olumlu tutum sergilemesi ile sonucunu önceden düşünerek harekete geçmelidir. Gerçekleri doğru değerlendirmeli, olumlu nesne ilişkiselliğine sahip olması gerekmektedir (Eminağaoğlu, 2006).

Greene (2002) ise psikolojik sağlamlığı yüksek çocuk ve gençlerin özelliklerini,

- Psikolojik/içsel özellikler: z saygı, olumlu olma, empati kurabilme, zgr olma, i kontrolünü sağlayan ve sorumluluk alabilen, bireysel gücünün farkında olan çocuklardır.

- Ruhsal zellikler: İnanç değerlerine sahip, umutlu ve davranışlarında ahlaki değerlerin bulunduğu özellikler sergileyen çocuklardır.

- Kişisel-sosyal zellikler: Problem çözebilme becerisine sahip, güvenilir, güçlü mizah ve etkili iletişime sahip, yaratıcı kişilik özelliklerine sahip olduğu belirtilmiştir.

Psikolojik sağlamlık bireyin doğumundan başlayarak yaşamının tüm sürecinde var olmaktadır. Bu zelliklerinin gelişmesi ve olumlu olmasının başında toplumda bulunan diğer bireyler tarafından sevilip kabul görmesi gelmektedir. Bu özellikle çoğu zaman bireylerin lider yönünün ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bireylerin sakin veya sosyal ilişkilerinin yüksek olması doğuştan getirilen bir özellik olduğu belirtilmiştir (Benard, 1991). Genel olarak kişilik özelliklerinin oluşumunda anne-babanın varlığı, ev ortamı ile birlikte sosyal çevrenin de etkisi olduğu ifade edilmiştir. Maddi durum, eğitim ve okul ortamının etkileri önemli rol almaktadır. Araştırmalara bakıldığında iyimserlik, öz saygı, yaratıcı, sorumluluk, güçlü, iç kontrol odağı, problem çözme becerisi, öz disiplin, öz saygı, iyimser, olumlu duygusal ifade, mizaç, güvenli bağlanma ve sınırlarını kontrol etme becerine sahip kişilik özellikleri olarak belirtilmiştir.

Psikolojik sağlamlığı yüksek bireylerin kişilik özellikleri birçoğu ifade edilmiştir. Fakat psikolojik sağlamlığı düşük bireylerin özelliklerine bakıldığı zaman ise tükenmiş, mutsuz, zgn, yorgun kişilik özelliklerine sahip olacakları sonucuna ulaşılmıştır (Pulley & Wakefield, 2001).

2.2.2.3 Psikolojik sağlamlığı etkileyen faktörler

Psikolojik sağlamlık kavramını tanımlarken bireyin yaşamına etki eden faktörleri risk faktörleri, koruyucu faktörler ve olumlu sonuçlar olarak üç temel faktörler olduğu belirtildi. Psikolojik sağlamlık ile ilgili yapılan araştırmalarda risk faktörleri, koruyucu faktörler ve olumlu sonuçlar aşağıda açıklanmıştır.

- Risk Faktörler

Risk, sıkıntı, güçlük ve istenilmeyen sonuçların oluşmasına neden olan durum olarak ifade edilmektedir. Risk faktörü ise istenmeyen bir durumun oluşmasında veya var olan sorunun devam etmesini sağlayan etkiler olarak belirtilmiştir (Kirby & Fraser, 1997, Akt; Gürkan, 2006).

Risk faktörü psikolojik sağlamlığın oluşumunda önemli bir faktördür. Bireyin yaşamında olumsuz durum ya da sonuçların meydana gelmesini sağlayan etkenler olduğu ifade edilmiştir (Luthar & Zelazo, 2003). Risk faktörü bireyin tehlike içerisinde olma olasılığını arttıran etkenler olarak açıklanmıştır. Yapılan araştırmalarda bireyler üzerinde yüksek riskin etkileri olumsuz olduğu halde birey yine de uyum sağlayarak risk faktörünün etkisini azaltmaktadır (Gizir, 2004). Bireylerin yeterlilik düzeyleri yaşam olayları ile karşı karşıya kaldığı zaman üstesinden gelebilme veya gelememe durumu risk faktörlerin etkisi ile açıklanmaktadır.

Risk kavramı ile ilgili araştırmacılar ilk zamanlarda ortaya çıkan sorun veya problemlerin bir risk faktöründen oluştuğunu düşünürken ilerleyen süreçlerde sadece bir risk faktörünün etki etmediğini birçok faktörün etki ettiğini belirtmiştir (Masten & Gewirtz, 2006).

Bireyler çocuk veya ergen dönemlerinde risk olayları ile karşılaştığı zaman kişilerin ilerleyen gelişim süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Gelişim süreçlerinde en önemli dönemlerden biri olan ergenlik döneminde bireyin karşı karşıya kaldığı risk faktörlerinin oluşturacağı olumsuz durumları ergenlerin psikolojik sağlamlık özellikleri ile olumsuz durumların etkisi azaltılabilmektedir (Conger & Conger, 2002).

Çocuk ve ergenler için en önemli risk faktörleri kısıtlı faktörlerden ziyade süreğen ve değişebilen faktörlerdir. Ani ve kısa süren (hastalık, ölüm) risk faktörleri karşısında çocuk ve ergenlerin vereceği psikolojik sağlamlık ile süreğen (aile içi problemler, yoksulluk) olan risk faktörlerine vereceği psikolojik sağlamlığın düzeyi aynı olmamaktadır. Böylece süreğen durumlar karşısında daha az ama sınırları olan kısa süren olaylar karşısında daha fazla psikolojik sağlamlık gösterilmektedir (Coleman & Hagell, 2007).

Gürgan (2006) risk faktörleri olarak; hastalıklar, erken doğum, anne-babanın fiziksel veya psikopatolojik durumu, anne-babanın boşanması, taciz, savaş veya doğal olaylar, tek ebeveyn ile yaşam, anne-baba tutumu, madde kullanımı, ihmal ve istismar, şiddet, evsizlik, genetik bozukluk, sosyo-ekonomik durum, eğitim düzeyi, başarısızlık, uyum problemi yaşaması, travmatik olayları başta gelen faktörler olarak değerlendirilmiştir.

Çocuk ve ergenlerin risk faktörlerine maruz kalma durumlarını psikiyatrik bozulmalarının olma olasılığı üzerine çalışmalar yapmıştır. Araştırmalarda yaşamında risk faktörünün olduğu çocuk veya ergenlerin psikiyatrik bozulmalarının risk faktörü olmayan çocuk veya ergenlere göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Böylece risk faktörü artınca psikiyatrik bozulmalarda artacaktır (Garmezy, 1987).

Çocuk ve ergenlerin istenmeyen durumlar ile karşı karşıya kalma durumlarını risk faktörleri ile açıklanmaktadır. Risk faktörlerini etkileyen nedenler genetik, sosyokültürel, davranışsal, biyolojik ve yaşam süreçlerinin etkilediği daha önce belirtilmişti. Bu faktörlerin yanı sıra bireysel, ailesel ve çevresel risk faktörlerin de etkisi bulunmaktadır (Gizir, 2007).

- Bireysel Risk Faktörü

Bireylerin dünyaya gelmesi ile birlikte başlayan daha sonra olumsuz özellikleri öğrenerek çevre ve yaşam koşullarının da etkileri kişni risk faktörlerini arttırmaktadır (Toprak, 2014). Bireysel risk faktörlerini sağlık durumu, cinsiyet, başa çıkma becerilerinin yetersizliği, erken doğum, ilaç/alkol/sigara kullanımı, kronik hastalıklar, zor ve stresli yaşamlar, akademik seviyenin düşüklüğü, okulda devamsızlık problemleri, gebelik döneminde yaşanan problemler, agresif kişilik, genetik problemler, kendini kontrol edememe, genetik sorunlar, öz denetim becerilerinin yetersizliği, kendine güvenin az olması gibi faktörler oluşturmaktadır (Murayy, 2003; Gizir, 2007).

- Aile Risk Faktörü

Ebeveyn eksikliği, ebeveyn hastalığı, sosyo-ekonomik düzeyin düşük olması, geniş bir aile ile birlikte yaşamak, ebeveynlerinin kronik hastalığa sahip olması, tek ebeveyne sahip olma, ebeveynlerin boşanması, aile içi şiddet, istismar, ebeveyn yoksunluğu, annenin erken yaşta hamile kalması, madde bağımlısı ebeveyne sahip

olma, ölüm, suç işlemiş, ebeveynin eğitim düzeyinin düşük olması, aile içerisinde sağlıklı ilişki kurulmaması ailesel risk faktörleri olarak belirtilmiştir (Gizir, 2007).

- Sosyal/Çevresel Risk Faktörü

Araştırmacılar yaptıkları çalışmalar sonucunda bireylerin risk faktörlerini sadece kişi veya aile faktörleri ile ilgili olmadığını çevrenin de olumsuz olayların yaşanmasında etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sosyal/çevresel risk faktörlerini göç, doğal afetler, savaş, çocuk istismarı, sosyo-ekonomik düzey, evsizlik, terör, yoksulluk, şiddete maruz kalma, dengeli beslenmeme, akran desteğinin yetersizliği veya olmaması olarak belirtilmiştir (Gizir, 2007).

Risk faktörlerinin tümü bireyin gelişimine yönelik problemlerin oluşmasında önemli etkiye sahiptir. Bireyin travmatik olaylar yaşamasında tek bir olumsuz problem oluşturmamaktadır. Kronik olarak devam eden problemler risk faktörlerini destekleyerek olumsuz olayların yaşanmasını arttırmaktadır (Goldstein & Brooks, 2005; Akt. Aydın, 2010).

Yapılan açıklamalarda risk faktörleri psikolojik sağlamlık üzerinde olumsuz etki oluşturmaktadır. Risk faktörlerine karşın bireyin psikolojik sağlamlığının gelişmesinde okul, çevre ve aile oldukça etkili olduğu belirtilmiştir. Çocuk ve ergenlerin olumsuz durumlara rağmen uyum göstermesi, mücadele etmesi psikolojik sağlamlığın gelişmesinde etkili olmaktadır (Gürkan, 2006).

- Koruyucu Faktörler

1980 yıllarında Werner & Smith (1982) ve Rutter (1979) kavramı tehlikeli ve risk durumlara karşın koruyucu faktörler ile olumlu sonuçlanması olarak gözlemlenmiştir (Jenson & Fraser, 2006).

Psikolojik sağlamlık bireyin hayata uyum sağlamasını engelleyen veya gelişim sürecinde önemli risk içermesi durumunda bile sonucun olumlu olmasını içermektedir. Bu alana yönelik araştırmacılar olumlu sonuçların oluşmasındaki süreçleri açıklamayı hedeflemektedir (Masten, 2001). Böylece psikolojik sağlamlıkla ilgili olarak risk faktörü içeren durumlara karşı bireylerde koruyucu faktörlerin oluştuğu anlaşılmıştır. Koruyucu faktörleri, çocuk ve ergenlerin yaşadıkları riskli durumlar karşısında dayanıklı kalabilmelerini gözlemlenmesi ile bu alana ilgi ve merak artmıştır (Van Den Bos, Costa & Turbin, Jessor, Vanderryn, 1995; Akt. Jaffe, 1998).

Koruyucu faktörler, bireylerin risk faktörlerinin altında olması ile oluşan olumsuz etkileri azaltmaya hizmet eden ve kişinin gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanmasına önemli derecede etki eden değişkenler olarak tanımlanmaktadır (Sipahioğlu, 2008). Risk faktörleri ile koruyucu faktörler birbirlerine karşı iki faktörlerdir. Bireyin tehlikeli ve zor durumlara maruz kaldığı zaman yaşadığı olumsuz etkileri azaltan, stresi azaltan ve kişilerin çevre ile uyum sağlamasını ayrıca psikolojik sağlamlığın yeterliliğini arttıran koruyucu faktörler aynı zamanda tampon görevinde olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir (Gerenberg, 2006).

Risk faktörleri olduğu gibi koruyucu faktörlerde psikolojik sağlamlığın temelinde yer almaktadır. Psikolojik sağlamlık zor ve stresli durumlara maruz kalan bireylerin olumsuz etkilerden koruyan özellik olarak değil problem çözme becerisine ve başarılı ilişkiler ile risk(bireysel-ailesel-çevresel) faktörlerinin etkisini azaltan koruyucu faktörler olarak belirtilmiştir (Aydın, 2010). Bu nedenle koruyucu faktörler psikolojik sağlamlığın oluşumunda büyük ölçüde önem taşımaktadır.

Koruyucu faktörlerin tanımlanmasında Jessor (1987) göre bireylerin problemler karşısında kişisel ve sosyal denetimin olması ayrıca sosyal desteğin yeterince olması durumunda problem durumların azalmasını sağlayan faktör olarak belirtilmektedir (Siyez, 2006).

Kararımk' a (2006) göre risk faktörlerin ortaya çıkması ile yaşantılar da olumsuz durumları azaltan, uyum sağlayan ve yapıcı davranışların sergilenmesi olarak ifade edilmiştir.

Romano & Hage (2002) ise koruyucu faktörleri tanımlarken yaşamda ortaya çıkan problemleri önlemek ya da var olan problemleri azaltmayı amaçlarken bireylerin biyolojik ve ruhsal durumlarını da güçlendirerek tehlikeli ve zor durumlar karşısında daha dayanıklı olmasını sağlamaktadır (Terzi, 2005).

Werner (1989), koruyucu faktörleri açıklarken 3 temel süreç olarak ifade etmiştir. Bireyin zihinsel nitelikleri ve içsel kontrolü, duygusal anlamda çocuk ve ergenlere destek sağlayan sağlıklı ebeveyn ilişkileri sonuncu da kişilerin kararlı ve yetkin olması olarak yani dışsal sistemlerin destekleri diye belirtilmiştir.

Rutter' e (1987) göre koruyucu faktörlerin kavramı yerine koruyucu süreçler kavramı kullanılmalıdır. Faktör kelimesi *iyi* anlamında kullanılmaktadır. Ama *süreç* bireyin

yaşamında oluşan risk durumlarına karşı uyum sağlaması şeklinde ifade edilmektedir. Rutter koruyucu süreçleri 4 temel boyutta tanımlar;

- Risk faktörlerinin etkilerini azaltmak,
- Risk faktörlerinden dolayı yaşanacak olumsuz durumların doğma olasılığını azaltmak,
- Bireylerin benlik algısı, öz saygı ve öz yeterliliğinin devamlılığını sağlamak,
- Bireyler yaşamlarında sürekli olarak imkân, olumlu olanaklara ve yeni fırsatlara açık olmalıdır (Ilgaz, 2011; Gürkan, 2006).

Psikolojik sağlık tanımlanırken sadece bireysel özellikler veya sadece aile ve çevresel özelliklerden oluşmadığı ifade edilmişti. Bunların etkileşim sonucunda ortaya çıkmaktadır. Koruyucu faktörlerde aynı şekilde içsel (bireysel) ve dışsal (toplumsal) faktörlerin etkileşimi ile oluşmaktadır.

- İçsel (Bireysel) Koruyucu Faktör

Masten (1990) bireylerin inanış ve değerlerinin diğer insanların inanış ve değerler sistemi ile aynı olduğu zaman aralarında sürdürülebilir ilişki kurmaları koruyucu faktör olarak ifade edilmiştir. Bireysel farklılıklar için standart oluşturularak çocuk ve ergenlerin uyumunu kolaylaştıracığı belirtilmiştir (Oktan, 2008).

Psikolojik sağlamlığın gelişimi öncelikle bireyin kişilik özelliklerinin gelişimi ile birlikte karşılaştığı problemlerle başa çıkabilme becerileri ve dışsal faktörlerden oluşmaktadır. Bu gelişim süreçlerinin en önemli dönemi erken çocukluk dönemi olarak belirlenmiştir (Kitano & Lewis, 2005). Çocukluk dönemini sağlıklı geçiren bireyler problemlerle başa çıkma becerilerinin ve kişilerarası iletişiminin oluşumunda önemli olmaktadır. Sağlıklı ve sağlam gelişim gösteren çocuk ve ergenler yaşamlarında karşılaşacakları problemleri kontrol altına alabilmektedirler (Banyard, 1997).

Psikolojik sağlamlıkla ilgili olarak bireysel koruyucu faktörler sınıflandırılırken; etkili iletişim, problem çözme becerilerine sahip olma ve etkili başa çıkma, sağlıklı fiziksel özelliklere sahip olma, kendini anlamalı, plan yapabilmeli, zihinsel yeteneğe sahip olmalı, kişilerarası ilişkilerinin sağlıklı ve aktif olması ayrıca gelecek ile ilgili amaç oluşturabilmelidir (Gürkan, 2006).

Bireysel faktörler bütün insanların kişilik özelliklerinde var olmaktadır. Bu faktörler risk durumları ile karşılaştığı zaman problemlerin etkisini azaltan, bireylerin problemin olacağını önceden anlaması ile oluşumunu engellemek için veya etkisini azaltmak için tedbir almasını sağlayan faktör olarak ifade edilmiştir (Gürgan, 2006).

- Dışsal (Toplumsal) Koruyucu Faktör

Dışsal koruyucu faktör aynı zaman da ailesel/çevresel koruyucu faktör olarak da belirtilmektedir. Birey, stres veya güç durumlar ile karşı karşıya kaldığı zaman çevresindeki insanların (aile, akran veya toplum) desteğine ihtiyaç duymaktadır. Çünkü problemler ile başa çıkarken sosyal desteğin önemini hatta yaşam boyu bu desteğin kişilerin hayatlarında olması gerektiğini sosyal destek kuramcıları tarafından da vurgulanmıştır. Sosyal destek, bireylerin benlik algısını, ait olma duygusunu ve yeterliliğini olumlu yönde etkilemektedir (Sorias, 1988; Özgür, 1993).

Sosyal destek bireylerin yaşamlarındaki stres ve güç olayların etkisini azaltarak psikolojik olarak kişilerin çok fazla hasar görmeden problemi dengeleme işlevi görmektedir (Terzi, 2008).

Bireyler yaşamlarını fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı geçirebilmeleri için ayrıca stres ve zor durumlarla karşılaştıkları zaman psikolojik sağlamlıklarını güçlendirebilmeleri için dışsal koruyucu faktörlere ihtiyaç duymaktadır (Sabouripour & Bte Roslan, 2005). Burcusa & Iacono' a (2007) göre bireylerin zor ve stresli yaşam olayları sonucunda depresyona karşı korunmaları için psikolojik sağlamlıklarının iyi olması bu nedenle sosyal desteğin de önemli olduğu belirtilmiştir.

Dışsal koruyucu faktörler psikolojik olarak sağlam çocuk ve ergenlerin problemlerle başa çıkmalarında oldukça önemli olmaktadır. Dışsal koruyucu faktörlerde ailenin etkisini incelediğimizde; anne-babanın iyimser olması, aile içi ilişkilerinin sevgiye dayalı ve sağlam olması, ebeveynlerin duygusal anlamda destek olması, problemlerle başa çıkma da ailenin de etkili rol alması, aile bireyleri aralarında güven ilişkisinin olması ve anne-baba tutumlarının olumlu olması gerekmektedir (Gürgan, 2006).

Okul ve toplum ile ilgili dışsal koruyucu faktörler; akranları ve öğretmenleri ile olumlu, işbirliğine ve güvene dayalı ilişki kurabilme becerileri, akran ve öğretmen desteği, yetişkinlerin desteği ve koruyucu yaklaşımları, sorumluluk almayı ve başkalarına yardım ederek yaşam boyu sosyal desteğin önemini farkında olunmalıdır (Gürgan, 2006).

Koruyucu faktörler çocuk ve ergenlerin bireysel özellikleri ve çevresel faktörlerin etkileşimi ile oluşmaktadır. Psikolojik sağlık anlamında bireyin sahip olduğu kapasite risk faktörleri ve koruyucu faktörlerin olma durumuna bağlı olduğu ifade edilmiştir. Bireyler koruyucu faktörlerin gücü ile stresli ve zor durumların üstesinden gelmelerinde etkili rol oynamaktadır (Coleman & Hagell, 2007).

- Olumlu Sonuçlar

Gelişim literatürü olumlu sonuçları, bireylerin yaşlarına uygun gelişimsel görevlerini başarılı bir şekilde yerine getirmesi açısından tanımlamak ve uyumu ifade etmektedir (Masten & Reed, 2002: 75). Psikolojik sağlamlığın zor ve stresli durumları olumlu sonuçlar ile başarma süreci olduğu daha önce de ifade edilmişti. Fakat karşılaşılan bu durumlar risk faktörlerini içermektedir. Risk faktörlerine karşı bireylerin koruyucu faktörler olayların şiddetini ve etkisini azaltmaktadır. Koruyucu faktörler her bireyde ve her problem durumunda aynı etki göstermeyebilir. Bu nedenle araştırmacılar psikolojik sağlamlığı tanımlarken sadece risk durumunda bireyin özellikleri, sosyal ve akademik yeterliliklerinin de olumlu sonuçların oluşmasında etkili olduğunu belirtmişlerdir (Gürkan, 2006).

Belli bir gelişimsel işlev ile ortaya çıkan bireylerin olumlu sonuç veya uyum, daha sonraki gelişim görevlerinin de sağlıklı ve başarılı bir biçimde tamamlanmasını desteklemekte ve bireyin *sağlam çocuk* ya da *sağlam yetişkin* olarak tanımlanması ile sonuçlanmaktadır (Kumpfer, 1999).

Olumlu sonuçlar kavramı birçok farklı şekilde açıklanmıştır. Bireyler gelişim süreçlerini sağlıklı ve başarılı bir biçimde sürdürebilmesi için çevresel koşulların etkisi ile olumlu uyum göstermesi anlamında da kullanılmaktadır (Masten & Coatsworth, 1998).

Psikolojik sağlık ile ilgili yapılan araştırmalarda olumlu sonuçlar; akademik başarı sonuçları, suç içerikli davranışlardan uzak durma, psikolojik olarak sağlıklı, mutlu, okula düzenli devam eden, duygusal problemlerinin veya belirtilerinin azlığı, olumlu sosyal ilişkiler, sosyal yardım çalışmaları, kurallara uygun davranışlar sergileme, kendini kabul ve uyum, ders dışı etkinliklerde bulunma, arkadaşları ve çevresi tarafından kabul görme, ilişki kurabilme, yaşam doyumu, gelişim görevlerini yerine getirmesi, psikososyal uyum göstermesi ve iyilik hali olarak ifade edilmiştir (Gürkan, 2006).

Bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları zorluklara karşı güçlü olabilmesini sağlayan bireysel ve çevresel koruyucu faktörler ile uyum sağlamaktadır. Uyum ve yeterlilikle birlikte psikolojik sağlamlıkları yaşamlarında önemli derecede etki etmektedir. Ayrıca uyum ve yeterlilik bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin değişiminde de önemli rol almaktadır (Gökçen, 2015).

2.2.2.4 Psikolojik sağlamlıkla ilgili yapılan araştırmalar

Psikolojik sağlamlık ile ilgili kapsamlı birçok araştırma yapılmıştır. Werner tarafından yapılan araştırma en kapsamlı araştırma olarak literatürde yer almaktadır. 1955 yılında doğan Kauai adasında bulunan 698 çocuğun oluşturduğu araştırma grubu 40 yıl süre ile izlenmiştir. Doğum esnasında istenmeyen durumun oluşması, ebeveynin psikolojik rahatsızlık hikayeleri, yoksulluk ve anne-baba çatışmaları içinde büyüyen çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal risk faktörlerinin etkileri ile ilgili çalışmalar psikolojik sağlamlık alanında yapılan çalışmalar olarak literatürde yer almaktadır. Araştırma grubunu oluşturan çocuklar Portekiz, Havaii, Japon ve Filipin’li ebeveynlerin çocuklarından oluşmaktadır. Grubun %54’ü yoksul aileye sahip çocukların oluşturduğu yaklaşık 1/3’ü ni boşanmış, madde bağımlısı (alkol, sigara), ailesinde şiddet, sağlık ve akıl hastalıkları gibi olumsuz durumların etkisi olduğu için yüksek risk grubu olarak kabul edilmiştir. 1/6’sı zihinsel engelli, 2/3’ü ise yaşamının ilk yıllarında öğrenme güçlükleri olduğu tanısı konmuştur. Grup ile çalışma bireylerin 30 yaşına kadar devam etmiştir. Akademik başarı, madde kullanımı ve okula devamlılığın olmaması yüksek risk altında olduğunu düşündürmüştür. Fakat bu araştırmayı oluşturan grubun üçte biri normal birer genç yetişkin olarak belirlenmiştir. Normal olarak yetişen gençleri *sağlam* bireyler olarak nitelendirilmiştir. Bu çocukları diğerlerinden farklı kılan sağlamlıkları; bireysel özellikleri, aile yapıları ve çevresel faktörleri incelenmiştir. Böylece psikolojik sağlamlığı olan çocukların empati kurma becerisi, yetenekli, sorgulayan, uyumlu, sosyal destek alabilen, öz saygısı olan, meraklı, hedef oluşturabilen, özerk olan, problem çözme becerisine sahip ve arkadaş ilişkileri kurabilme becerilerine sahip oldukları gözlenmiştir (Jew, Green & Kroger, 1999).

Ebeveyn kaybı yaşamış çocuklar ile yapılan araştırmalarda; Katyal (2015), ebeveyn kaybı yaşamış 50 çocuk ve ebeveyn kaybı yaşamamış 50 çocuktan oluşan araştırma grubu oluşturmuştur. Yaptığı araştırma sonucunda ise ebeveyn kaybı yaşamış

çocukların ebeveyn kaybı yaşamamış çocuklara göre psikolojik sağlamlık düzeylerinin daha yüksek olduğu araştırma sonucunda görülmüştür. Ebeveyn kaybını inceleyen bir diğer araştırmacı ise Masten (2008); yaşanan ebeveyn kaybindan sonra çocukların kısa bir süre içerisinde toparlanması, risk içeren veya yoksul bir çevrede yetişen çocukların akademik başarısının yüksek olması, evlatlık çocukların uyum gösterme sürecinin sağlıklı olması ve ebeveynlerinin psikopatolojik olarak hasta olmalarına karşın çocukların psikolojik olarak sağlıklarını koruyabilmelerini psikolojik sağlamlık ile ilgili olduğu ifade edilmiştir.

Jessor, Vanderryn, Van Den Bos ve Turbin (1995), bireylerin yetişkinler ile başarılı ve olumlu ilişki kurabilmesi, akranlarının olumlu davranış örüntülerine ve ailenin birey üzerinde kontrole sahip olması bireyin koruyucu faktörlerinin problem durumlarının oluşumunu azalttığı sonucuna ulaşılmıştır (Siyez, 2006).

Bireylerin sağlamlık düzeylerini ve duygularını kontrol edebilme konusunda yapılan araştırmada örneklem grubun yaş ortalaması 6 olarak alınmış 42 kız, 40 erkekten çocuktan oluşmaktadır. Cumberland-Li, Einsberg ve Reiser (2004) yaptığı araştırma sonucu kız çocukların erkek çocuklarına göre duygularını kontrol edebilme becerisine sahip olduklarını ve duygularını yüksek seviyede tutabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Psikolojik sağlamlıkta koruyucu faktör olarak yer alan aile bireyleri ve çevrenin desteğinin eksikliği sonucu erkek çocuklarda davranış, kız çocuklarında ise içine kapanma davranışı olarak ortaya çıkmıştır. Brack, Brack ve Orr (1994) yaptığı araştırma da erkek çocukları zor ve stresli durumlar ile mücadele ederken duygularını silah taşımak ya da tehlike içeren araba kullanımları ile yansıtırken kız çocukları depresif belirtiler göstererek içe kapanma davranışları gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sagone ve De Caroli İtalya'da farklı değişkenler ile iki araştırma yapmıştır. 11 ve 13 yaş aralığında oluşan gençlerle öz yeterliğin üç türü ile koruyucu faktörlerin arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Öz yeterlik; empatik, sosyal ve akademik öz yeterlik olarak incelenirken koruyucu faktörler ise; yeterlik, uyumluluk, mizah, sorumluluk ve kontrol olarak incelenmiştir. Yapılan araştırmanın sonucunda öz yeterliğin incelenen diğer faktörlerden en az bir tanesi üzerinde ilişkili olmaktadır. Sosyal öz yeterliğin; mizah, sorumluluk ve uyumluluk ile kuvvetli ilişkiye sahipken,

akademik öz yeterlik; kontrol ve uyumluluk ile ilişkili, empatik öz yeterlik; sorumluluk ve uyumluluk açısından güçlü ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 13-15 yaş aralığındaki değişkenler ile yapılan çalışmada bireylerin öz yeterlik; sağlık ve düşünme stilleri ayrıca sağlık ile düşünme stilleri arasında incelemeler yapılmıştır. Bu çalışma da ise yaşları büyük olan çalışma grubunun sağlık düzeyleri yüksek ve yaşamdaki olaylar karşısında baş etme becerinin de yüksek olduğunu, kendilerini bu anlamda yeterli olduklarını görmektedirler. Özellikle akademik becerileri ve düşünme stillerinin hepsini kullanmaya eğimli oldukları görülmektedir.

Rutter (1979) psikolojik sağlık ile ilgili araştırmasını İngiltere’ de yapmıştır. Ebeveynlerin evlilik sorunları, kalabalık ve geniş aile, sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olması, psikopatoloji ve devlet tarafından bakıma ihtiyacı olan çocuk ile çalışmıştır. Rutter yaptığı çalışma sonucunda bireylerin yaşamlarında olumsuz sonuçların oluşmasında risk faktörlerinden sadece bir tanesinin değil birden fazla faktörlerin ortaya çıkması ile oluştuğunu ifade etmiştir. Kısaca birden fazla risk faktörü oluşacak diğer risk faktörlerinin etki düzeyini arttırmaktadır.

Elder’ in (1985) yaptığı çalışmada ailesel güçlüklerin ergenlerin yaşamlarını nasıl etkilediği üzerine yapmıştır. Araştırmanın sonucunda; kayıpların ve babanın olumsuz tutumunun çoğalması ile ergenlerin psikolojik problemleri daha çok yaşadığı ve bireylerin öz yeterlik seviyelerinin azalarak belirlenen hedefe ulaşabilme, olayları kontrol etme becerilerinin yetersiz olmasına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte kız çocukların erkek çocuklarına göre daha kırılgan olabileceği saptanmıştır.

Özcan (2005), yaptığı çalışmada psikolojik sağlamlığın özelliklerini belirlemek ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırma yapılmıştır. Ebeveyni birlikte olan lise öğrencileri ile ebeveyni ayrı yaşayan ergenlerin psikolojik sağlık özellikleri ve koruyucu faktörlerinin farklı olduğunu saptamıştır. Ebeveyni birlikte yaşayan ergenlerin psikolojik sağlık özellikleri ve koruyucu faktörleri daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kız öğrencilerin erkek öğrencilerine göre empati becerilerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Place, Reynolds, Cousins ve O’ neill (2002), depresif annelerin çocukları psikolojik sağlık seviyelerini yükseltmek için bir uygulama geliştirilmiştir. Bu uygulamada

çocukların aile eğitimi ve ilişkileri, çevresel faktörler ve ailenin ulaşabileceği kaynaklardan oluşmaktadır. Uygulamanın sonucunda çocukların sosyal aktivitelerinin arttığı, duygusal düzeyin azaldığı ve ailenin yumuşak olması ile çocukların yardım eğilimlerinin arttığı gözlenmiştir.

Gizir (2004), ülkemiz de bu alanda yaptığı ilk araştırma olarak literatür de yer almaktadır. Araştırmayı Ankara’ da sosyo-ekonomik düzeyi düşük bir ilçede 872 tane sekizinci sınıf öğrencilerinden oluşan grupta yapmıştır. Bireylerin psikolojik sağlımlıkları üzerine yapılan çalışmada koruyucu faktörler ve alt boyutlarına ilişkin sonuçlar elde edilmiştir. Dışsal koruyucu faktörlerde evdeki yüksek beklentiler; okuldaki ve arkadaş ilişkilerindeki ilgi ile sevecenliğin yoksul öğrencilerin akademik sağlımlığını etkilemektedir. İçsel koruyucu faktörlerde ise öğrencilerin yüksek akademik beklentilerinin, akademik yeterliklerinin olumlu algılanması, empatik olması ve gelecek işe ilgili umutlu olması akademik sağlımlığa etkisi görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin akademik başarıları ile psikolojik sağlımlıkları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Ergenlerin psikolojik sağlımlıkları incelemek amacı ile yapılan araştırmada; Aksaray ilinde 499 orta öğretim öğrencileri ile çalışılmıştır. Sipahioğlu (2008), çalışmanın sonucunda bireylerin psikolojik sağlımlığı tek ebeveyn ile yaşamının, cinsiyetin, yoksulluğun ve okul türünün farklılık gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Kaya (2007) psikolojik sağlımlığın içsel kaynakları yordama da benlik saygısı, umut ve dışsal kaynakların rolü üzerine yaptığı araştırma da yatılı bölgelerde ikinci kademeye devam eden öğrencilerden oluşan grup ile yapmıştır. Çalışma grubu Ankara’ da 6.,7. ve 8. Sınıfa devam etmek olan 391 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışma sonucunda umut ve dışsal kaynakların (aile içinde ilgi, çevresel ilgi, yüksek beklentiler, arkadaş ilişkileri) psikolojik sağlımlık açısından anlamlı olurken; benlik saygısı ve okul içi ilgi ile yüksek beklentiler ile okula bağlanmanın psikolojik sağlımlık açısından anlamlı çıkmamıştır.

İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlımlıklarının kendilik kavramı ve cinsiyet açısından incelenmiştir. Çalışma İstanbul ilinde 98 öğrenci ile yapılmıştır. Önder ve Gülay’ın (2008), çalışmalarının sonucunda bireylerin benlik kavramları ile psikolojik sağlımlıkları arasında orta seviye de anlamlı ilişki varken, cinsiyet ile psikolojik sağlımlık arasında kızlar açısından anlamlı fark olduğu saptanmıştır.

Eminağaoğlu (2006), bireylerin psikolojik sağlık özelliklerini belirlemek için Rorschach Testi uygulamıştır. Eminağaoğlu'nun çalışma grubunu İzmir'de 27 sokak çocuğu 27 çalışan çocuktan oluşturmaktadır. Rorschach testinin değişkenleri bireyin psikolojik sağlamlığının özellikleri olarak kabul edilmiştir. Araştırma sonucuna göre sokak çocukları diğer çocuklara göre daha iş birlikçi olduğu ve duygusal olarak ilişki kurma becerisinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Sokak çocuklarının en önemli psikolojik sağlık özelliği arkadaş ilişkilerinde duygusal bağları oldukça yüksek olduğu görülmüştür. Olumsuz özelliklerine bakılınca bilişsel olarak esnekliği az, az da olsa depresif özelliklere sahip iken annesinden ayrı sokak çocuklarının böyle yaşam öyküsü olmayanlara göre daha fazla depresif duygulara sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Kısaca psikolojik sağlık özelliklere sahip olan sokak çocukları yine de psikolojik sağlamlıkları risk faktörlerinin etkisi altında olduğu saptanmıştır.

Güler (1993), boşanma sürecindeki ebeveynlerin çocuklarında anne-baba kabul, anne-baba reddi ve kontrolü algısı, algılanan ebeveyn tutumları, benlik algısı ve depresyon üzerine çalışmıştır. Çalışma grubu 121 çocuk ve ergenden oluşan 9-15 yaş aralığında yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda ebeveynleri boşanma sürecinde olan çocuk ve ergenlerin anne kabul algısı ile baba kabul algısı arasında negatif yönlü ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ama birlikte yaşanan anne veya babası olan ilişkilerde kabul algısı, benlik saygısı ve depresyon düzeyi üzerine etkili olduğu bulunmuştur. Anne veya babası ile birlikte yaşanılmayan kontrol algısı ve depresyon düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Ülkemizde ikinci kademe öğrencileri ile yapılan çalışmalar; çocukların aile, öğretmen ve akran desteğinin psikolojik sağlık açısından anlamlı olduğu ifade edilmiştir (Topbay, 2016). Aynı şekilde ortaokul öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek bireylerin akademik açıdan başarılı oldukları görülmüştür (Şahin, 2016). Başka bir araştırma da ise sosyal destek ile öz yeterlik arasında pozitif fakat zayıf ilişki olduğuna ulaşılmıştır (Yardımcı, 2007).

Ülkemizde ve yurt dışında yapılan psikolojik sağlık ile ilgili çalışmalar farklı değişkenler ile incelenmiştir. Fakat anne-baba tutumu ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkileri içeren çalışmalar sınırlı olduğu görülmektedir. Ülkemizde psikolojik sağlık ile ilgili araştırmaların son yıllarda her geçen gün arttığı

görülmektedir. Literatüre Türkiye’ de yapılan psikolojik sağlamlık ile ilgili araştırmaların daha fazla yer alacağı düşünölmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde sırasıyla araştırmanın modeli, veri toplama işlemi, araştırmada kullanılan ölçme araçları (Kişisel Bilgi Formu, Ana-Baba Tutum Ölçeği, Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği) ile toplanan verilerin analizine verilmektedir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırmacı tarafından Diyarbakır ve İstanbul'da bulunan özel bir okulun verilerini karşılaştırmak amacıyla, araştırmanın örnekleme 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı İstanbul İli Bakırköy ilçesi ile Diyarbakır İli Kayapınar ilçesine bağlı özel bir ortaokul kademesinin öğrencilerinden oluşmaktadır. Bakırköy ilçesinde öğrenim gören 150 öğrenci ile Kayapınar ilçesinde öğrenim gören 240 öğrenci olmak üzere toplamda 390 öğrenci gönüllülük esasına bağlı kalınarak bu çalışmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Anketleri aynı şekilde gönüllük esasına bağlı kalınarak cevaplandırmışlardır. Katılımcılar arasında ankette bulunan maddelerin çoğunluğunu yanıtız bırakan 15 öğrenci kayıp değer olarak değerlendirilmiştir. Ve bu öğrencilerin anketleri analizden çıkarılmıştır.

Araştırmada ortaokul öğrencilerinin anne-baba tutumlarının psikolojik sağlık ve demografik özellikler arasındaki ilişkiyi inceleyen bu araştırma ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir.

3.2 Veri Toplama İşlemi

Araştırma için seçilen okullarda verileri toplamadan önce uygulanacak ölçekler için Etik Kurul onayı alınmıştır. Ölçekler uygulanmadan önce seçilen okulların yönetimlerinden gerekli izinler alınarak önce 25 kişilik bir sınıfta ölçme araçlarının uygulanabilirliği denenmiştir. Ölçek uygulamaları okul rehber öğretmeni ve araştırmacı tarafından bir ders saati süresince gerçekleştirilmiştir. Veri toplama araçları 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı bahar döneminde uygulanmıştır. Söz konusu veri toplama araçlarının uygulama süresi yaklaşık 2 hafta sürmüştür.

Uygulama hakkında her sınıfa araştırmanın amacı ve önemi öğrencilere anlatılarak bir test veya bir sınav olmadığı, soruların doğru veya yanlış cevaplar şeklinde değerlendirilmeyeceği belirtilmiştir. Sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek için uygulanan form ve ölçeklerde herhangi bir kimlik bilgilerini içeren soruların olmadığı öğrencilere belirtilmiştir. Ölçek değerlendirme işlemi yapılırken eksik, aynı soruya birden fazla işaretleme yapan veya cevapları boş bırakılan öğrencilerin formları ve ölçekleri değerlendirmeye alınmamıştır. Verilerin analizinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılmıştır.

3.3 Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, örneklem grubunun demografik bilgilerini elde etmek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”; psikolojik sağlamlık puanlarını belirleyebilmek amacıyla “Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği” ve algılanan anne baba tutumlarını ölçmek için “Anne Baba Tutum Ölçeği” uygulanarak toplanmıştır.

3.3.1 Kişisel bilgi formu

Araştırmanın katılımcısı olan örnek grubuna ait demografik bilgileri elde edinmek amacıyla araştırmacı ve tez danışmanı tarafından geliştirilmiştir. 9 maddeden oluşan bu formda sırasıyla cinsiyet, sınıf, kardeş sayısı, ailenin gelir durumu, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi, anne-babanın medeni durumu, annenin çalışma durumu ve mesleği, babanın çalışma durumu ve mesleğine dair sorular yer almaktadır. Örneklem grubundan etik kurallara uygun ve gerçekçi cevaplar alabilmek için öğrencilere ait kimlik bilgilerine yer verilmemiştir. İlgili form ekler bölümünde yer verilmiştir.

3.3.2 Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim ölçeği

Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği, Wested (2001) tarafından, ergen bireyin olumlu gelişimini kapsayan içsel ve dışsal koruyucu faktörleri belirlemek amacıyla geliştirilmiştir (Wested, 2001; Akt, Gizir & Aydın, 2006).

Ölçeğin orijinali; 11 dışsal koruyucu faktörle ilişkili 33 maddeden ve 6 içsel koruyucu faktörle ilişkili 18 maddeden, isteğe bağlı kullanılan okula bağlılık alt boyutuyla ilişkili 5 maddeden (madde 1, 2, 3, 4, 5) ve 3 dolgu maddesinden (madde 12, 16, 17) oluşmaktadır. Ölçek, 4'lü likert tipi derecelendirmeye puanlanmıştır (1=

Doğru değil, 2= Biraz doğru, 3= Oldukça doğru, 4= çok doğru) (Wested, 2001; Akt, Gizir & Aydın, 2006).

Ölçeğin orijinalinde dışsal koruyucu faktörler; okul-içi ilişkilerde ilgi, okul-içi yüksek beklentiler, okul-içi etkinliklere katılım, çevresel ilişkilerde ilgi, çevresel yüksek beklentiler, çevresel etkinliklere katılım, arkadaş grubundaki ilgi, arkadaş grubundaki yüksek beklentiler, ev-içi ilişkilerde ilgi, ev-içi yüksek beklentiler ve ev-içi etkinliklere katılım olarak yer almaktadır. Güvenirlik katsayıları ise sırasıyla .84, .86, .77, .84, .90, .73, .86, .59, .77, .76 ve .75 olarak hesaplanmıştır. İçsel koruyucu faktörler ise, işbirliği ve iletişim, öz-yeterlik, empati, problem çözme, öz farkındalık ile amaçlar ve eğitimsel beklentiler olarak belirtilmiştir. Güvenirlik katsayıları ise sırasıyla .74, .80, .77, .82, .79, .77 olarak hesaplanmıştır (Wested, 2001; Akt, Gizir & Aydın, 2006)

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Gizir ve Aydın (2006) tarafından, 8. sınıf olan 872 öğrencinin katılımıyla yapılmıştır. Uyarlama çalışmasında, orijinal ölçeğin aksine 9 dışsal koruyucu faktör ve 7 içsel koruyucu faktör elde edilmiştir. Mevcut çalışmada da uyarlama çalışmasında belirlenen faktörler göz önünde bulundurularak analizler yürütölmüştür.

Gizir ve Aydın (2006) tarafından elde edilen dışsal faktörler şu şekilde sıralanmaktadır: okul-içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler (madde 6, 7, 8, 9, 10, 11), okul-içi etkinliklere katılım (madde 13, 14, 15), çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentiler (madde 18, 19, 20, 21, 22, 23), çevresel etkinliklere katılım (madde 24, 25), arkadaş grubundaki ilgi (madde, 27, 28, 29), arkadaş grubundaki yüksek beklentiler (madde 31, 32), ev-içi ilişkilerde ilgi (madde 34, 36, 38), ev-içi yüksek beklentiler (madde 33, 35, 37), ev-içi etkinliklere katılım (madde 39, 40, 41). Güvenirlik katsayıları ise, sırasıyla .78, .67, .83, .55, .85, .62, .79, .66, .63 olarak ölçölmüştür. Mevcut çalışmada ise, bu değerler sırasıyla .80, .72, .86, .70, .77, .65, .69, .66, .78 olarak hesaplanmıştır. Uyarlama çalışmasında elde edilen içsel koruyucu faktörler ise şu şekilde sıralanmaktadır: işbirliği ve iletişim (madde 49, 51, 52), empati (madde 42, 43, 53), problem çözme (madde 44, 45, 46), öz-yeterlik (madde 48, 50), öz farkındalık (madde 55, 56), amaçlar (madde 54, 57), eğitimsel beklentiler (madde 58, 59). Güvenirlik katsayıları ise, sırasıyla .50, .66, .69, .53, .64, .78, .59 olarak ölçölmüştür (Gizir & Aydın, 2006). Mevcut çalışmada ise, bu değerler

sırasıyla .55, .65, .70, .57, .56, .62, .64 olarak hesaplanmıştır. İlgili ölçek ekler bölümünde yer verilmiştir.

3.3.3 Ana baba tutum ölçeği (ABTÖ)

Ana baba tutum ölçeği çocukların-ergenlerin, ana babalarının çocuk yetiştirme tarzlarını, çocukların ana babalarını nasıl algıladıklarını ölçmek amacıyla Kuzgun (1972) tarafından geliştirilmiş ve Eldeleklioğlu (1993) tarafından revize edilmiştir. Ölçeğin Demokratik Ana-Baba Tutumu, Otoriter Ana-Baba Tutumu ve Koruyucu-İstekçi Ana-Baba Tutumu olmak üzere üç ana boyutu bulunmaktadır. Anne-Baba Tutum Ölçeği “hiç uygun değil” den “tamamen uygun” a kadar değişen beş basamaklı likert tipi bir ölçektir. Ölçekte “demokratik”, “otoriter” ve “koruyucu-istekçi” anne baba tutumlarını ölçen üç alt ölçek bulunmaktadır. 40 maddeden oluşan ölçekte 15 madde demokratik (1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39), 10 madde “otoriter” (3, 5, 8, 12, 16, 23, 31, 35, 38, 40) ve 15 madde “koruyucu-istekçi” (4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34) ana baba tutumunu ölçmektedir. Ölçeğin güvenilirliğini belirleyebilmek için, hesaplanan ölçeğin alt ölçeklerinin iç tutarlılık katsayıları; demokratik tutum için .89, koruyucu-istekçi tutum için .82, otoriter tutum için .78 bulunmuştur (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999). Test tekrar test güvenilirliği Pearson Momentler çarpımı katsayıları yukarıdaki sırayla .92, .75 ve .79 olarak hesaplanmıştır. İlgili ölçek ekler bölümünde yer verilmiştir.

3.4 Verilerin Analizi

Veri toplama ölçekleri aracılığıyla elde edilen veriler bilgisayar ortamına sayısal ifade olarak girilmiştir. Bu veriler sosyal bilimler için istatistik paket programı SPSS (Statistical Pack age for Social Sciences) for Windows 24.0 yardımıyla analiz edilmiştir. Ulaşılan sonuçlar bulgular bölümünde sunulmuştur.

Analiz sonuçlarında, anlamlılık düzeyleri en az $p < 0.05$ şeklinde kabul edilmiştir. Sonuçlar, SPSS programının hesapladığı değer 0.05’den küçük ise anlamlıdır, 0.05’den büyük ise anlamsızdır ilkesine göre değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. İki den fazla bağımsız değişkenler arasındaki farkın anlamlılığı için ANOVA analizi, iki değişkenin ortalamaları arasındaki farkın manidarlığı için de bağımsız örneklem T- Testi kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişki Spearman korelasyon katsayısı ile test edilmiştir.

İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında T-Testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında Tek yönlü (Oneway) Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı Post-Hoc analizi olarak LSD testi kullanılmıştır.

Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında Pearson korelasyon uygulanmıştır. Korelasyon analizi sürekli değişkenler arasında doğrusal ilişkinin kuvveti (derecesi) ve yönünü belirlemek üzere uygulanır.

Bağımlı ve 77 bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkileri aşağıdaki kriterlere göre değerlendirilmiştir (Kalaycı, 2006); R İlişki; 0.00-0.25 Çok Zayıf, 0.26-0.49 Zayıf, 0.50-0.69 Orta, 0.70-0.89 Yüksek, 0.90-1.00 Çok Yüksek şeklinde yorumlanmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma probleminin çözümü için, örneklemeden anket yoluyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Elde edilen bulgulara dayalı olarak açıklama ve yorumlar yapılmıştır.

4.1 Katılımcıların Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Bulgular

Çizelge 4.1’de araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımları verilmiştir. Buna göre 375 kişiden oluşan katılımcıların %41’i (156) kadın ve %58,4’ü (219) erkek olarak dağıldıkları görülmektedir.

Çizelge 4.1: Cinsiyete Göre Dağılım

Değişken	Adı	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	156	41.6
	Erkek	219	58.4
	Toplam	375	100.0

Çizelge 4.2’de araştırmaya katılan öğrencilerin sınıflara göre dağılımları verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılanların %23,5’i (88) 5.sınıf öğrencisi iken %19,2’si (72) 6.sınıf öğrencisi, %30,4’ü (114) 7.sınıf öğrencisi ve %26,9’u (101) ise 8.sınıf öğrencisidir.

Çizelge 4.2: Sınıfa Göre Dağılım

Değişken	Adı	Frekans	Yüzde (%)
Sınıf	5. sınıf	88	23.5
	6. sınıf	72	19.2
	7.sınıf	114	30.4
	8.sınıf	101	26.9
	Toplam	375	100.0

Çizelge 4.3: Kardeş Sayısına Göre Dağılım

Değişken	Adı	Frekans	Yüzde (%)
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	58	15.5
	2-3 kardeş	253	67.5
	4-5 kardeş	57	15.2
	6 ve daha fazla	7	1.9
	Toplam	375	100.0

Çizelge 4.3’de araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş sayısına göre dağılımları verilmiştir. Buna göre ankete katılanların %15,5’i (58) tek çocuk iken %67,5’i (253) 2-3 kardeş, %15,2’si (57) 4-5 kardeş ve son olarak %1,9’u (7) 6 ve daha fazla kardeş olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun 2-3 kardeş oldukları görülmektedir.

Çizelge 4.4: Ailenin Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Değişken	Adı	Frekans	Yüzde (%)
Gelir	0- 2000TL	5	1.3
	2001- 4000 TL	36	9.6
	4001-6000 TL	117	31.2
	6001 ve üzeri	217	57.9

Çizelge 4.4’te araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinin gelir durumuna göre dağılımları verilmiştir. Buna göre ailelerin %1,3’ü 0-2000 TL arası gelire sahipken %9,6’sı (36) 2001-4000 TL arası gelire, %31,2’si (117) 4001-6000 TL arası gelire ve %57,9’u (217) 6001 TL ve üzeri gelire sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu 6001 TL ve üzerinde gelire sahip olduğu dikkat çekmektedir.

Çizelge 4.5: Anne Eğitim Düzeyine Göre Dağılım

Değişken	Adı	Frekans	Yüzde (%)
Eğitim	Okur-yazar değil	6	1.6
	Okur -yazar	11	2.9
	İlkokul	20	5.3
	Ortaokul	27	7.2
	Lise	99	26.4
	Lisans ve üzeri	212	56.5
	Toplam	6	1.6

Çizelge 4.5'te araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre dağılımları verilmiştir. Buna göre öğrencilerin annelerinin %1,6'sı (6) okur-yazar değilken %2,9'u okur-yazar, %5,3'ü (20) ilkokul, %7,2'si (27) ortaokul, %26,4'ü lise, %56,5'i (212) lisans ve üzeri eğitime sahip oldukları görülmektedir.

Çizelge 4.6: Baba Eğitim Düzeyine Göre Dağılım

Değişken	Adı	Frekans	Yüzde (%)
Eğitim	Okur-yazar değil	3	0.8
	Okur -yazar	7	1.9
	İlkokul	7	1.9
	Ortaokul	29	7.7
	Lise	70	18.7
	Lisans ve üzeri	259	69.1
	Toplam	375	100

Çizelge 4.6'da araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre dağılımları verilmiştir. Buna göre öğrencilerin babalarının %0,8'i (3) okur-yazar değilken %1,9'u (7) okur-yazar, %1,9'u (7) ilkokul, %7,7'si (29) ortaokul, %18,7'si (70) lise, %69,1'i (259) lisans ve üzeri eğitime sahip oldukları görülmektedir.

Çizelge 4.7: Anne-Baba Durumuna Göre Dağılım

Değişken	Adı	Frekans	Yüzde (%)
Durum	Birlikte ikisi de sağ	353	94.1
	Boşanmış	17	4.5
	Anne sağ, baba vefat etti	4	1.1
	Baba sağ, anne vefat etti	1	0.3
	Toplam	375	100.0

Çizelge 4.7’de araştırmaya katılan öğrencilerin anne-baba durumlarına ilişkin dağılım verilmiştir. Buna göre katılımcıların %94,1’inin anne ve babasının sağ ve birlikte olduğu görölmektedir.

Çizelge 4.8: Anne Meslek Durumuna Göre Dağılım

Değişken	Adı	Frekans	Yüzde (%)
Meslek	Ev hanımı	236	62.9
	Öğretmen	66	17.6
	Avukat	8	2.1
	Doktor	26	6.9
	Kendi işinin sahibi	22	5.9
	Serbest meslek	17	4.5
	Toplam	375	100.0

Çizelge 4.8’de araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin mesleklerine göre dağılımı verilmiştir. Buna göre katılımcıların annelerinin %62,9’u (236) ev hanımı iken %17,6’sı (66) öğretmen, %2,1’i (8) avukat, %6,9’u doktor, %5,9’u kendi işinin sahibi ve %4,5’i ise serbest meslek sahibi olduğu görölmektedir.

Çizelge 4.9: Baba Meslek Durumuna Göre Dağılım

Değişken	Adı	Frekans	Yüzde (%)
Meslek	Çalışmıyor	14	3.7
	Öğretmen	41	10.9
	Avukat	21	5.6
	Doktor	50	13.3
	Kendi işinin sahibi	59	15.7
	Serbest meslek	29	7.7
	Özel sektör	161	42.9
	Toplam	375	100.0

Çizelge 4.9’da araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının mesleklerine göre dağılımı verilmiştir. Buna göre katılımcıların babalarının %3,7’si (14) çalışmıyor iken %10,9’u (41) öğretmen, %5,6’sı (21) avukat, %13,3’ü (50) doktor, %15,7’si (59) kendi işinin sahibi, %7,7’si (29) serbest meslek sahibi ve %42,9’u (161) özel sektör çalışanı olduğu görölmektedir.

4.2 Ölçeklere Ait Betimsel İstatistikler

Araştırmada kullanılan Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim ölçeği ile Anne baba tutum ölçeğine ilişkin elde edilen puanlarının ortalaması, standart sapması, minimum ve maksimum değerleri aşağıda yer almaktadır.

Çizelge 4.10: Psikolojik Sağlamlık Ve Ergen Gelişim Ölçeği

Dışsal Koruyucu Faktörler				
	Ortalama	SS.	Min.	Maks.
Okul içi İlişkilerde İlgi ve Yüksek Beklenti	3.34	0.61	1,00	4,00
Okul içi Etkinliklere Katılım	2.83	0.87	1,00	4,00
Çevresel İlişkilerde İlgi ve Yüksek Beklenti	3.04	1.00	1,00	4,00
Çevresel Etkinliklere Katılım	3.24	0.94	1,00	4,00
Arkadaş Grubundaki İlgi	3.19	0.84	1,00	4,00
Arkadaş Grubundaki Yüksek Beklenti	3.24	0.72	1,00	4,00
Ev içi İlişkilerde İlgi	3.52	0.67	1,00	4,00
Ev içi Yüksek Beklenti	3.71	0.51	1,00	4,00
Ev içi Etkinliklere Katılım	3.08	0.83	1,00	4,00
İçsel Koruyucu Faktörler				
İşbirliği ve İletişim	3.28	0.68	1,00	4,00
Empati	3.35	0.71	1,00	4,00
Problem Çözme	3.05	0.85	1,00	4,00
Öz Yeterlilik	3.51	0.70	1,00	4,00
Öz Farkındalık	3.37	0.82	1,00	4,00
Amaçlar	3.48	0.78	1,00	4,00
Eğitimsel Beklentiler	3.76	0.57	1,00	4,00

Çizelge 4.11: Anne-Baba Tutum Ölçeği

Faktör	Ortalama	SS.	Min.	Maks.
Demokratik	4,27	0,73	1,00	5,00
Otoriter	2,34	1,06	1,00	5,00
Koruyucu/istekçi	3,01	0,89	1,00	5,00

4.3 Gruplar Arası Karşılaştırmalar

Bu bölümde araştırmada kullanılan ölçeklerin alt grupları ile sosyo-demografik özellikler arasındaki farklılıklar incelenecektir.

4.3.1 Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim ölçeği ile sosyo-demografik özellikler arasındaki farklılıklar

- H₁: Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri ile Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeğinin alt boyutları anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

Araştırmaya katılanların çocukların bölgelerine göre psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim ölçeklerindeki alt boyutlar arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için T-testi yapılmıştır. T-testinin sonuçları Çizelge 4.12’de gösterilmektedir.

Çizelge 4.12 incelendiğinde ev içi yüksek beklentiler alt boyutu ile bölgeler arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür (p=0,01). Sonuç olarak İstanbul’daki çocukların (3,79), Diyarbakır’daki çocuklara (3,66) göre ev içi yüksek beklentilerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

T-testinin dağılımlarına bakıldığında (bkz: Çizelge 4.12) amaçlar alt boyutu ile bölgeler arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür (p=0,01). Sonuç olarak İstanbul’daki çocukların (3,61), Diyarbakır’daki çocuklara (3,39) göre amaçlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.12: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Bölge Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik T-testi

Faktör	Bölge	N	Mean	SS	P
Okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti	İstanbul	142	3,40	0,43	0,08
	Diyarbakır	233	3,30	0,69	
Okul içi etkinliklere katılım	İstanbul	142	2,73	0,80	0,07
	Diyarbakır	233	2,89	0,90	
Çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti	İstanbul	142	3,06	0,99	0,75
	Diyarbakır	233	3,02	1,00	
Çevresel etkinliklere katılım	İstanbul	142	3,21	0,90	0,65
	Diyarbakır	233	3,25	0,97	
Arkadaş grubundaki ilgi	İstanbul	142	3,14	0,77	0,39
	Diyarbakır	233	3,22	0,88	
Arkadaş grubundaki yüksek beklentiler	İstanbul	142	3,27	0,69	0,60
	Diyarbakır	233	3,23	0,74	
Ev içi ilişkilerde ilgi	İstanbul	142	3,59	0,50	0,05
	Diyarbakır	233	3,47	0,75	
Ev içi yüksek beklentiler	İstanbul	142	3,79	0,35	0,01
	Diyarbakır	233	3,66	0,58	
Amaçlar	İstanbul	142	3,61	0,60	0,01
	Diyarbakır	233	3,39	0,85	
Eğitimsel beklentiler	İstanbul	142	3,80	0,48	0,33
	Diyarbakır	233	3,74	0,61	

Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeklerindeki alt boyutlarının cinsiyete göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini incelemek için T-testi yapılmıştır.

Çizelge 4.13 incelendiğinde okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti alt boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p=0,01$). Buna göre kız öğrencilerin (3,43) erkek öğrencilere göre (3,28) okul içi ilişkilerde ilgi ve beklentilerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Empati alt boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=0,01$). Buna göre kız öğrencilerin (3,46) erkek öğrencilere göre (3,27) empatilerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yine arkadaş grubundaki ilgi alt boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=0,03$). Buna göre kız öğrencilerin (3,30) erkek öğrencilere göre (3,11) arkadaş grubundaki ilgilerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ev içi etkinliklere katılım alt boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=0,02$). Buna göre kız öğrencilerin (3,19) erkek öğrencilere göre (2,99) ev içi etkinliklere katılımlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 4.13: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Cinsiyet Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik T-testi

Faktör	Cinsiyet	N	Mean	SS	P
Okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti	Kız	156	3,43	0,59	0,01
	Erkek	219	3,28	0,62	
Empati	Kız	156	3,46	0,69	0,01
	Erkek	219	3,27	0,71	
Arkadaş grubundaki ilgi	Kız	156	3,30	0,78	0,03
	Erkek	219	3,11	0,87	
Ev içi ilişkilerde ilgi	Kız	156	3,55	0,67	0,33
	Erkek	219	3,49	0,67	
Ev içi yüksek beklentiler	Kız	156	3,71	0,53	0,95
	Erkek	219	3,71	0,49	
Ev içi etkinliklere katılım	Kız	156	3,19	0,79	0,02
	Erkek	219	2,99	0,84	
İşbirliği ve iletişim	Kız	156	3,33	0,64	0,24
	Erkek	219	3,25	0,69	
Empati	Kız	156	3,46	0,69	0,01
	Erkek	219	3,27	0,71	
Problem çözme	Kız	156	3,09	0,86	0,45
	Erkek	219	3,02	0,84	
Öz yeterlilik	Kız	156	3,52	0,69	0,72
	Erkek	219	3,50	0,70	
Öz farkındalık	Kız	156	3,36	0,88	0,88
	Erkek	219	3,37	0,78	
Amaçlar	Kız	156	3,48	0,81	0,87
	Erkek	219	3,47	0,75	
Eğitimsel beklentiler	Kız	156	3,78	0,57	0,66
	Erkek	219	3,75	0,56	

Çizelge 4.14: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Sınıflar Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları

Faktör	Sınıf	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti	5. Sınıf	88	3,60	0,69	0,00	5>6
	6. sınıf	72	3,27	0,87		5>7
	7. sınıf	114	3,32	0,79		5>8
	8. sınıf	101	3,19	0,92		
Okul içi etkinliklere katılım	5. Sınıf	88	3,34	0,84	0,00	5>6
	6. sınıf	72	3,21	0,61		5>7
	7. sınıf	114	2,62	0,73		5>8
	8. sınıf	101	2,90	0,74		
Çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti	5. Sınıf	88	2,57	0,74	0,01	6>5
	6. sınıf	72	2,83	0,72		7>5
	7. sınıf	114	2,72	0,64		8>5
	8. sınıf	101	3,18	0,57		
Arkadaş grubundaki ilgi	5. Sınıf	88	3,42	0,49	0,00	6>5
	6. sınıf	72	3,04	0,40		5>8
	7. sınıf	114	3,29	0,60		7>6
	8. sınıf	101	2,97	0,51		7>8
Arkadaş grubundaki yüksek beklentiler	5. Sınıf	88	3,42	0,65	0,00	5>6
	6. sınıf	72	3,04	0,82		5>7
	7. sınıf	114	3,29	0,90		5>8
	8. sınıf	101	2,97	0,81		
Ev içi ilişkilerde ilgi	5. Sınıf	88	3,19	0,83	0,02	6>8
	6. sınıf	72	3,48	0,69		
	7. sınıf	114	3,22	0,87		
	8. sınıf	101	3,14	0,79		
Ev içi etkinliklere katılım	5. Sınıf	88	3,35	0,74	0,00	5>6
	6. sınıf	72	3,05	0,74		5>7
	7. sınıf	114	3,07	0,72		5>8
	8. sınıf	101	2,87	0,64		
Empati	5. Sınıf	88	3,35	,66	0,02	
	6. sınıf	72	3,37	,67		
	7. sınıf	114	3,48	,63		7>8
	8. sınıf	101	3,19	,82		
Problem Çözme	5. Sınıf	88	3,29	,74	0,00	5>6
	6. sınıf	72	2,97	,87		5>8
	7. sınıf	114	3,13	,82		
	8. sınıf	101	2,81	,89		
Öz Farkındalık	5. Sınıf	88	3,47	,69	0,00	5>8
	6. sınıf	72	3,51	,68		6>8
	7. sınıf	114	3,44	,86		
	8. sınıf	101	3,10	,91		

Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeklerindeki alt boyutları ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır.

Çizelge 4.14'te görüldüğü üzere okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 5. sınıflarla 6. sınıflar, 7. sınıflar ve 8. sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentinin en yüksek olan grubun 5. Sınıflar olduğu görülmektedir.

Okul içi etkinliklere katılım alt boyutu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 5. sınıflarla 6. sınıflar, 7. sınıflar ve 8. sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre okul içi etkinliklere katılımın en yüksek olan grubun 5. Sınıflar olduğu görülmektedir.

Çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti alt boyutu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 5. sınıflarla 6. sınıflar, 7. sınıflar ve 8. sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentinin en yüksek olan grubun 6. Sınıflar olduğu görülmektedir.

Arkadaş grubundaki ilgi alt boyutu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 5. Sınıflarla 6. ve 8. Sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ayrıca 7. Sınıflarla 6. Ve 8. Sınıflar arasında da anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre arkadaş grubundaki ilginin en yüksek olan grubun 6. Sınıflar olduğu görülmektedir.

Arkadaş grubundaki yüksek beklentiler alt boyutu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 5. Sınıflar ile 6. sınıflar, 7. sınıflar ve 8. sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre arkadaş grubundaki yüksek beklentinin en yüksek olan grubun 5. Sınıflar olduğu görülmektedir.

Ev içi ilişkilerde ilgi alt boyutu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,02$). Hangi gruplar arasında farklılıklar

olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 6. Sınıflarla 8. Sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre ev içi ilişkilerde ilginin en yüksek olan grubun 6. Sınıflar olduğu görülmektedir.

Ev içi etkinliklere katılım alt boyutu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 5. sınıflarla 6. sınıflar, 7. sınıflar ve 8. sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre ev içi etkinliklere katılımın en yüksek olan grubun 8. Sınıflar olduğu görülmektedir.

Empati alt boyutu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,02$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 7. sınıflar ile 8. sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre empatinin en yüksek olan grubun 7. Sınıflar olduğu görülmektedir.

Problem çözme alt boyutu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 5. Sınıflar ile 6. Sınıflar ve 8. sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre problem çözenin en yüksek olan grubun 5. sınıflar olduğu görülmektedir.

Öz Farkındalık alt boyutu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır 8. Sınıflar ile 6. Ve 5. Sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre öz farkındalığı en yüksek olan grubun 6. sınıflar olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.15: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Kardeş Sayısı Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları

Faktör	Kardeş Sayısı	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Öz Yeterlilik	Tek çocuk	58	3,38	0,81	0,01	2>4
	2-3 kardeş	253	3,57	0,60		3>4
	4-5 kardeş	57	3,42	0,81		
	6 ve daha fazla kardeş	7	2,83	1,43		
Amaçlar	Tek çocuk	58	3,42	0,88	0,01	1>4
	2-3 kardeş	253	3,51	0,73		2>4
	4-5 kardeş	57	3,48	0,72		3>4
	6 ve daha fazla kardeş	7	2,50	1,48		

Çizelge 4.15 (devam): Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Kardeş Sayısı Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları

Faktör	Kardeş Sayısı	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Eğitimsel	Tek çocuk	58	3,66	0,67	0,00	2>4
Beklentiler	2-3 kardeş	253	3,78	0,53		3>1
	4-5 kardeş	57	3,87	0,30		3>4
	6 ve daha fazla kardeş	7	2,91	1,49		

Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeklerindeki alt boyutları ile öğrencilerin kendileri dahil kardeş sayıları arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır.

Çizelge 4.15'te görüldüğü üzere öz yeterlilik alt boyutu ile kardeş sayısı arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,01$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 2-3 kardeşi olanlarla 6 ve daha fazla kardeşi olanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ayrıca 4-5 kardeşi olanlarla 6 ve daha fazla kardeşi olanlar da anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre 2-3 kardeş olan çocukların öz yeterliliklerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Amaçlar alt boyutu ile kardeş sayısı arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,01$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 6 ve daha fazla kardeşi olanlar hem tek kardeş olanlarla hem 2-3 kardeş olanlarla hem de 4-5 kardeş olanlarla anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre 2-3 kardeş olan çocukların amaçlarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Eğitimsel beklentiler alt boyutu ile kardeş sayısı arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 2-3 kardeşi olanlarla 6 ve daha fazla kardeşi olanlar arasında ve 4-5 kardeşi olanlarla 6 ve daha fazla kardeşi olanlar da anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Ayrıca tek çocuk olanlar 4-5 kardeş olanlarla anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre 4-5 kardeş olan çocukların eğitimsel beklentilerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.16: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Ailenin Gelir Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları

Faktör	Gelir	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc)
Okul içi	0-2000 TL arası	5	2,60	1,03	0,00	2>3
	2001-4000 TL arası	36	2,94	0,88		
	4001- 6000 TL arası	117	2,58	0,81		
Katılım	6001 TL ve üzeri	217	2,95	0,86		4>3
Arkadaş grubundaki ilgi	0-2000 TL arası	5	3,40	0,72	0,02	2>3
	2001-4000 TL arası	36	3,48	0,71		
	4001- 6000 TL arası	117	3,03	0,87		
	6001 TL ve üzeri	217	3,22	0,83		

Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeklerindeki alt boyutları ile öğrencilerin ailelerinin gelir durumları arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 16' da verilmiştir.

Çizelge 4.16'da görüldüğü üzere okul içi etkinliklere katılım alt boyutu ile gelir durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 4001-6000 TL arası geliri olanlar hem 2001-4000 TL arası geliri olanlarla hem de 6001 TL ve üzeri geliri olanlarla anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre gelir durumu 6.001 TL ve üzeri olan ailelerin çocuklarının okul içi etkinliklere diğerlerine göre daha fazla katıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Arkadaş grubundaki ilgi alt boyutu ile gelir durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,02$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 4001-6000 TL arası geliri olanlar hem 2001-4000 TL arası geliri olanlarla hem de 6001 TL ve üzeri geliri olanlarla anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre gelir durumu 2001-4000 TL arası olan ailelerin çocuklarının arkadaş grubundaki ilgilerinin diğerlerine göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Çizelge 4.17: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Annenin Eğitim Düzeyi Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları

Faktör	Eğitim Düzeyi	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Okul içi	Okur-yazar değil	6	1,44	0,50	0,00	2>1
	Okur yazar	11	3,00	1,00		3>1
Etkinliklere	İlkokul	20	2,90	0,72	0,00	4>1
	Ortaokul	27	2,80	0,99		5>1
Katılım	Lise	99	2,80	0,85	0,00	6>1
	Lisans ve üzeri	212	2,87	0,84		
Çevresel	Okur-yazar değil	6	2,66	0,81	0,00	
	Okur yazar	11	2,90	1,04		4>3
Etkinliklere	İlkokul	20	2,50	1,15	0,03	5>3
	Ortaokul	27	3,16	1,10		6>3
Katılım	Lise	99	3,30	0,85	0,03	
	Lisans ve üzeri	212	3,32	0,91		
Öz yeterlilik	Okur-yazar değil	6	2,83	1,12	0,03	3>1
	Okur-yazar	11	3,27	0,93		5>1
	İlkokul	20	3,52	0,63	0,01	6>1
	Ortaokul	27	3,25	0,91		6>4
	Lise	99	3,50	0,64	0,01	
	Lisans ve üzeri	212	3,57	0,66		
Amaçlar	Okur-yazar değil	6	2,50	1,18	0,01	2>1
	Okur yazar	11	3,38	0,60		3>1
	İlkokul	20	3,25	0,81	0,01	4>1
	Ortaokul	27	3,38	0,80		5>1
	Lise	99	3,62	0,61	0,01	5>3
	Lisans ve üzeri	212	3,47	0,81		6>1

Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeklerindeki alt boyutları ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 4.17’de verilmiştir.

Çizelge 4.17’de görüldüğü üzere okul içi etkinliklere katılım alt boyutu ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Post-Hoc testlerine bakıldığında annesi okur- yazar olmayanlar diğer tüm gruplarla anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Buna göre annesi okur-yazar olan çocukların okul içi etkinliklere diğerlerine göre daha fazla katıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Çevresel etkinliklere katılım alt boyutu ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Post-Hoc testlerine bakıldığında annesi

ilkokul mezunu olanlar ile hem ortaokul mezunu olanların hem lise mezunu olanların hem de lisans ve üzeri eğitim seviyesinde olanlarla anlamlı bir şekilde farklılaştığını görülmektedir. Buna göre annesi lisans ve üzeri eğitim düzeyinde olan çocukların çevresel etkinliklere diğerlerine göre daha fazla katıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Öz yeterlilik alt boyutu ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,03$). Post-Hoc testlerine bakıldığında annesi okur-yazar olmayanlar ile ilkököl mezunu olanlar, lise mezunu olanlar ve lisans ve üzeri eğitim seviyesinde olanlarla anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ayrıca lisans ve üzeri eğitim seviyesinde olanlar ortaokul mezunu olanlarla anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre annesi lisans ve üzeri eğitim düzeyinde olan çocukların öz yeterliliklerinin diğerlerine göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Amaçlar alt boyutu ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,01$). Post-Hoc testlerine bakıldığında annesi okur- yazar olmayanlar diğer tüm gruplarla anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Ayrıca lise mezunu olanlarla ilkököl mezunu olanlar anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre annesi lise eğitim düzeyinde olan çocukların amaçlarının diğerlerine göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Çizelge 4.18: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Baba Eğitim Düzeyi Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları

Faktör	Eğitim Düzeyi	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Çevresel Etkinliklere Katılım	Okur-yazar değil	3	3,00	0,86	0,01	2>3
	Okur-yazar	7	3,75	0,41		4>3
Katılım	İlkokul	7	2,21	1,52		5>3
	Ortaokul	29	3,00	1,05		6>3
	Lise	70	3,17	0,97		
	Lisans ve üzeri	259	3,30	0,90		

Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeklerindeki alt boyutları ile baba eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 4.18’ de verilmiştir.

Çizelge 4.18’de görüldüğü üzere çevresel etkinliklere katılım alt boyutu ile baba eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,01$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve

ilkokul mezunu olanlar ile okur-yazar olanlar, ortaokul mezunu olanlar, lise mezunu olanlar ve lisans ve üzeri eğitim seviyesinde olanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre babası okur-yazar olan çocukların çevresel etkinliklere katılımı diğerlerine göre daha fazla katıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Çizelge 4.19: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Anne-Baba Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları

Faktör	Durum	N	Mean	SS	P
Arkadaş Grubundaki Yüksek Beklentiler	Birlikte ikisi de sağ	353	3,26	0,72	0,03
	Boşanmış	17	3,11	0,65	
	Anne sağ, baba vefat etti	4	2,75	0,95	
	Baba sağ, anne vefat etti	1	1,50	-	
Ev içi yüksek beklentiler	Birlikte ikisi de sağ	353	3,72	0,50	0,03
	Boşanmış	17	3,58	0,53	
	Anne sağ, baba vefat etti	4	3,66	0,47	
	Baba sağ, anne vefat etti	1	2,33	-	
Öz Yeterlilik	Birlikte ikisi de sağ	353	3,51	0,68	0,03
	Boşanmış	17	3,29	0,88	
	Anne sağ, baba vefat etti	4	4,00	0,00	
	Baba sağ, anne vefat etti	1	2,00	-	
Amaçlar	Birlikte ikisi de sağ	353	3,48	0,78	0,01
	Boşanmış	17	3,50	0,75	
	Anne sağ, baba vefat etti	4	3,37	0,75	
	Baba sağ, anne vefat etti	1	2,00	-	

Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeklerindeki alt boyutları ile anne-baba durumu arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 4.19’ da verilmiştir.

Çizelge 4.19’da görüldüğü üzere arkadaş grubundaki yüksek beklentiler alt boyutu ile anne-baba durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($0,03 < 0,05$).

Buna anne-babası birlikte ve sağ olan çocukların arkadaş grubundaki beklentilerinin diğerlerine göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Ev içi yüksek beklentiler alt boyutu ile anne-baba durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($0,03 < 0,05$). Buna anne-babası birlikte ve sağ olan çocukların ev içi yüksek beklentilerinin diğerlerine göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Öz yeterlilik alt boyutu ile anne-baba durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($0,03 < 0,05$). Buna göre annesi sağ olup babası vefat eden çocukların öz yeterliliklerinin diğerlerine göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Amaçlar alt boyutu ile anne-baba durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($0,01 < 0,05$). Buna göre anne-babası boşanmış çocukların amaçlarının diğerlerine göre daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Çizelge 4.20: Psikolojik Sağamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Annenin Meslek Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları

Faktör	Meslek	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Empati	Ev hanımı	236	3,40	0,68	0,02	1>3
	Öğretmen	66	3,27	0,80		2>3
	Avukat	8	2,66	0,56		4>3
	Doktor	26	3,41	0,70		5>3
	Kendi işinin sahibi	22	3,45	0,58		
	Serbest meslek	17	3,07	0,77		

Psikolojik sağamlık ve ergen gelişim ölçeklerindeki alt boyutları ile anne meslek durumu arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 4.20’de verilmiştir.

Çizelge 4.20’de görüldüğü üzere empati alt boyutu ile anne meslek durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,02$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve annesi avukat olanlar ile ev hanımı olanlar, öğretmen olanlar, doktor olanlar ve kendi işinin sahibi olanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna annesinin mesleği kendi

işinin sahibi olan çocukların diğerlerine göre empatilerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Çizelge 4.21: Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği Alt boyutları ile Baba Meslek Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları

Faktör	Meslek	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti	Çalışmıyor	14	3,33	0,60	0,00	1>3
	Öğretmen	41	3,16	1,06		2>3
	Avukat	21	2,26	1,15		4>3
	Doktor	50	3,04	0,93		5>3
	Kendi işinin sahibi	59	2,96	1,00		6>3 7>3
	Serbest meslek	29	3,37	0,50		
Çevresel etkinliklere katılım	Özel sektör	161	3,05	1,03	0,03	
	Çalışmıyor	14	3,71	0,46		1>3
	Öğretmen	41	3,52	0,73		1>5
	Avukat	21	3,04	0,98		1>7
	Doktor	50	3,40	0,88		2>5
	Kendi işinin sahibi	59	3,00	1,06		2>7 4>5
Öz farkındalık	Serbest meslek	29	3,28	0,78	0,00	
	Özel sektör	161	3,18	0,99		
	Çalışmıyor	14	3,00	1,04		2>1
	Öğretmen	41	3,65	0,52		2>3
	Avukat	21	3,14	0,93		2>4
	Doktor	50	3,15	0,98		2>6
Eğitimsel beklentiler	Kendi işinin sahibi	59	3,57	0,64	0,01	5>1 5>3
	Serbest meslek	29	3,17	0,74		5>4
	Özel sektör	161	3,38	0,83		5>6
	Çalışmıyor	14	3,53	0,62		2>1
	Öğretmen	41	3,90	0,27		2>3
	Avukat	21	3,42	1,07		2>4
Eğitimsel beklentiler	Doktor	50	3,65	0,74	0,01	5>3
	Kendi işinin sahibi	59	3,81	0,46		6>3 7>3
	Serbest meslek	29	3,78	0,37		
	Özel sektör	161	3,81	0,50		

Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeklerindeki alt boyutları ile baba meslek durumu arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 4.21’de verilmiştir.

Çizelge 4.21’de görüldüğü üzere çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti alt boyutu ile baba meslek durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve babası avukat olanlar ile diğer tüm meslek grupları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre babasının mesleği serbest meslek olan çocukların diğerlerine göre çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklentinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Çevresel etkinliklere katılım alt boyutu ile baba meslek durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,03$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve babası çalışmayanlar ile avukat olanlar, kendi işinin sahibi olanlar ve özel sektörde çalışanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Ayrıca babası öğretmen olanlar ile kendi işinin sahibi olanlar ve özel sektörde çalışanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Aynı şekilde babası doktor olanlar ile kendi işinin sahibi olanlar kendi içinde anlamlı farklılaşmaktadır. Buna göre babası çalışmayan çocukların diğerlerine göre çevresel etkinliklere daha fazla katıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Öz farkındalık alt boyutu ile baba meslek durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve babası öğretmen olanlarla babası çalışmayanlar, babası öğretmen olanlarla babası avukat olanlar, babası öğretmen olanlarla babası doktor olanlar ve babası öğretmen olanlarla babası serbest meslekte çalışanlar anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Aynı şekilde babası kendi işinin sahibi olanlarla babası çalışmayanlar, babası avukat olanlar, babası doktor olanlar ve babası serbest meslekte çalışanlar anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre babası öğretmen olan çocukların diğerlerine göre öz farkındalıklarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Eğitimsel beklentiler alt boyutu ile baba meslek durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($0,01<0,05$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve babası öğretmen olanlarla babası çalışmayanlar, babası öğretmen olanlarla babası avukat olanlar ve babası öğretmen olanlarla babası doktor olanlar anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Aynı şekilde babası avukat olanlarla kendi işinin sahibi olanlar, serbest meslek sahibi olanlar ve özel sektörde çalışanlar anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre babası

öğretmen olan çocukların diğerlerine göre eğitimsel beklentilerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4.3.2 Anne-baba tutum ölçeği ile sosyo-demografik özellikler arasındaki farklılıklar

Çizelge 4.22: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Bölge Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik T-testi

Faktör	Bölge	N	Mean	SS	P
Demokratik	İstanbul	142	4,38	0,57	0,02
	Diyarbakır	233	4,20	0,81	
Otoriter	İstanbul	142	1,73	0,58	0,00
	Diyarbakır	233	2,69	1,12	
Koruyucu	İstanbul	142	2,52	0,68	0,00
	Diyarbakır	233	3,30	0,86	

Anne- baba tutum ölçeği alt boyutları ile bölgeler arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için T-testi yapılmıştır.

Çizelge 4.22 incelendiğinde demokratik alt boyutu ile bölgeler arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p=0,02$). Buna göre İstanbul'daki (4,38) ailelerin Diyarbakır'daki göre (4,20) daha demokratik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Otoriter alt boyutu ile bölgeler arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Buna göre Diyarbakır'daki (2,69) ailelerin İstanbul'daki göre (1,73) daha otoriter olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Koruyucu alt boyutu ile bölgeler arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Buna göre Diyarbakır'daki (3,30) ailelerin İstanbul'daki göre (2,52) daha koruyucu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 4.23: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Cinsiyet Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik T-testi

Faktör	Cinsiyet	N	Mean	SS	P
Demokratik	Kadın	156	4,33	0,68	0,20
	Erkek	219	4,23	0,77	
Otoriter	Kadın	156	2,06	0,99	0,00
	Erkek	219	2,54	1,07	
Koruyucu	Kadın	156	2,82	0,88	0,00
	Erkek	219	3,15	0,86	

Anne- baba tutum ölçeği alt boyutları ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için T-testi yapılmıştır.

Çizelge 4.23 incelendiğinde otoriter alt boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Buna göre erkek (2,54) çocuğu olan ailelerin kız çocuğu olan ailelere göre (2,06) daha otoriter olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Koruyucu alt boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Buna göre erkek (3,15) çocuğu olan ailelerin kız çocuğu olan ailelere göre (2,82) daha koruyucu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 4.24: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Sınıflar Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik ANOVA Sonuçları

Faktör	Sınıf	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Demokratik	5. Sınıf	88	4,39	0,56	0,01	1>4
	6. sınıf	72	4,39	0,64		2>4
	7. sınıf	114	4,26	0,80		
	8. sınıf	101	4,08	0,82		
Otoriter	5. Sınıf	88	2,72	1,26	0,00	1>2
	6. sınıf	72	2,32	1,05		1>3
	7. sınıf	114	2,13	0,89		1>4
	8. sınıf	101	2,24	0,98		
Koruyucu	5. Sınıf	88	3,42	0,91	0,00	1>2
	6. sınıf	72	3,00	0,80		1>3
	7. sınıf	114	2,84	0,84		1>4
	8. sınıf	101	2,85	0,87		

Anne- baba tutum ölçeği alt boyutlar ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır.

Çizelge 4.24'de görüldüğü üzere demokratik ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,01$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 8. sınıflar ile 5. sınıflar ve 6. sınıflar anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre anne-babasını demokratik olarak algılayan en yüksek olan grubun 5. Sınıflar olduğu görülmektedir.

Otoriter alt boyutu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 5. sınıflar ile 6. sınıflar, 7. sınıflar ve

8. sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre anne-babasını otoriter olarak algılayan en yüksek olan grubun 5. Sınıflar olduğu görülmektedir.

Koruyucu alt boyutu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 5. sınıflar ile 6. sınıflar, 7. sınıflar ve 8. sınıflar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre anne-babasını koruyucu olarak algılayan en yüksek olan grubun 5. Sınıflar olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.25: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Kardeş Sayısı Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik ANOVA Sonuçları

Faktör	Kardeş Sayısı	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Demokratik	Tek çocuk	58	4,43	0,64	0,01	1>4
	2-3 kardeş	253	4,26	0,70		2>4
	4-5 kardeş	57	4,25	0,73		
	6 ve daha fazla kardeş	7	3,46	1,81		3>4
Otoriter	Tek çocuk	58	2,16	1,06	0,00	3>1
	2-3 kardeş	253	2,27	1,02		3>2
	4-5 kardeş	57	2,79	1,13		
	6 ve daha fazla kardeş	7	2,55	1,10		
Koruyucu	Tek çocuk	58	2,72	0,91	0,00	2>1
	2-3 kardeş	253	2,98	0,85		3>1
	4-5 kardeş	57	3,40	0,79		
	6 ve daha fazla kardeş	7	3,11	1,74		3>2

Anne- baba tutum ölçeği alt boyutları ile kardeş sayısı arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır.

Çizelge 4.25'de görüldüğü üzere demokratik alt boyutu ile kardeş sayısı arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,01$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 6 ve daha fazla kardeş olanlar ile tek çocuk olanlar, 2-3 kardeş olanlar ve 4-5 kardeş olanlar anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre anne-babasını demokratik olarak algılayan en yüksek olan grubun tek çocuk olanlar olduğu görülmektedir.

Otoriter alt boyutu ile kardeş sayısı arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için

Post-Hoc testler yapılmıştır ve 4-5 kardeş olanlar ile tek çocuk olanlar ve 2-3 kardeş olanlar anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre anne-babasını otoriter olarak algılayan en yüksek olan grubun 4-5 kardeş olanlar olduğu görülmektedir.

Koruyucu alt boyutu ile kardeş sayısı arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve tek çocuk olanlarla 2-3 kardeş olanlar ve 4-5 kardeş olanlar anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Aynı şekilde 4-5 kardeş olanlar ile 2-3 kardeş olanlar anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre anne-babasını koruyucu olarak algılayan en yüksek olan grubun 4-5 kardeş olanlar olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.26: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Ailenin Gelir Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik ANOVA Sonuçları

Faktör	Gelir	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Demokratik	0-2000 TL arası	5	3,90	1,37	0,37	-
	2001-4000 TL arası	36	4,14	0,76		
	4001- 6000 TL arası	117	4,33	0,65		
	6001 TL ve üzeri	217	4,27	0,75		
Otoriter	0-2000 TL arası	5	2,86	1,37	0,00	1>3
	2001-4000 TL arası	36	2,87	1,09		2>3
	4001- 6000 TL arası	117	1,92	0,85		2>4
	6001 TL ve üzeri	217	2,46	1,08		4>3
Koruyucu	0-2000 TL arası	5	3,16	0,91	0,00	2>3
	2001-4000 TL arası	36	3,37	0,84		
	4001- 6000 TL arası	117	2,65	0,82		4>3
	6001 TL ve üzeri	217	3,14	0,87		

Anne- baba tutum ölçeği alt boyutlar ile öğrencilerin ailelerinin gelir durumları arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 4.26' da verilmiştir.

Çizelge 4.26' da görüldüğü üzere otoriter alt boyutu ile gelir durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 4001- 6000 TL arası geliri olanlar ile 0-2000 TL arası geliri olanlar ve 2001-4000 TL arası geliri olanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Aynı şekilde 6001 TL ve üzeri geliri olanlar ile 2001-4000 TL arası geliri olanlar ve 4001-6000 TL arası geliri

olanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Buna göre gelir durumu 2001-4000 TL arası olan ailelerin diğerlerine göre daha fazla otoriter olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Koruyucu alt boyutu ile gelir durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve 4001-6000 TL arası geliri olanlar ile 0-2000 TL arası geliri olanlar ve 6001 TL ve üzeri geliri olanlar arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Buna göre gelir durumu 2001-4000 TL arası olan ailelerin diğerlerine göre daha fazla koruyucu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Çizelge 4.27: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Annenin Eğitim Düzeyi Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik Anova Sonuçları

Faktör	Eğitim Düzeyi	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Demokratik	Okur-yazar değil	6	3,70	1,28	0,17	
	Okur yazar	11	4,28	0,62		
	İlkokul	20	3,98	0,95		
	Ortaokul	27	4,27	0,66		
	Lise	99	4,26	0,63		
	Lisans ve üzeri	212	4,32	0,75		
Otoriter	Okur-yazar değil	6	2,78	0,70	0,00	2>5
	Okur yazar	11	3,21	1,14		2>6
	İlkokul	20	2,63	0,87		4>5
	Ortaokul	27	3,16	1,23		4>6
	Lise	99	2,32	1,12		
	Lisans ve üzeri	212	2,16	0,96		
Koruyucu	Okur-yazar değil	6	3,23	1,18	0,00	3>6
	Okur yazar	11	3,43	0,66		4>5
	İlkokul	20	3,36	0,83		4>6
	Ortaokul	27	3,47	0,95		5>6
	Lise	99	3,07	0,88		
	Lisans ve üzeri	212	2,86	0,85		

Anne- baba tutum ölçeği alt boyutları ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 4.27’de verilmiştir.

Çizelge 4.27’de görüldüğü üzere otoriter alt boyutu ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve annesi okur-

yazar olanlar ile lise mezunu olanlar ve lisans ve üzeri eğitim seviyesinde olanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Aynı şekilde ortaokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar ve lisans ve üzeri eğitim seviyesinde olanlar arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir Buna göre annesi okur-yazar olan çocuklar anne-babasını diğerlerine göre daha fazla otoriter algıladıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Koruyucu alt boyutu ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,00$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve lisans ve üzeri eğitim seviyesinde olanlar ile ilkökul mezunu olanlar, ortaokul mezunu olanlar ve lise mezunu olanlar anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Aynı şekilde ortaokul mezunu olanlar ile lise mezunu olanlar anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre annesi okur-yazar olan çocuklar anne-babasını diğerlerine göre daha fazla koruyucu algıladıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Çizelge 4.28: Anne-Baba Tutum Ölçeği Alt boyutları ile Annenin Meslek Durumu Arasındaki Farklılıkları İncelemeye Yönelik ANOVA Sonuçları

Faktör	Meslek	N	Mean	SS	P	(Post-Hoc) Fark
Koruyucu	Ev hanımı	236	3,10	0,89	0,01	1>5
	Öğretmen	66	2,94	0,89		2>5
	Avukat	8	3,04	0,72		4>5
	Doktor	26	3,03	0,97		
	Kendi işinin sahibi	22	2,43	0,76		
	Serbest meslek	17	2,69	0,56		

Anne- baba tutum ölçeği alt boyutları ile anne meslek durumu arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını incelemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 4.28’de verilmiştir.

Çizelge 4.28’de görüldüğü üzere koruyucu alt boyutu ile annenin meslek durumu arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p=0,01$). Hangi gruplar arasında farklılıklar olduğunu belirlemek için Post-Hoc testler yapılmıştır ve annesi kendi işinin sahibi olanlar ile annesi ev hanımı olanlar, annesi öğretmen olanlar ve annesi doktor olanlar anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Buna göre annesi ev

hanımı olanların diğerlerine göre daha fazla koruyucu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4.4 Psikolojik Sağlık ve Anne-Baba Tutum Puanları Arasındaki Korelasyon Analizi

Araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri saptamak üzere Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 29'da sunulmuştur.

Demokratik anne baba tutumu ile psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeğinin tüm alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı ilişki bulunmuştur ($0,18 < r < 0,62$).

Otoriter anne baba tutumu ile okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti alt boyutu arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır ($r=-0,14;p=0,00$). Otoriter anne baba tutumu ile ev içi ilişkilerde ilgi alt boyutu arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır ($r=-0,22;p=0,00$). Ev içi yüksek beklenti alt boyutu arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır ($r=-0,17;p=0,00$). İş birliği ve iletişim alt boyutu arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır ($r=-0,12;p=0,01$). Empati alt boyutu arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır ($r=-0,11;p=0,03$). Öz yeterlilik alt boyutu arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır ($r=-0,14;p=0,00$). Öz farkındalık alt boyutu arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır ($r=-0,11;p=0,02$). Amaçlar alt boyutu arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır ($r=-0,12;p=0,01$). Eğitimsel Beklentiler alt boyutu arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır ($r=-0,12;p=0,01$). Ancak bu ilişki zayıf ilişkidir.

Koruyucu anne baba tutumu ile okul içi etkinliklere katılım alt boyutu arasında pozitif ve anlamlı ilişki vardır ($r=0,12;p=0,01$). Koruyucu anne baba tutumu ile ev içi ilişkilerde ilgi alt boyutu arasında negatif ve anlamlı ilişki vardır ($r=-0,10;p=0,04$).

Çizelge 4.29: Değişkenler Arası Korelasyon Katsayıları

		Demokratik	Otoriter	Koruyucu
Okul içi İlişkilerde İlgi ve Yüksek beklenti	r	0,34**	-0,14**	-0,08
	p	0,00	0,00	0,12
	n	375	375	375
Okul içi Etkinliklere Katılım	r	0,20**	0,02	0,12**
	p	,00	0,57	0,01
	n	375	375	375
Çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti	r	0,20**	0,01	-0,02
	p	,00	0,80	0,65
	n	375	375	375
Çevresel Etkinliklere Katılım	r	0,18**	-0,04	0,00
	p	0,00	0,37	0,91
	n	371	375	375
Arkadaş Grubundaki ilgi	r	0,29**	0,00	0,04
	p	0,00	0,86	0,41
	n	375	375	375
Arkadaş Grubu Yüksek Beklenti	r	0,30**	0,03	0,04
	p	0,00	0,56	0,42
	n	375	375	375
Ev içi ilişkilerde ilgi	r	0,62**	-0,22**	-0,10**
	p	0,00	0,00	0,04
	n	375	375	375
Ev içi Yüksek Beklenti	r	0,41**	-0,17**	-0,6
	p	0,00	0,00	0,21
	n	375	375	375
Ev içi Etkinliklere Katılım	r	0,54**	-0,09	-0,04
	p	0,00	0,07	0,42
	n	375	375	375
İş birliği ve iletişim	r	0,45**	-0,12**	-0,02
	p	0,00	0,01	0,61
	n	375	375	375
Empati	r	0,39**	-0,11**	-0,05
	p	0,00	0,03	0,28
	n	375	375	375
Problem Çözme	r	0,50**	-0,07	0,01
	p	0,00	0,15	0,78
	n	375	375	375
Öz yeterlilik	r	0,41**	-0,14**	-0,01
	p	0,00	0,00	0,74
	n	375	375	375
Öz farkındalık	r	0,47**	-0,11**	-0,03
	p	0,00	0,02	0,56
	n	375	375	375
Amaçlar	r	0,40**	-0,12**	-0,03
	p	0,00	0,01	0,49
	n	375	375	375
Eğitimsel Beklentiler	r	0,39**	-0,12**	0,00
	p	0,00	0,01	0,90
	n	375	375	375

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Çizelge 4.30: Analizler Sonucunda Elde Edilen Özet Çizelge

Numara	Hipotezler	Kabul/Red Durumları
1.1	Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeyleri bölgelere göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
1.2	Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeyleri cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
1.3	Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeyleri sınıfa göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
1.4	Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeyleri kardeş sayısına göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
1.5	Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeyleri gelir düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
1.6	Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeyleri anne eğitim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
1.7	Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeyleri baba eğitim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
1.8	Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeyleri anne-baba durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
1.9	Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeyleri anne meslek durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
1.10	Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeyleri baba meslek durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
2.1	Anne- baba tutumu bölgelere göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kabul
2.2	Anne- baba tutumu cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
2.3	Anne- baba tutumu sınıfa göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kabul
2.4	Anne- baba tutumu kardeş sayısına göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kabul
2.5	Anne- baba tutumu gelir düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kabul
2.6	Anne- baba tutumu anne eğitim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kabul
2.7	Anne- baba tutumu baba eğitim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Red
2.8	Anne- baba tutumu anne-baba durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Red
2.9	Anne- baba tutumu anne meslek durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Kısmen Kabul
2.10	Anne- baba tutumu baba meslek durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır	Red
3	Psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim ile anne-baba tutumu arasında anlamlı bir ilişki vardır	Kabul

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç

Bu araştırmanın temel amacı ortaokul öğrencilerinin anne-baba tutumlarının psikolojik sağlamlıkları üzerine etkisinin incelenmesidir. Ayrıca demografik bilgilere göre ana-baba tutumu ile psikolojik sağlamlık puanlarında farklılaşma olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmanın sorularına cevap bulmak için 390 ortaokul öğrencisinden demografik bilgiler alınmıştır. Uygulanan ölçeklerle psikolojik sağlamlık ve ana-baba tutumu puanlarına ulaşılmıştır.

Bu bölümde, araştırmanın temel hipotezine ve diğer araştırma soruları ile ilgili yapılan analizler sonrası ortaya konulan bulguların, literatür doğrultusunda tartışılarak değerlendirilmesi yer almaktadır. Bununla birlikte, araştırmanın sınırlılıkları, gelecek çalışmalar için öneriler ve çalışma sonuçlarının bulunmaktadır.

- Ana-Baba Tutumu İle Psikolojik Sağlamlık Arasında Anlamlı Bir İlişki Var Mıdır?

Araştırmanın temel hipotezi olan ortaokul öğrencilerinin anne-baba tutumu puanları ile psikolojik sağlamlık puanları arasında anlamlı bir ilişki olacağını ileri sürmekteydi. Araştırmanın hipotezi için ortaokul öğrencilerinin ana-baba tutum puanları “Ana - Baba Tutum Ölçeği” , psikolojik sağlamlık puanları ise “Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği” uygulanarak elde edilmiştir. İki değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Korelasyon Analizi ile puanlar elde edilmiştir.

Yapılan analizler sonucunda ana-baba tutumunun demokratik alt boyutu puanları ile psikolojik sağlamlığın okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti, okul içi etkinliklere katılım, çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti, çevresel etkinliklere katılım, arkadaş grubundaki ilgi, arkadaş grubu yüksek beklenti, ev içi ilişkilerde ilgi, ev içi yüksek beklenti, ev içi etkinliklere katılım, iş birliği ve iletişim, empati, problem çözme, öz yeterlilik, öz farkındalık, amaçlar, eğitimsel beklentiler ile içsel ve dışsal koruyucu faktörleri arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak ana-baba tutumunun demokratik alt boyutundan yüksek puan alan

öğrencilerin psikolojik sağlıklarının içsel ve dışsal koruyucu özelliklerinin de yüksek olduğunu göstermektedir.

Demokratik ana-baba tutumuna sahip ailelerde büyüyen çocukların kişilik gelişim süreçlerinin daha sağlıklı bir şekilde geçirildiği görülmektedir. Çocuklarına yeterli düzeyde sınırlamalar getirip onları denetlerler ve çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını karşılarlar (Özdemir, Özdemir, Kadak & Nasıroğlu, 2012).

Aslan (1992) çalışmasında demokratik ebeveyn tutumuna sahip ailelerde büyüyen çocukların bilişsel, sosyal becerileri gelişmiş ve özgüveni yüksek bireyler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çocuk çevresel, arkadaş ve ev içi ilişkilerinde etkinliklere katılım sağlayarak empati kurabilen, problem çözme becerisi yüksek, iş birliği içinde bireyler olarak yetişmektedir.

Ceral & Dağ (2005) ise demokratik ana-baba tutumunun çocuğun psikolojik belirtileri üzerinde önemli derecede etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Koruyucu ve otoriter ana-baba tutumlarına göre demokratik ana-baba tutumunun çocukta oluşturduğu psikolojik problemlerin oldukça düşük düzeyde olduğunu ifade etmiştir.

Demokratik ana-baba tutumu düzeyi arttıkça psikolojik sağlık düzeyinin de arttığı ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Koruyucu ana-baba tutum düzeyi ile dışsal koruyucu faktörlerin alt boyutlarından olan okul içi etkinliklere katılım ve ev içi ilişkilerde ilgi arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır. Otoriter ana-baba tutum düzeyi ile dışsal koruyucu faktörlerin alt boyutlarından olan okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti, ev içi ilişkilerde ilgi, ev içi yüksek beklenti, işbirliği ve iletişim, empati, öz yeterlilik, öz farkındalık, amaçlar ve eğitimsel beklentiler arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Fakat bu ilişki zayıf düzeyde bir ilişkidir.

- Psikolojik Sağlık Ve Ergen Gelişim Düzeyleri Bölgelere Göre Anlamlı Şekilde Farklılaşmakta Mıdır?

Araştırmaya katılan öğrencilerin bölgelere göre psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeğinin alt boyutları arasında anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Psikolojik sağlığın dışsal koruyucu faktörlerinden olan ev içi yüksek beklentiler alt boyutu ile bölgeler arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. İstanbul ilinde katılan öğrencilerin Diyarbakır ilinde katılan öğrencilere göre ev içi yüksek beklentilerinin daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

Psikolojik sağlığın içsel koruyucu faktörlerinden olan amaçlar alt boyutu ile bölgeler arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Araştırmaya İstanbul ilinden

katılım sağlayan ğrenciler, Diyarbakır ilinde katılım sağlayan öğrencilerine göre amaçlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Ana- Baba Tutumu Bölgelere Göre Anlamlı Şekilde Farklılaşmakta Mıdır?

Araştırmaya katılan öğrencilerin bölgelere göre ana-baba tutum leğinin alt boyutları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Ana-baba tutumunun demokratik alt boyutu ile bölgeler arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. İstanbul ilindeki öğrencilerin aileleri Diyarbakır ilindeki öğrencilerin ailelerine göre daha demokratik olduğu sonucu elde edilmiştir.

Ana-baba tutumunun otoriter alt boyutu ile bölgeler arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Diyarbakır ilindeki öğrencilerin aileleri İstanbul ilindeki öğrencilerin ailelerine göre daha otoriter olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ana-baba tutumunun koruyucu alt boyutu ile bölgeler arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Diyarbakır ilindeki öğrencilerin aileleri İstanbul ilindeki öğrencilerin ailelerine göre daha koruyucu olduğu sonucu elde edilmiştir.

- Ana-Baba Tutumları Ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri, Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Psikolojik sağlamlık düzeyi cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre ankete katılan kızların psikolojik sağlamlık dışsal koruyucu faktörlerinden okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti, arkadaş grubundaki ilgi ve ev içi etkinliklere katılım alt boyutunda erkeklere göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıkları görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin psikolojik sağlamlık içsel koruyucu faktörlerinden empati alt boyutu ile cinsiyet arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Araştırmaya katılan kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre empati duygularının daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

Kız ocuklarında empati koruyucu faktörü puanlarının erkek çocuklarına göre daha yüksek çıkması, benzer araştırmaların sonuçlarıyla da tutarlılık göstermektedir (Esen-Aktay, 2010; Köksal, 1997; Kkkaragz, Akay ve Canbulat, 2011; zcan, 2005; Satılmış, 2012; Yurdakavuştu, 2012). Yapılan bir araştırmada, cinsiyet yönünden duyguların ifadesinde, ana-babanın farklı tutumlara yneldeği sonucuna ulaşılmıştır. Ana-babalar özellikle kız çocukları ile iletişim kurarken, daha çok

duyguları anlamaya ve dinlemeye yönelik bir tutum gösterirken, sadece öfkeyle baş etmede erkek çocuklarına kızlardan daha çok eğitim vermektedirler (Brody,& Stoneman, 1996). Bu bulgu ile kız ve erkek çocukların duyguları anlamada ve empati kurmada cinsiyet yönünden farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılabılır.

Araştırmada öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri cinsiyet değişkeni açısından incelenmiştir. Yapılan analiz sonuçları ile elde edilen bulgulara göre psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim ölçeğinin alt boyutları cinsiyet değişkeni ile anlamlı farklılıklar göstermiştir. Toprak (2014) araştırmasında ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin kız ve erkek olma durumuna göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bir diğer araştırma sonucuna göre psikolojik sağlamlık puan ortalamalarında farklılık görüldüğü, kız öğrencilerin puan ortalamaları, erkek öğrencilerin puan ortalamalarına anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir (Turgut, 2015). Araştırma sonucuna göre elde edilen bulgu Toprak ve Turgut'un araştırma bulgularından farklı olarak ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim ölçeğinin alt boyutları kız ve erkek öğrenciler arasında kısmen kabul edilen farklılıklar olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın diğer bir analiz sonucu ise ana-baba tutum ölçeği otoriter alt boyutu ile cinsiyetler arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Araştırmaya katılan erkek öğrenci ailelerinin kız öğrenci ailelerine göre daha otoriter olduğu sonucu elde edilmiştir. Aynı şekilde koruyucu alt boyutu ile cinsiyet arasında da anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Erkek çocuğu olan ailelerin kız çocukları olan ailelere göre daha koruyucu olduğu görülmüştür. Yılmaz (2009), erkek çocukların ailelerini daha otoriter ve koruyucu-istekçi algıladığını belirtmiştir. Bu kapsamda elde edilen sonuç yazınla tutarlı olduğu görülmektedir.

- Ana-Baba Tutumları Ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri, Sınıf Değişkenine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Araştırmada yapılan analizler sonrası, sınıf düzeyi değişkenine göre psikolojik sağlamlık içsel ve dışsal koruyucu faktörlerin alt boyutları arasında puan farklılığı gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. 5. Sınıf öğrencileri dışsal koruyucu faktörlerinin “okul içi etkinliklere katılım”, “arkadaş grubundaki ilgi” ve “okul içi ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti” alt boyutlarında sınıflar arasında anlamlı olarak yüksek olan grup olduğu görülmektedir. İçsel koruyucu faktörlerinden ise “problem çözme” alt

boyutunda anlamlı olarak yüksek puan almıştır. 6. Sınıf öğrencileri dışsal koruyucu faktörlerinin “çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti”, “ev içi ilişkiler ilgi” ve “arkadaş grubundaki ilgi” alt boyutlarında sınıflar arasında anlamlı olarak yüksek olan grup olduğu görülmektedir. İçsel koruyucu faktörlerinden “öz farkındalık” alt boyutunda anlamlı olarak yüksek olan öğrenci grubu olmuştur. 7. sınıf öğrencileri içsel koruyucu faktörlerinden “empati” alt boyutunda anlamlı olarak yüksek olan öğrenci grubu oluştururken, 8. Sınıf öğrencilerinin içsel koruyucu faktörlerinden “ev içi etkinliklere katılım” alt boyutunda anlamlı olarak yüksek öğrenci grubu olduğu görülmüştür. Bu kapsamda koruyucu faktörlerin farklı sınıf seviyelerindeki bu öğrencilerin yaşadıkları sorun ve stresli durumların üstesinden gelme konusunda daha çok yardımcı olduğu söylenilebilir.

Kulaksızoğlu (2012), ergenlik dönemindeki bir bireyin arkadaşlarıyla geçirdiği zamanın çocukluk döneminde geçirdiği zamana göre gittikçe artmakta olduğunu belirtmektedir. Ancak 6. sınıf öğrencileri “ev içi ilişkilerde ilgi” alt boyutunda yüksek öğrenci grubunu oluştururken 8. Sınıf öğrencilerinin “ev içi etkinliklerine katılım” alt boyutunda yüksek öğrenci grubunu oluşturduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin yaş grubu arttıkça ev içi etkinliklerine katılımının arttığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin psikolojik sağlık puan sonuçları ile sınıf değişkenine göre kısmen kabul edilen farklılıklar saptanmıştır. Luthar’ a göre (1999) küçük yaşta çocukların psikolojik sağlamlığı büyük yaşta çocuklara oranla daha düşük düzey olduğunu belirtmişti. Yapılan araştırmada öğrencilerin sınıf seviyelerinin birbirine yakın olduğundan kısmen kabul edilen anlamlı farklılık çıkmış olabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin ana-baba tutum ölçeğine verdikleri cevaplara göre algılanan ana-baba tutumu demokratik, otoriter ve koruyucu olarak ayrılmıştır. Algılanan ana-baba tutumu ile öğrencilerin okudukları sınıflar arasında anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre ana-babasını demokratik algılayan en yüksek grubu 5. Sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Ayrıca ana-babasını otoriter olarak algılayan en yüksek grubun 6, 7. Ve 8. sınıflara göre 5. Sınıflar olduğu görülmüştür. Ana-babası koruyucu olarak algılayan 6, 7. ve 8. Sınıflara göre 5. sınıflar olduğu görülmüştür.

- Ana-Baba Tutumları Ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri, Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Araştırmada elde edilen bilgiler doğrultusunda, öğrencilerin psikolojik sağlamlık puanlarının kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. 2 ve 3 kardeşi olanlarla 6 ve daha fazla kardeşi olan öğrencilere göre psikolojik sağlamlık içsel koruyucu faktörlerden "öz yeterlilik", "amaçlar" ve "eğitimsel beklentiler" alt boyutlarında anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir. Yapılan araştırma sonrası ulaşılan bulgular, psikolojik sağlamlık ile kardeş sayısı arasındaki istatistiksel açıdan kısmen anlamlı bulunmuştur.

Ebeveyn ve kardeşlerle kurulan yakın ve destekleyici ilişkiler, çocuklar için koruyucu faktörler göreviyle psikolojik sağlamlığı arttırmaktadır. En önemlisi de ailesi ekonomik güçlük içinde olan çocukların, ebeveynler ve kardeşler bireyin sağlamlığında destekleyici rol oynamaktadırlar (Conger & Conger, 2002). Böylece kardeş sayısı ile psikolojik sağlamlıkla ilişkili olması beklenmektedir.

Esen-Aktay (2010), tarafından yapılan araştırmanın bulgularında ise, kardeş sayısına göre psikolojik sağlamlık puanlarında anlamlı bir farkın olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu durumda kardeş sayısı ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin değişebileceğine işaret edilebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin algıladıkları demokratik ana-baba tutumu, koruyucu ana- baba tutumu, otoriter ana-baba tutumu puan ortalamaları kardeş sayısı değişkenine göre farklılıklar olduğu görülmektedir. Sertelin (2003) yaptığı araştırmada, kardeş sayısının artmasıyla koruyucu ana-baba tutumunun arttığı tespit edilmiştir. Gökçedağ (2001) ise kardeş sayısının artmasıyla otoriter tutumunun arttığı sonucuna ulaşmıştır. Elde edilen bulgular, demokratik ana-baba tutumunun en yüksek grubunu tek çocuklar oluştururken, koruyucu ve otoriter ana-baba tutumunun ise en yüksek grubunu 4-5 kardeş sayısı olan grubun oluşturduğu tespit edilmiştir.

- Ana-Baba Tutumları Ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri, Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Araştırmaya katılan öğrencilerin psikolojik sağlamlık ölçeğinin alt boyut puanları ile ailenin gelir düzeyi değişkeni arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. "Okul içi etkinliklere katılım" ile "arkadaş grubundaki ilgi" alt boyutlarında anlamlı farklılıklar görülmüştür. Brondy, Stoneman ve Flor (1996),

araştırmaları sonucunda, ailenin kazancıyla psikolojik işlevsellik ve bakım ilişkilerinin kalitesi arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur (Özcan, 2005). Bu kapsamda elde edilen bulgu, psikolojik sağlamlık ve ergen gelişim düzeylerinin alt boyutları ile ailenin gelir düzeyi değişkeni arasında kısmen kabul edilen anlamlı farklılaşma göstermektedir.

Araştırma ana-baba tutumlarının alt boyutları ailenin gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Otoriter ve koruyucu alt boyutlarında farklılık görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Ampirik çalışmalar, ailenin gelir düzeyi ile ana-baba davranışları arasında güçlü bir ilişki olduğunu tespit etmiştir (Bradley ve ark, 1994; Corwyn & Bradley, 1999; Dodge, Pettit & Bates, 1994; Kelley, Power & Wimbush, 1992). Lempers, Clark-Lempers ve Simons (1989) çalışmalarında, düşük sosyoekonomik düzeyli ailelerde, ana-baba davranışlarının sevecen ve çocuk merkezli olmaktan ziyade ana-baba odaklı, tutarsız ve baskıcı olduğunu bulmuşlardır. Türkiye’de ebeveyn davranışlarını ulusal düzeyde ve kapsamlı olarak inceleyen bir çalışmanın TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995) bulgularına göre, Türkiye’de yetkin ve sıcak/destekleyici ana-baba tutumu görülmektedir. Fakat ana-baba davranışları sosyoekonomik düzeye göre önemli bir şekilde farklılaşmaktadır. Bu çalışmalar, düşük sosyoekonomik düzeyde olan ailelerin çocuğunun itaatkar olmasına önem vermektedir. Bu doğrultuda anne babanın daha cezalandırıcı olduğu saptanmıştır. Yüksek sosyoekonomik düzeyde olan ailelerin çocuğunda ise özerkliğin geliştiği saptanmıştır. Bulgu, ana-baba tutum ölçeğinin alt boyutları ile ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna ulaşmıştır.

- Ana-Baba Tutumları Ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri, Annenin Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Annenin eğitim düzeyine göre öğrencilerin psikolojik sağlamlık alt boyut puanları incelenmiş, puanların farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. “Çevresel etkinliklere katılım”, “öz yeterlilik” ve “amaçlar” alt boyutları ile farklılaşmaktadır. Bulgulara göre annenin eğitim düzeyinin öğrencilerin yaşayabileceği stres ve zorlukların üstesinden gelmesinde kısmen etkisinin olduğu saptanmıştır şeklinde yorumlanabilir. Ebeveynlerin düşük eğitim seviyesi çocuklar veya ergenler için risk faktörü olarak belirtilmiştir (Sameroff ve ark. 1993). Koruyucu faktör olarak farklılık gösterdiği

ortaya konmuştur. Bu bulgular, Catterall (1998) ve Toprak (2014) tarafından yapılan araştırmaların bulgularıyla tutarlılık göstermektedir.

Çalışma sonuçlarına göre katılımcı öğrencilerin ana-baba tutumunun alt boyutları ile annesinin eğitim durumu arasında anlamlı farklılıklar görülmektedir. Eğitim düzeyi yüksek olan annelerin otoriter tutumla çocuk yetiştirmeyi tercih ettikleri görülmüştür. Annenin eğitim düzeyi çocuğa verebileceği kaynakları ve ana-babalık amaçlarını etkilediği, ayrıca annenin eğitim düzeyi ile sıcak veya cezalandırıcı davranışları da yakından ilişkili olduğu belirtilmiştir. (Klebov, Brooks-Gunn, Chase-Landsdate & Gordon, 1997). Buna karşın, bazı çalışmalar annenin bilişsel düzeyi ya da eğitim düzeyi ile sıcak ve destekleyici ana babalık davranışları arasındaki ilişkinin zayıf olduğu sonucuna da ulaşılmıştır (Williams, Williams, Lopez & Tayko, 2000).

- Psikolojik Sağlık Düzeyi, Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeğinin alt boyutları ile demografik değişkenlerden bir diğeri olan babanın eğitim düzeyine göre koruyucu faktörlerin farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda psikolojik sağlık “çevresel etkinliklere katılım” alt boyutu ile ilkökul mezunu olanlar ile okuryazar olanlar, ortaokul mezunu olanlar, lise mezunu olanlar ve lisans ve üzeri eğitim seviyesinde olanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna göre babası okur-yazar olan çocukların çevresel etkinliklere katılımı diğerlerine göre daha fazla katıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Psikolojik sağlık ve ergen gelişim düzeylerinin alt boyutları ile babanın eğitim düzeyi değişkeni arasında kısmen kabul edilen anlamlı farklılaşma göstermektedir. Toprak (2014), yaptığı araştırmada babanın eğitim durumu ile psikolojik sağlık arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Babanın eğitim durumu ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi inceleyecek çalışmaların, farklı eğitim seviyelerine sahip yeterli sayıda katılımcılarla yürütülmesi daha kapsamlı bilgi sunması açısından önerilir.

- Psikolojik Sağlık Düzeyi, Anne-Babanın Medeni Durumu Değişkenine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeğinin alt boyutları ile demografik değişkenlerden biri olan anne-babanın medeni durumuna göre koruyucu faktörlerin farklılaşp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu duruma bağlı olarak, ebeveynlerin

medeni durumuna göre koruyucu faktörlerin kısmen farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan bazı araştırmalarda, Özcan (2005) ebeveynleri boşanmış ve evli olan öğrencilerin psikolojik sağlık alt boyutlarının düzeyleri kapsamlı olarak karşılaştırmış, evli olanların sahip olduğu psikolojik sağlık özelliklerinin ve koruyucu faktörlerin boşanmış olanlara göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Esen-Aktay (2010) ise düşük sosyoekonomik düzeye ve farklı risk faktörlerden birine sahip lise öğrencileriyle birlikte yürüttüğü araştırmasında, bu öğrencilerden anne ve babası evli olanların psikolojik sağlık puanlarının, boşanmış olanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Amato (1994), boşanmış ebeveynlerin çocukları üzerinde oluşturduğu etkileri araştırarak, çoğunlukla çocuk üzerinde oluşturduğu etkilerin olumsuz olduğunu tespit etmiştir. Fakat sadece bu durumdan kaynaklamadığını farklı sonuçlarında etkili olabileceğini ifade etmiştir. Çocukların olumsuz etkilendiği, beraber kaldığı ebeveyn ile ilişkisi, ana-baba tutumları, ebeveynlerin boşanma öncesi ve sonrası oluşan çatışmalar, maddi sıkıntılar ve boşanma sonrasında her iki çiftin yaşadığı olumsuz deneyimler gibi daha birçok değişkenin etkili olabileceğini belirtmiştir. Böylece boşanmış ya da evli anne-babanın birbirine yakın seviyede olması çocuklarının sahip olduğu koruyucu faktörlerini etkilediği söylenebilir.

- Ana-Baba Tutumları Ve Psikolojik Sağlık Düzeyleri, Annenin Çalışma Durumu Ve Mesleği Değişkenine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Araştırmada annenin çalışma durumuna ile öğrencilerin psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeğinin alt boyut puanları incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar, psikoloji sağlık alt boyutu olan “empati” ile annenin meslek durumu arasında kısmen kabul edilen anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Annesi avukat olanlar ile ev hanımı olanlar, öğretmen olanlar, doktor olanlar ve kendi işinin sahibi olanlar arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Buna annesinin mesleği kendi işinin sahibi olan çocukların diğerlerine göre empatilerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. İçinde yaşadığımız toplumun aile yapısında aile geçimini sağlayan baba çalışırken, anne ise ev ile ilgili uğraşlar, çocuk bakımıyla gibi işlerle ilgilenmektedir. Böylece çocukla annenin ilişkisi, babayla çocuğun ilişkisi arasında farklılıklar olmasına neden olmaktadır. Çalışan anneler, ev işleri ve çocuk bakımı ile birlikte çalıştığı işin güçlüklerini de üstlendikleri için oldukça yoğun ve yorgun

olmaktadırlar. Bu durum annelerin çocukları ile ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Anne ve çocuğun beraber yaptıkları etkinlikler kısıtlanabiliyor. Bu nedenle annenin çalışmaması çocuğun koruyucu faktör olarak ev içindeki faaliyetlere katılımı arasında etkileşim olduğuna ulaşılabilir.

Ana-baba tutumu ölçeğinin alt boyutları ile anne meslek durumu arasında puanları incelenmiştir. Ana-baba tutumu ölçeğinin koruyucu alt boyutu ile annenin meslek durumu arasında kısmen kabul edilen anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Annesi kendi işinin sahibi olanlar ile annesi ev hanımı olanlar, annesi öğretmen olanlar ve annesi doktor olanlar anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Yapılan araştırmada, ana-baba tutumunun koruyucu alt boyutu ile annesi ev hanımı olanların ortalama puanı diğerlerine göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Her iki ölçeğin sonuçları incelendiğinde annesi çalışmayan öğrencilerin stresli ve zor durumlarla karşı karşıya kaldığı zaman üstesinden gelme konusunda diğer meslek grubuna göre daha yüksek olduğu söylenilebilir.

- Psikolojik Sağlık Düzeyi, Babanın Çalışma Durumu Ve Mesleği Değişkenine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Psikolojik sağlık ve ergen gelişim ölçeğinin alt boyutları ile bir diğer demografik değişken olan babanın çalışma durumuna incelenmiştir. Elde edilen bilgilere göre, araştırmaya katılan babası çalışan veya çalışmayan öğrencilerin psikolojik sağlamlığın alt boyutları puanları istatistiksel açıdan incelendiğinde, aralarında kısmen kabul edilen anlamlı düzeyde bir farklılıklar olduğu saptanmıştır. Bulgularda, babası çalışanlar ile çalışmayanların dışsal koruyucu faktörlerinde “çevresel ilişkilerde ilgi ve yüksek beklenti” ile “çevresel etkinliklere katılım” alt boyutlarında farklılaşma olduğu saptanmıştır. İçsel koruyucu faktörlerinde ise “öz farkındalık” ile “eğitimsel beklentiler” alt boyutlarında farklılaşma olduğu tespit edilmiştir.

Çocukların devamlılık gösteren ve uzun süreli risk faktörleriyle karşı karşıya kalmasının, daha çok olumsuz etki yarattığını belirtmiştir. Bahsedilen bu durum, babanın işsizliği ile ele alınırsa; kısa dönem işsizlik yaşayan ebeveynlerin, uzun dönem yaşayanlara oranla çocuklar için daha az risk faktörü teşkil ettiği söylenebilir (Coleman & Hagell, 2007). Ancak katılımcılardan elde edilen verilerde bu gibi durumlar sorgulanmamıştır. Bu tür nedenleri daha iyi ortaya koymak için, daha kapsamlı araştırmaların yapılması yerinde olacaktır.

5.2 Öneriler

Araştırma yapılan konuya ilişkin ileride katkısı olabileceği düşüncesiyle yapılacak araştırma ve diğer çalışmalar için aşağıda önerilere yer verilmiştir.

- Çocuklar, doğumdan itibaren çevresi ile kurduğu ilişkilerini ana-baba tarafından destek alarak geliştirmektedir. Anne-babanın, çocuğu sağlıklı bir birey olarak gelişimlerine destek olabilmeleri için onlarında çeşitli eğitici programları takip ederek çocuğun hem fiziksel hem de ruhsal gelişimlerini sağlıklı bir şekilde ilerlemesine destek olacaklardır. Gelişim ve uyum sistemleri doğru işleniyor ise yaşanılacak sorunlar karşısında olumsuz etkilenmeden gelişim süreci devam edecektir. Ancak bu sistemler doğru işlenemiyorsa sosyal ve çevresel tehlikeler arttıkça beklenen gelişimsel süreçte sorunların ortaya çıkma ihtimali yükseklerde olacaktır.

- Ana-baba adaylarının çocuk sahibi olmadan önce aile eğitimi çalışmalarının yaygınlaştırılması ve katılımın artırılmasına önem verilmelidir.

- Okullarda, ana-baba tutumlarının öğrencilerin kişilik gelişimlerinde olumlu veya olumsuz etkiler oluşturduğuna yönelik danışmanlık hizmetlerinde önem verilmelidir.

- Bireyler yaşamlarının her döneminde zor ve stresli durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Anne-babaları çocukların stresli ve zor durumlarla karşılaşmalarını engellemeye çalışsa da bu durum pek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle bireylerin psikolojik sağlık düzeyi düşük olan öğrenciler tespit edilerek maruz kalınan olumsuz durumlardan etkilenme düzeyinin en aza indirmeye yönelik çalışılmalıdır. Ana-babalar, okul psikolojik danışmanları, idareciler ve öğretmenlerinin önleyici çalışmalarının düzenlenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

- Okul psikolojik danışmanlarının öğrencilerin iletişim becerileri, kendi yetenek ve kapasitelerinin farkına varması, geleceğe yönelik planlar yapabilen, problem çözme becerileri ve başa çıkma becerilerini arttırmaya yönelik çalışmalar yapmaları yararlı olacaktır.

- Okul psikolojik danışmanları tarafından öğrencinin çevresiyle sağlıklı iletişim geliştirebilmesi için ebeveynlerine, arkadaşlarına ve öğretmenlerine yaş grubu

özelliklerini de içeren duygusal ve sosyal konulardan oluşan seminerler düzenlenerek öğrencinin sağlık düzeyinin artmasına katkı sağlayacaktır.

- Ana-baba tutumu ve psikolojik sağlamlığa ilişkin çalışmaların yaygınlaştırılması ile bireylerin karşılaştığı zor ve stresli durumların nasıl üstesinden geldiğini, gelişimde olumlu sonuçlar için uyum ile kabiliyetin olumlu ilerlemesini, çocuğun geleceğe karşı umutlu olmasını önemli ölçüde etkilediği için çalışmaların artırılması gerekmektedir.

- Araştırmanın örnekleme özel okullar ile sınırlandırılmıştır. Farklı tür okullar araştırmaya dâhil edilerek bulguların genellemesinde kısıtlama olmadan örneklem yöntemiyle tekrarlanabilir.

KAYNAKLAR

- Adams, J. F.** (1995). Ergenliği Anlamak. (Yayıma Hazırlayan: Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
- Akdeniz, S.** (2009). Ergenlerin meslek kararı verme yetkinlik algılarının, algılanan ana-baba tutumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Konya.
- Amato, P. R.** (1994). Life-span adjustment of children to their parents' divorce. The future of children, 4(1), 143-164.
- Aslan, E.** (1992). Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 4(1), 7-14.
- Atik, E. L.** (2013). Liseli Ergenlerde Bağlanma Stilleri ve Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Arasındaki İlişkide Öz yansıtma ve İç görünün Rolü. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilim Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, N.** (2004). Çocuk ruh sağlığı. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Aydın, M.Z.** (2007), Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Aydın, B.** (2010). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Babaroğlu, A.** (2013). Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Bakırcıoğlu, R.** (2002). Çocuk ruh sağlığı ve uyum bozuklukları. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Banyard, V. L.** (1997). The impact of childhood sexual abuse and family functioning on four dimensions of women" slater parenting. *Child abuse & neglect*, 21(11), 1095-1107.
- Barfield, S.T.** (2004). "Best practices" in early childhood mental health programs for preschool - age children: A report to the Kansas department of social and rehabilitation servises. Topeka: Division of Health Care Policy, State of Kansas.
- Baumrind, D.** (1966). Effects of authoritative Parental control on child behavior. *Child development*, 37(4), 887-907.
- Baumrind, D.** (1968). Authoritarianv.s. Authoritative parental control adolescence, 3: 255- 272.
- Baumrind, D.** (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
- Bayraktar, R.** (1998). Demokratik tutumun önemi. *Okul ve Aile Dergisi*, 6(1), 255-272.
- Bell, R.Q., Ainsworth, M.D.** (1972). Infant cryug and maternal responsiveness. *Child Development* 43: 1171-1190.
- Benard, B.** (1991). Fostering resiliency in kids. [http://hopeworks.org/formation/documents/Fostering Resiliency. Pdf](http://hopeworks.org/formation/documents/Fostering%20Resiliency.Pdf), 20.03.2010

- Benson, P. L.** (2002). Adolescent development in social and community context: A program of research. *New Directions for Youth Development*, 95.
- Berns, M.R.** (1993). *Child, family, community*. New York: Mc Graw HillBook Company, p. 2122.
- Bıyıklı, L.** (1983). Gelişmiş ülkelerde suçlu ve korunmaya muhtaç çocuklar için koruyucu aile uygulaması. *Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Bradley, R. H., Whiteside, L., Mundfrom, D. J., Casey, P. H., Kelleher, K. J. & Pope, S. K.** (1994). Early indication of Resilience and Their Relation to Experiences in the Home Environments of Low Birth weight, Premature Children Living in Poverty. *Child Development*, 65, 346-360
- Brody, G. H., Stoneman, Z.** (1996). Parent-Child Relationships, Family Problem Solving Behavior and Sibling Relationships Quality: The Moderating Role of Sibling Temperaments. *Child Development*, 65, 771-784.
- Brom, D. Ve Kleber, R.J.** (2009). Resilience as The capacity for processing traumatic- experiences. In: D. Brom, R. Path-Horenczyk ve J. D. Ford (Eds.), *Treating traumatized children: Risk, resilience and recovery* (133-149). New York: Routledge.
- Brooks-Gunn, J. & Duncan, G. J.** (1997). The Effects of Poverty on Children. In R. Behrman (Der.) *The Future of Children: Children and Poverty*, 7 55-71.
- Bulut, I.** (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı*. Ankara: Özgüzelış Mat.
- Candemir, F.** (2000). Anne-baba tutumlarının çocukluktaki benlik kavramının üzerine etkisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Canel, N.** (2007). Ailede problem çözme, evlilik doyumu ve örnek bir grup çalışmasının sınanması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Caroli, M. ve Sagone, E.** (2014). Orta ve Geç Ergenlerde Esnek Profil ve Yaratıcı Kişilik: İtalyan-RASP Doğrulama Çalışması. *Amerikan Uygulamalı Psikoloji Dergisi*.
- Catterall, J. S.** (1998). Risk and resilience in student transitions to high school. *American Journal of Education*, 106(2), 302-33.
- Ceral, S. ve Dağ, İ.** (2005). Ergenlerde Algılanan Anne-Baba Tutumlarına Bağlı Benlik Saygısı, Depresiflik ve Genel Psikolojik Belirti Düzeyi Farklılıkları. *Psikiyatri Psikoloji Psikofarmakoloji (3P) Dergisi*, 13(4), 233-241.
- Coleman, J. ve Hagell, A.** (2007). *Adolescence, risk and resilience*, U.K.: John Willey & Sons Ltd.
- Conger, R.D. ve Conger, K.J.** (2002). Resilience in midwestern families: Selected findings, from the first decade of a prospective, longitudinal study. *Journal Of Marriage family*. 64, 361-373.
- Corwyn, R. F. & Bradley, R. H.** (1999). Determinants of Parental and Maternal Investment in Children. *Infant Mental Health Journal*, 20, 238-256
- Craig, J. G., ve Kermis, D. M.** (1995). *Children today*. New Jersey: Prentice- Hall Englewood Cliffs.
- Cumberland-Li, A., Eisenberg, N. ve Reiser, M.** (2004). Küçük çocukların anlaşılabilirliği ve eforla kontrol ve dürtüsellik arasındaki esneklik ilişkileri. *Sosyal Gelişme*, 13 (2), 193-212.

- Cüceloğlu, D.** (1992). İnsan ve davranışı (8.basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çıkrıkçı, S.** (1999). Ankara il Merkezinde Resmi Banka Anaokullarına Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Okul Olgunluğu ile Aile Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). Gazi Üniversitesi, 88 s., Ankara.
- Darling, N., Steinberg, L.** (1993). Parentingstyle as context: integrative model. *Psychological Bulletin*, 113, 487-496.
- Demirbaş, N.** (2010). *Yaşamda Anlam ve Yalnızlık*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demiriz, S., Öğretir, A.D.** (2007). Alt Ve Üst Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 10 Yaş Çocuklarının Anne Tutumlarının İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:15 No:1, s. 105-122.
- Dodge, K. A., Pettit, G. S. & Bates, J. E.** (1994). Socialization Mediators of the Relation Between Socio-economic Statusand Child Conduct Problems. *Child Development*,65, 649-665
- Dönmezer, İ.**(1991).“Ailenin Çocuk Gelişimi ve Eğitimindeki Rolü ve Önemi.” Eğitimde Arayışlar 1. sempozyumu Bildiri Metinleri, Ercan Ofset Yay., İstanbul.
- Dönmezer, İ.** (1999). Ailede İletişim ve Etkileşim. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Düzgün, Ş.** (2010). Eğitim Sürecinde Anne Babaların Çocuklarına Olan Etkileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2): 225-238
- Ekşi, A.** (1990). Çocuk, Genç, Ana Babalar. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Eldeleklioğlu, J.** (1996). Karar stratejileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Elder, G. H., Van Nguyen, ve T. Caspi, A.** (1985). Linking family hardship to children's lives. *Child Development*, 56, 361-375.
- Elmacioğlu, T.** (2003). Başarıda aile faktörü. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Erarlan, Ö.** (2014). Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Sağlamlık İle Depresif Belirtiler ve Yaşam Memnuniyeti Arasında İlişkide Benlik Saygısı, Pozitif Dünya Görüşü ve Umudun Aracı Rolünün İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Esen-Aktay, T.** (2010). Risk altındaki ortaöğretim 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin kendini toparlama güçlerinin incelenmesi.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Fenell, D.,Weinhold, B.** (1989). *Counseling Families Colorado: Love Pub. Com.*
- Freud, S.** (1925). Yaşamım ve psikanaliz. (Şipal, K. Çev.), Say Yayınları.
- Gable, S. L.,Haidth, J.** (2005). What (And Why) Is Positive Psychology? *Review Of General Psychology*, 9 (2), 103-110.
- Gander M.J.,Gardiner H.W.** (1998). Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Çeviri: Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi.
- Garmezy, N.** (1987). Stress, competence, and development: Continuities in the study of schizophrenic adults, children vulnerable to psychopathology, and the search for stres resistant children. *American journal of Orthopsychiatry*, 57(2), 159-174.
- Garmezy, N.** (1993). Children in poverty: Resilience despite risk. *Psychiatry*, 56, 127-136.
- Gazeloglu, C.** (2000). İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin psiko-sosyal gelişimine anababa tutumunun etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Gençtan, E.** (1988). *Çağdaş Yaşam Ve Normal dışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gençtan, E.** (1994), *İnsan Olmak*, Ankara: Remzi Kitabevi.
- Gençtan, E.** (2003). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal dışı Davranışlar*. Metis Yayınları: İstanbul
- Gerenberg, M.T.** (2006). Promoting resilience in children and youth: Preventive interventions and their interface with eu rescience. *New York Academy Of Seciences*. 1094, 139-150.
- Gizir, C. A.** (2004). *Academic resilience: an investigation of protective factors-contributing to the academic achievement of eighth grade students in poverty*. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Gizir, C. A. ve Aydın, G.** (2006). Psikolojik Sağlık ve Ergen Gelişim Ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3 (26), 87-99.
- Gizir, C.A.** (2007). Psikolojik sağlık, risk faktörleri ve kuruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 28, 113-128.
- Goleman, D.** (1998), *İşbaşında Duygusal Zekâ*, (Çev. Handan Balkara), Varlık Yayınları, İstanbul.
- Gordon, J. R.** (1991), *A Diagnostic Approach to Organizational Behavior*, Allyn and Bacon.
- Gökçen, G.** (2015). *Madde kullanan ve kullanmayan üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin incelenmesi*. *Yüksek Lisans Tezi*, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Gökçedağ, S.** (2001). *Lise Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Kaygı Düzeyi Üzerinde Anne-Baba Tutumlarının Etkilerinin Belirlenip Karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Gökmen, D.** (2009). *Kadın Sığınma Evinde Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar ile Eşiyle Birlikte Yaşayan Şiddet Görmüş Kadınlar Arasındaki Psikolojik Dayanıklılık ve Bağlanma Durumlarının Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güler, G.** (1993), *Boşanmış aile çocuklarında görülen ruhsal sorunlar ve hemşirelik yaklaşımının araştırılması*. Psikiyatri Hemşireliği Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gülerce, A.** (1990). *Aile Terapisinin Psikolojiye Getirdiği Epistemolojik Yenilik*, *Psikoloji Dergisi*. 7,25.
- Güneysu, S., Bilir, Ş.** (1991). *Üniversite Gençlerinin Kendilerini Kabul Düzeyine Algılanan Anne Baba Tutumlarının Etkisi*. *Aile Yazıları*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gürkan, U.** (2006). *Yılmazlık Ölçeği (YÖ): Ölçek Geliştirme, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması*. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39,(2). 45-74
- Gürkan, U.** (2006). *Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Yılmazlık Düzeylerine Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Holmes J.** (1997). *John bowlby & attachment theory*. Routledge, 137-196.
- Hortaçsu, N.** (1997). *İnsan ilişkileri*. Ankara: İmge Kitabevi.

- Ilgaz, B.** (2011). *Üniversite düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin yılmazlık, umutsuzluk durumları ve sektörel tutumlarının kariyer seçimlerine etkileri: Akdeniz Üniversitesi örneği. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.*
- Irmak, Y.T.** (2008). Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler. Doktora tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- İkizoglu, M.** (1993). "Demokratik" ve "Otoriter" Ana-Baba Tutumlarının, Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygısı Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi (basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, 125 s., Ankara.
- İsen ve Batmaz.** (2006). Ben ve Toplum. İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- Jaffe, M.L.** (1998). *Adolescence*. John Wiley & Sons, Inc.
- Jenson, J. M. ve Fraser, M. W.** (2006). A risk and resilience frame work for child, youth, and family policy. *Social policy for children & families: A risk and resilience perspective*(s.1-18).
- Jersild, A.T.** (1979), Çocuk Psikolojisi (Çeviren: Günçe, G.), Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Jew, C.L.,Green, K.E., Kroger, J.** (1999). Development and validation of measure of resiliency. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 32 (2), 75-89.
- Kağıtçıbaşı, Ç.** (1988), İnsan ve İnsanlar (7. Basım), İstanbul: Evrim Basım Yayım Dağıtım. "
- Kandiyoti, Ç.** (1974). Some social-psychological dimensions of social change in a turkish village. *The British Journal of Sociology*, 15 (1), 47-62.
- Kaner, S., Bayraklı, H. ve Güzeller, C. O.** (2011). Anne-babaların yılmazlık algılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(2), 63-78.
- Karadeniz, A.** (1994). Lise Son Sınıf Öğrencileri Üzerinde Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Ana-Baba Tutumlarıyla Çeşitli Mesleki Değerler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Karaköse, Ş.,Karaköse, R.** (2007). Çocuk eğitiminde babanın rolü. İstanbul: Yakamoz Yayınları.
- Karakuş, S.** (2003). Anne-babası boşanmış ve boşanmamış çocukların depresyon düzeylerinin incelenmesi ve okul başarısına yansımaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Kaya, M.,** (1988), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Öğrencilerinin Benlik Tasarımı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kelley, M. L.,Power, T. G. & Wimbush, D. D.** (1992). Determinants of Disciplinary Practices in Low- Income Black Mothers. *Child Development*,63, 573-582
- Kitano, M. K.,Lewis, R. B.** (2005). Resilience and coping: implications for gifted children- and youth at risk. *Roeper Review*, 27(4), 200-205.
- Kosaka, M.** (1996). Relation ship between hardiness and Psychological stres response. *Journal of Performance Studies*, 3, 35-40.
- Köksal, A.** (1997). Müzik eğitimi alan ve almayan ergenlerin empatik becerilerinin ve uyum becerilerinin incelenmesi (Yayımlanmamış doktora tezi) Ankara Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kulaksızoğlu, A.** (2000). Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A.** (2004). Ergenlik psikolojisi. (6.basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Kumpfer, Karol L.** (1999), "Factors and Processes Contributing to Resilience: The Resilience Framework", Glantz, Meyer D. ve Johnson, Jeanette L. (Eds.), *Resilience and Development: Positive Life Adaptations*, 1. Baskı içinde (179-225), New York: Kluwer Academic Publishers.
- Kutlu, H.** (2014). Okul öncesi kurumuna devam eden 5 yaş grubu çocukların saldırgan eğilimler üzerinde ebeveyn tutumunun etkisinin psikanalitik kuram çerçevesinde incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı Gelişim Psikolojisi Programı, İstanbul.
- Kuzgun, Y., Eldeleklioğlu, J.** (2005). Rehberlik ve psikolojik danışmada kullanılan ölçme araçları ve programlar dizisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükkaragöz, H. ve Canbulat, Y. A. T.** (2011). Bir grup ilköğretim öğrencisinin bazı psiko-sosyal değişkenlere göre empatik beceri düzeyleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 88-100.
- Lamborn, S.** (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent and neglectful families. *Child Development*, 62(5); 1049-1065.
- Larson, R., Wilson, S., Brown, B.B., Furstenburg, F.F. and Verma, S.** (2002). Changes in adolescents interpersonal experiences: Are they being prepared for adult relationships in the 21st century. *Journal of Research on Adolescence*, 13; 31-68.
- Lempers, J. D., Clark-Lempers, D. & Simons, R. L.** (1989). Economic Hardship, Parenting, and Distress in Adolescence. *Child Development*, 60, 25-39
- Lerner, J.** (1999). The government as venture capitalist: The long-run impact of the SBIR program. *Journal of Business*, 72, 285-318.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., and Becker, B.** (2000). The Construct of Resilience: A Critical Evaluation and Guidelines for Future Work. *Child Development*, 71(3), 543-562.
- Luthar, S. S., Zelazo, L. B.** (2003). Research on resilience: An integrative review. In S. S. Luthar (Ed.), *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities*, 510-549. New York: Cambridge University Press.
- Luthar, S. S.** (2003). *Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Maccoby, E. E., Martin, J. A., ve Mussen, P. H. (Ed.).** (1983). Socialization in the context of the family: parent-child interaction. *Handbook of Child Psychology* (pp. 1- 101). New York: Wiley.
- Masten, A.S., Best, K.M. ve Garmezy, N.** (1990). Resilience and development: contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, 2, 425-444.
- Masten, Ann S., Coatsworth, Douglas J.** (1998), "The Development of Competence in Favorable and Unfavorable Environments" , **American Psychologist**, 53 (2), 205- 220.
- Masten, A. S.** (2001). Ordinary magic: resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238.,
- Masten, A.S., Reed, M.J.** (2002) Resilience in development. (Ed C.R. Snyder ve S.J. Lopez) *the handbook of positive psychology*. Oxford University Press.
- Masten, A. S., Gewirtz, A. H.** (2006). Vulnerability and resilience in early- Child development. K. Mc Cartney ve D. Phillips (Ed). *Blackwell handbook of early childhood development*, (s. 22-43). Oxford: Blackwell Publishing.

- Masten, A.S., Powell, J.L.** (2007). A resilience framework for research, policy and practice. In Luthar 2007, 155-80.
- Masten AS, Gewirtz AH.** (2008). Resilience in development: the importance of early childhood. RE In: Tremblay RG, Barr RD, Peters, editors. Encyclopedia on early childhood development. 2006. URL: <http://www.excellenceearlychildhood.ca/documents/Masten-GewirtzANGxp.pdf>.
- McNulty, J. K., Fincham, F. D.** (2012). Beyond positive psychology Toward a contextual view of Psychological processes and well-being. *American Psychologist*, Vol 67(2), 101-110. Doi: 10.1037/a0024572
- Meredith, L.S., Sherbourne, C.D., Gaillot, S., Hansell, L., Ritschard, H.V., Parker, A.M. ve Wrenn, G.** (2011). *Promoting Psychological Resilience in the U. S. Military*. RAND Corporation.
- Murray. C.** (2003). Risk factors, protective factors, vulnerability, and resilience: a frame work of understanding and supporting the adult transitions of youth with high-incidence disabilities. *Remedial and Special Education*, 24(1), 16-26.
- Mutallimova, S.** (2014). Lise öğrencilerinde depresyon düzeyi ve anne baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Navaro, L.N.** (1989). Aşırı koruyuculuğun çocuk eğitime etkileri. 6. Ya-pa okul öncesi eğitimi ve yaygınlaştırılması semineri, 121-125, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Nazlı, S.** (2001). Aile danışmanlığı. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Nazlı, S.** (2007). Aile Danışmanlığı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ng, R., Ang, R.P., Ho, M.R.** (2012). Coping with anxiety, depression, anger and aggression, *Child Youth Care Forum*, 41(6), 529-546.
- Oktan, V.** (2008). *Üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. Doktora Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Olsson, C., Bond, L., Burns, J.M., Vella-Brodrick, D.A., Sawyer, S.M.** (2003). Adolescent resilience: A concept analysis. *Journal Of Adolescence*, 26, 1-11.
- Öcel, N.** (2002). İletişim ve çocuk iletişim ortamlarında çocuk reklam ve etkileşimi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Özcan, B.** (2005). Anne-babaları boşanmış ve anne babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., Nasıroğlu, S.** (2012). Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4); 566-589
- Özdoğan, B.** (1997). Çocuk ve oyun. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özgüven, E. İ.** (2001). Ailede iletişim ve yaşam. Ankara: PDREM Yayınları.
- Öztürk, İ.** (1990). Ana-Baba Tutumlarının Üniversite Öğrencilerinin Bağımsızlık, Duyguları Anlama, Yakınlık, Başatlık, Kendini Suçlama ve Saldırganlık Düzeylerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi (basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, 97 s., Ankara.
- Özyürek, A.** (2004). Kırsal bölge ve şehir merkezlerinde yaşıyan 5-6 yaş grubu çocuğa sahip anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Öz, F., İnci, F., Bahadır Yılmaz, E.** (2012). Hemşirelik öğrencilerinin ölüm kaygısı ile psikolojik sağlamlık düzeyleri ve aralarındaki ilişki. *New/Yeni Symposium Journal*, 50, 229-236.
- Parke, R. D., Sawin, D. B.** (1975, April). Infant characteristics and behavior as elicitors of maternal and paternal responsivity in the newborn period. Paper presented at the meetings of the Society for Research in Child Development, Denver, CO.
- Pehlivantürk B.** (2004). Otistik bozukluğu olan çocuklarda bağlanma. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 15(1): 56-63.
- Place, M., Reynolds, J., Cousins, A., and O'Neill, S.** (2002) 'Developing a resilience package for vulnerable children,' *Child and Adolescent Mental Health*, vol 7, no 4, pp 162-167.
- Polat, S.** (1986). Ana-baba tutumlarının çocukların öğrenilmiş çaresizlik düzeyine etkisi. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Polat O.** (2001). Çocuk ve şiddet. İstanbul: Der Yayınları.
- Pulley, M. L., Wakefield, M.** (2001). Building Resiliency: How to thrive in times of change. Center for Creative Leadership. Greensboro.
- Rak, C. F. ve Patterson, L. E.** (1996). Promoting resilience in at-risk children. *Journal of Counseling and Development*, 74(4), 368-373.
- Ramirez, E.R.** (2007). Resilience: A new concept analysis. *Nursing Forum*, 42(2), 73- 82.
- Richardson, G. E.** (2002). The meta theory of Resilience and resiliency. *Journal of Clinical Psychology*, 58, 307-321.
- Richman, JM ve Galinsky, MJ** (1999). Risk, pro-pay ve esneklik: sosyal için kavramsal bir çerçeveye doğru çalışma pratiği. *Sosyal Hizmet Araştırması* , 23 , 131-143
- Rutter, M.** (1979). Maternal deprivation, 1972-1978: New findings, new concepts, new approaches. *Child Development*, 50(2), 283-305.
- Rutter, M.** (2006), "Implications of Resilience Concepts for Scientific Understanding", *Ann. N.Y. Acad. Sci.* 1094, 1-12.
- Saakvitne, K. W., Tennen, H., Affleck, G.** (1998). Exploring thriving in the context of clinical trauma theory: constructivist self development theory *Journal of Social Issues*, 54, 279-292.
- Sabatelli, R., Bartle, S.** (1995). Survey approaches to the assesment of family functioning: conceptual, operational and analytic issues. *Journal of Marriage and Family*, 57.
- Satılmış, B. H.** (2012). Dokuzuncu sınıf öğrencilerinin bazı değişkenlere göre psikolojik belirtileri ve empatik eğilim düzeyleri. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sameroff, A. J., Seifer, R., Baldwin, A. ve Baldwin, C.** (1993). Stability of intelligence from preschool to adolescence: The influence of social and family risk factors. *Child development*, 64(1), 80-97.
- Seligman, M.E., Csikszentmihalyi, M.** (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14.
- Sertelin, Ç.** (2003). Aile Tutumlarının Sosyo-Kültürel Yapı ve Aile Fonksiyonları ile İlişkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Semerci, Ç.** (2007). "Program geliştirme" kavramına ilişkin metaforlarla yeni ilköğretim programlarına farklı bir bakış. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 125- 140.
- Seven S.** (2006). 6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Sezer, Ö.** (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2010; 1:1-19.
- Sipahioğlu, Ö.** (2008). *Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Siyez, D.M.** (2006). *15-17 yaş arası ergenlerde görülen problem davranışların koruyucu ve risk faktörleri açısından incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.*
- Smokowski, P.R., Roynolds,A.J., Bezrucko, N.** (1999). Resilience and protective factors in adolescence: An autobiographical perspective from disadvantaged youth. *Journal Of Adolescence*, 37(4), 425-448.
- Sorias, O.** (1988). "Sosyal destek kavramı". *Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 27(1), 353–357.
- Soysal A.Ş. ve ark.** (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri* 2005;8:88-99
- Stephens, T. M.** (2013). Nursing student resilience: a concept clarification. *Nursing Forum*, 48, 125-133.
- Şahin, L.** (2016). Seyrantepe ortaokulu öğrencilerinin algılanan sosyal destek düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Şanlı, D.** (2007). Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarını Etkileyen Etmenlerin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Tamer M.** (2010). Zihinsel engelli çocukların annelerinde stres yönetimi eğitiminin etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı Gelişim Psikolojisi Bilim Dalı.
- TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu** (1995).Ailede Çocuk Eğitimi. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Terjesen, M.D., Jacofsky, M., Froh, J., Diguseppe, R.** (2004). Integrating positive 70 psychology in to schools: Implications for practice. *Psychology in The Schools*, 41(1), 163-172.
- Terzi, Ş.** (2005). Öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli. *Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.*
- Terzi, Ş.** (2006). Psikolojik sağlamlık ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 77-86.
- Terzi, Ş.** (2008). Üniversite öğrencilerinde kendini toparlama gücünün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe Üniversite Eğitim Fakültesi*, 35, 297-306.
- Thomsen, K.** (2002). Building Resilient Students: Integrating Resiliency into What You Already Knowand Do. California: Corwin Pres, Inc.

- Tola, D.** (2003). İlkokul 5.sınıf Çocuklarında Ahlaki Yargı ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Topbay, Y.** (2016). Ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerinin algılanan sosyal destek ve aile işlevleri açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Toprak, H.** (2014). *Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Turgut, Ö.** (2015). Ergenlerin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin, Önemli Yaşam Olayları, Algılanan Sosyal Destek Ve Okul Bağlılığı Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Tuzgöl, M.** (1998). Ana-baba Tutumları Farklı lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Ülgen, G.** (1997), Eğitim psikolojisi. (3.baskı), İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Ünsal Seydoğulları, S.** (2008). Demokratik ve otoriter tutumlarının lisede öğrenim gören öğrencilerin ahlaki yargı yeteneğine etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Sakarya.
- Ünüvar, A.** (2007). Lise öğrencilerinin algıladıkları ana-baba tutumları ile kendine saygı düzeylerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bilim Dalı, Konya.
- Wagnild, G. M., Young H. M.** (1993). Development and psychometric evaluation of the Resilience scale. *Journal of Nursing Measurement*, 1(2), 165-178.
- Waxman, H., Gray, J. P., Padron, Y.** (2005). Review of Research on Educational Resilience: Research Report. Santa Cruz, CA: Center for Research on Education, Diversity and Excellence.
- Weiss, L.** (1998). Çocuğumu nasıl anlarım? (çeviri: Sinan Köseoğlu), Beyaz Yayınları, 297 s., İstanbul.
- Werner, E., Smith, R.** (1989). Vulnerable but invincible: A longitudinal study of resilient children and youth. New York: Adams, Bannister and Cox.
- Werner, E.** (2005). Resilience and recovery: Findings from the Kauai longitudinal study. *Focal Point Research, Policy, and Practice in Children's Mental Health*, 19(1), 11-14.
- Wolin, S. J., Wolin, S.** (1993). The resilient self: How survivors of troubled families rise above adversity. New York: Villard Books.
- Wyman, P, A., Cowen, E. L., Work, W. C, Hoyt-Meyers, L., Magnus, K. B. Ve Fagen, D. B.** (1999). Caregiving and development al factors differentiating young at-risk urban children showing resilient versus stres-affecte dout comes: A replication and extension. *Child Development*, 70,645-659.
- Yalçın, S.** (2013). *İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri ile Stres, Psikolojik Dayanıklılık ve Akademik İyimsellik Arasındaki İlişki*. Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Yaprak, B.** (2007). İlköğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumunun diskriminant analizleriyle belirlenmesi ve benlik saygısı ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi üzerine bir uygulama. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yardımcı, F.K.** (2007). İlköğretim öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile öz-yeterlik ilişkisi ve etkileyen değişkenlerin incelenmesi. Doktora tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Yates, T.M., Masten, A.S.** (2004). *Fostering the Future: Resilience The oryand the Practice of Positive Psychology*. P. Alex Linley and Stephen Josepf (Ed.). Positive Psychology in Practise. Canada: Wiley & Sons.
- Yavuzer, H.** (1993). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H.** (1996). Çocuk Psikolojisi. Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H.** (1998). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H.** (2000). Ana-baba ve çocuk. 13. Baskı., Remzi Kitabevi, 262 s., İstanbul.
- Yavuzer, H.** (2001). Ana-Baba ve Çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H.** (2005). Ana-baba ve çocuk. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., Aydoğmuş, K., Baltaş, A., Baltaş, Z., Davashgil, Ü., Güngörmüş, O., Konuk, E., Korkmazlar, Ü., Navaro, L., Oktay, A., Razon, N.,** (2003), Ana-Baba Okulu, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, İ.** (2010). Sınıf içi disiplin sorunları ile ana baba tutumları arasındaki ilişki. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum.
- Yıldız Bıçakçı, M.** (2004). Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Anne Baba Tutumlarını Algılamalarının ve Benlik İmajlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi (basılmamış). Ankara Üniversitesi, 173 s., Ankara.
- Yıldız Peker, A.** (2012). Lise öğrencilerinde risk alma davranışının akran baskısı, ana-baba tutumları ve çok boyutlu algılanan sosyal desteğe göre yordanması. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı. İzmir.
- Yılmaz, A.** (2000). Anne-baba tutum ölçeğinin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi, 7(3), 160-172.
- Yılmaz, A.** (2009). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Anne Baba Tutumları İle Kararsızlık Düzeyleri Arasındaki İlişki. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yörükoğlu, A.** (1985,1996). Çocuk ve ruh sağlığı. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zöhrap, D. U.** (2004). Lise öğrencilerinde algılanan ana-baba tutumları ve aile yapısının ergen kişilik özelliklerine etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yörükoğlu, A.** (1989). Değişen Toplumlarda Aile ve Çocuk. Ankara: Özgür Yayınları.
- Yörükoğlu, A.** (1993). Çocuk Ruh Sağlığı. İstanbul: Özgü Yayın Dağıtım.
- Yörükoğlu, A.** (2000), Çocuk Ruh Sağlığı, İstanbul: Özgür Yayıncılık.
- Yurdakavuştu, Y.** (2012). İlköğretim öğrencilerinde duygusal zeka ve sosyal beceri düzeyleri. (Yayınlanmamış doktora tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Zaslow, M.J., Takanishi, R.** (1993). Priorities for research on adolescent development. *American Psychologist*, 48 (2), 185-192.

EKLER

EK-A: Kişisel Bilgi Formu

EK-B: Ana-Baba Tutum Ölçeği

EK-C: Psikolojik Sağamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği

EK-D: Etik Onay Belgesi

EK-A: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili öğrenciler, Bu çalışma, kendiniz ve aileniz hakkında, bazı konularda görüşlerinizi almak amacıyla hazırlanmıştır. Bilgi formu ve ölçeklere vereceğiniz cevaplar sadece bu araştırma için kullanılacaktır. Adınızı yazmanıza gerek yoktur. Bireysel değerlendirme yapılmayacak, verdiğiniz bilgiler ve cevaplar gizli tutulacaktır. Hiçbir ifadenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Size yöneltilen sorulara samimi ve doğru yanıt vererek bilimsel bir çalışmaya katkıda bulunacaksınız. Cevaplarınız için şimdiden teşekkür ederim.

Dilan ÖZEN
İstanbul Aydın Üniversitesi

1.Cinsiyetiniz nedir?

Kız Erkek

2. Kaçınıcı sınıftasınız?

5.Sınıf 6.Sınıf 7.Sınıf 8.Sınıf

3.Siz dahil kaç kardeşsiniz?

Tek çocuk 2-3 kardeş 4-5 kardeş 6 ve daha fazla kardeş

4.Ailenizin gelir durumu nedir?

2000 TL'ye kadar 2000-4000 TL arası
 4000-6000 TL arası 6000 TL üzeri

5.Annenizin öğrenim düzeyi nedir?

Okur-yazar değil Okur-yazar İlkokul Ortaokul Lise Lisans ve üzeri

6.Babanızın öğrenim düzeyi nedir?

Okur-yazar değil Okur-yazar İlkokul Ortaokul Lise Lisans ve üzeri

7.Anne-babanızın durumu?

Birlikte, ikisi de sağ Boşanmış
 Anne sağ, baba vefat etti Baba sağ, anne vefat etti İkisi de vefat etti

8. Annenizin mesleği nedir?

() Çalışmıyor
yazınız.....

Çalışıyor ise; mesleğini

9. Babanızın mesleği nedir?

() Çalışmıyor
yazınız.....

Çalışıyor ise; mesleğini

EK-B: Ana-Baba Tutum Ölçeği

ANA - BABA TUTUM ÖLÇEĞİ

Açıklama: Bu anket, bireylerin anne ve babalarına yönelik düşüncelerini belirlemek için hazırlanmıştır. Sizden istenen bu anketi doldururken anne ve babanızın sizlere karşı tutum ve davranışlarını göz önünde bulundurmanız ve aşağıdaki ifadelerden her birinin size uygunluk derecesini belirlemenizdir. Bu amaçla, ilk önce her bir ifadeyi okuyunuz ve daha sonra her bir ifadenin karşısındaki; 1:“Hiç uygun değil” 2:“Çok az uygun” 3:“Kısmen uygun” 4:“Oldukça uygun” 5:“Tamamen uygun” seçeneklerinden size en yakın olanı işaretleyiniz. Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.		Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Kısmen Uygun	Oldukça Uygun	Tamamen Uygun
1	Bana her zaman güven duygusu vermiş ve beni sevdiğini hissettirmiştir.					
2	Çok yönlü gelişmem için beni olanakları ölçüsünde desteklemiştir.					
3	Her yaptığım işin olumlu yanlarını değil kusurlarını görmüş ve beni eleştirmiştir.					
4	Her zaman başıma kötü bir şey gelecekmiş gibi beni koruyup kollamaya çalışır.					
5	Aramızdaki ilişki ona içimi açmaya cesaret edemeyecek kadar resmidir.					
6	Arkadaşlarımı eve çağırma izin verir, geldiklerinde onlara iyi davranır.					
7	Elinden geldiği kadar, her konuda fikrimi almaya özen gösterir					
8	Çevremizdeki çocuklarla beni karşılaştırır, onların benden daha iyi olduklarını söyler.					
9	Bana hükmetmeye çalışır.					
10	Bugün bile alışverişe çıkacağım zaman, kandırılacağımı düşünerek benimle gelmek ister.					
11	Benden her zaman gücümün üstünde başarı beklemiştir.					
12	Fiziksel ve duygusal olarak kendisine yakın olmak istediğim zaman soğuk ve itici davranır.					
13	Sorunlarımı onunla rahatlıkla konuşabilirim.					
14	Neden bazı şeyleri yapmam ya da yapmamam gerektiğini bana açıklar.					
15	Birlikte olduğumuz zamanlar ilişkimiz çok arkadaşçadır.					
16	Kendi istediği mesleği seçmem konusunda beni zorlamıştır.					
17	Sevmediğim yemekleri, yarayacağı düşüncesiyle, zorla yedirir.					
18	Sınavlarda hep üstün başarı göstermemi istemiştir.					
19	Kendimi yönetebileceğim yaşlarda bile her gittiği yere beni de götürür, evde yalnız kalmamdan kaygılanır.					
20	Evde bir konu tartışılırken görüşlerimi söylemem için beni teşvik eder.					

Açıklama: Bu anket, bireylerin anne ve babalarına yönelik düşüncelerini belirlemek için hazırlanmıştır. Sizden istenen bu anketi doldururken anne ve babanızın sizlere karşı tutum ve davranışlarını göz önünde bulundurmanız ve aşağıdaki ifadelerden her birinin size uygunluk derecesini belirlemenizdir. Bu amaçla, ilk önce her bir ifadeyi okuyunuz ve daha sonra her bir ifadenin karşısındaki: 1:“Hiç uygun değil” 2:“Çok az uygun” 3:“Kısmen uygun” 4:“Oldukça uygun” 5:“Tamamen uygun” seçeneklerinden size en yakın olanı işaretleyiniz. Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.		Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Kısmen Uygun	Oldukça Uygun	Tamamen Uygun
21	Küçük yaşımdan itibaren ders çalışma ve okuma alışkanlığı kazanmam konusunda bana yardımcı olmuştur.					
22	Küçüklüğümde bana yeterince vakit ayırır; parka, sinemaya götürmeyi ihmal etmezdi.					
23	Benim gibi bir evladı olduğu için kendini rahatsız hissettiğini sanıyorum.					
24	Okulda başarılı olmama konusunda beni zorlar, kırık not aldığımda cezalandırır.					
25	Beni kendi emellerine ulaşmak için bir araç olarak kullanır.					
26	Beni daima yapabileceğimden fazlasını yapmaya zorlamıştır.					
27	Paramı nerelere harcadığımı ayrıntılı bir biçimde denetler.					
28	Her zaman, her işte kusursuz olmam gerektiği inancındadır.					
29	Ona yaklaşmak istediğimde daima bana sıcak bir biçimde karşılık verir.					
30	Bana önemli ve değerli bir kişi olduğum inancını aşlamıştır.					
31	Cinsellik konusunda karşılaştığım sorunları kendisine anlatmak istediğimde hep ilgisiz kalmıştır					
32	Benim iyiliğimi istediğini, benim için neyin iyi olduğunu ancak kendisinin bileceğini söyler.					
33	Her zaman nerede olduğumu ve ne yaptığımı merak eder.					
34	İyi bir iş yaptığımda beni övmekten çok daha iyisini yapmam gerektiğini söyler.					
35	Cinsel konularda çok tutucu olduğu için onun yanında bu konulara ilgi gösteremem.					
36	Aile ile ilgili kararlar alınırken benim de fikrimi öğrenmek ister.					
37	Beni olduğum gibi kabul etmiştir.					
38	Başkalarına benden daha çok önem verir ve onlara daha nazik davranır.					
39	Günlük olaylar hakkında anlattıklarımı ilgi ile dinler ve bana açıklayıcı cevaplar verir.					
40	Benimle genellikle sert bir tonda ve emrederek konuşur.					

EK-C: Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği

Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği

Aşğıdaki ifadeler ile ilgili hislerinizi, her ifadenin yanındaki kısımda size en uygun olan seçenekteki harfin üzerine (X) işareti koyarak belirtiniz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz.

Aşğıda okulunuzla ilgili yazılan ifadelere ne kadar katılıyorsunuz?

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Bu okuldaki insanlara kendimi yakın hissediyorum.	A	B	C	D
2. Bu okulda olmaktan mutluyum.	A	B	C	D
3. Kendimi bu okulun bir parçası gibi hissediyorum.	A	B	C	D
4. Bu okuldaki öğretmenler öğrencilere tarafsız davranırlar.	A	B	C	D
5. Okulumda kendimi güvende hissediyorum.	A	B	C	D

Aşğıdaki ifadelerin **OKULUNUZ ve orada yapabildiğiniz seyler** açısından ne kadar doğru olduğunu, her ifadenin yanındaki kısımda size en uygun olan seçenekteki harfin üzerine (X) işareti koyarak belirtiniz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz.

Okulumda bir öğretmenim ya da başka bir yetişkin kişi ...

	Doğru Değil	Biraz Doğru	Oldukça Doğru	Çok Doğru
6. benimle gerçekten ilgilenir.	A	B	C	D
7. iyi bir şey yaptığımda bunu bana söyler.	A	B	C	D
8. benim yokluğumu farkeder.	A	B	C	D
9. her zaman elimden gelenin en iyisini yapmamı ister.	A	B	C	D
10. anlatacak birşeyim olduğunda beni dinler.	A	B	C	D
11. benim başarılı olacağıma inanır.	A	B	C	D
12. benden kurallara uymamı bekler.	A	B	C	D

Okulda...

	Doğru Değil	Biraz Doğru	Oldukça Doğru	Çok Doğru
13. ilginç faaliyetlerde bulunurum.	A	B	C	D
14. sınıf içi faaliyetler ya da kurallarla ilgili kararlar alınmasına yardımcı olurum.	A	B	C	D
15. farklılık yaratacak bir şeyler yaparım.	A	B	C	D
16. başka kişilere yardım etmek için bir şeyler yaparım.	A	B	C	D
17. spor, eğitsel kollar ya da diğer ders dışı faaliyetlere katılırım.	A	B	C	D

Aşağıdaki ifadeler, sizin okulunuz ya da eviniz dışında **mahallenizde, semtinizde veya çevrenizde bulunan KOMŞULARINIZ** ya da **aileniz dışındaki bir YETİŞKİN** kişi ile karşılaşılabileceğiniz durumlarla ilgilidir. Belirtilen her ifadenin yanındaki kısımda size en uygun olan seçenekteki harfin üzerine çarpı (X) işareti koyunuz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz.

Evim ya da okulum dışında bir yetişkin kişi...

	Doğru Değil	Biraz Doğru	Oldukça Doğru	Çok Doğru
18. benimle gerçekten ilgilenir.	A	B	C	D
19. iyi bir şey yaptığımda bunu bana söyler.	A	B	C	D
20. bir şeye üzülmişsem bunun farkına varır.	A	B	C	D
21. benim başarılı olacağıma inanır.	A	B	C	D
22. her zaman elimden gelenin en iyisini yapmamı ister.	A	B	C	D
23. güvendiğim biridir.	A	B	C	D

Evim ya da okulum dışında, aşağıda belirtilen şeyleri yaparım...

	Doğru Değil	Biraz Doğru	Oldukça Doğru	Çok Doğru
24. Kulüplere, spor takımlarına ya da okul dışındaki diğer grup faaliyetlerine katılırım.	A	B	C	D
25. Müzik, sanat, edebiyat, spor ya da başka bir uğraşı ile ilgilenirim.	A	B	C	D
26. Diğer insanlara yardım ederim.	A	B	C	D

Aşağıda **ARKADAŞLARINIZ** ile ilgili belirtilen ifadeler ne kadar doğrudur? Her ifadenin yanındaki kısımda size en uygun olan seçenekteki harfin üzerine çarpı (X) işareti koyunuz. Lütfen yalnız bir seçeneği işaretleyiniz.

Benim yaşımda bir arkadaşım...

	Doğru Değil	Biraz Doğru	Oldukça Doğru	Çok Doğru
27. benimle gerçekten ilgilenir.	A	B	C	D
28. benimle sorunlarım hakkında konuşur.	A	B	C	D
29. zor bir anımda bana yardımcı olur.	A	B	C	D

Arkadaşlarım...

	Doğru Değil	Biraz Doğru	Oldukça Doğru	Çok Doğru
30. başlarını çok fazla derde sokarlar.	A	B	C	D
31. doğru olanı yapmaya çalışırlar.	A	B	C	D
32. okulda başarılıdırlar.	A	B	C	D

Aşağıda kendi **EVİNİZ** ya da evde birlikte yaşadığınız **YETİŞKİNLER** için belirtilen ifadeler ne kadar doğrudur? Her ifadenin yanındaki kısımda size en uygun olan seçenekteki harfin üzerine çarpı (X) işareti koyunuz. Lütfen yalnız bir seçeneği işaretleyiniz.

Evimde annem, babam ya da başka bir büyüğüm...

	Doğru Değil	Biraz Doğru	Oldukça Doğru	Çok Doğru
33. benden kurallara uymamı bekler.	A	B	C	D
34. derslerimle ilgilenir.	A	B	C	D
35. benim başarılı olacağıma inanır.	A	B	C	D
36. benimle sorunlarım hakkında konuşur.	A	B	C	D
37. benden her zaman elimden gelenin en iyisini yapmamı ister.	A	B	C	D
38. anlatacak bir şeyim olduğunda beni dinler.	A	B	C	D

Evde...

	Doğru Değil	Biraz Doğru	Oldukça Doğru	Çok Doğru
39. Anne-babe ya da diğer büyüklerimle eğlenceli şeyler yapar ya da eğlenceli yerlere giderim.	A	B	C	D
40. Farklılık yaratacak birşeyler yaparım.	A	B	C	D
41. Aile içinde kararların alınmasına yardımcı olurum.	A	B	C	D

Aşağıdaki ifadeler kişisel olarak sizi ne derecede doğru yansıtıyor?
KENDİNİZ hakkında belirtilen her ifadenin yanındaki kısımda size en uygun olan seçenekteki harfin üzerine çarpı (X) işareti koyunuz. Lütfen yalnız bir seçeneği işaretleyiniz.

	Doğru Değil	Biraz Doğru	Oldukça Doğru	Çok Doğru
42. Birisinin duyguları incindiğinde kendimi kötü hissederim.	A	B	C	D
43. Diğer insanların neler yaşadıklarını anlamaya çalışırım.	A	B	C	D
44. Yardıma ihtiyacım olduğunda konuşabileceğim birini bulurum.	A	B	C	D
45. Bir problemim olduğunda yardım almak için nereye gideceğimi bilirim.	A	B	C	D
46. Sorunlarımı onlar hakkında konuşarak ya da yazarak halletmeye çalışırım.	A	B	C	D
47. Sorunlarımı kendi başıma çözebilirim.	A	B	C	D
48. Uğraşırsam pek çok şeyi yapabilirim.	A	B	C	D
49. Benimkinden farklı görüşleri olan birisiyle çalışabilirim.	A	B	C	D
50. İyiyaptığım pek çok şey vardır.	A	B	C	D
51. Yaşıttım olan diğer öğrencilerle birlikte çalışmaktan hoşlanırım.	A	B	C	D
52. Kendi haklarımı başkalarını incitmeden korurum.	A	B	C	D
53. Başkalarını nasıl hissettiğini ve düşündüğünü anlamaya çalışırım.	A	B	C	D
54. Hayatımın bir amacı vardır.	A	B	C	D
55. Kendi ruh halimi ve duygularımı anlayabilirim.	A	B	C	D
56. Neyi, neden yaptığımı bilirim.	A	B	C	D
57. Gelecekle ilgili amaç ve planlarım var.	A	B	C	D
58. Liseyi bitirmeyi düşünüyorum.	A	B	C	D
59. Liseden sonra üniversiteye ya da yüksekokula gitmeyi düşünüyorum.	A	B	C	D

EK-D: Etik Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 21/08/2019-4890

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 88083623-020
Konu : Etik Onay Hk.

Sayın Dilan ÖZEN

Tez çalışmanızda kullanmak üzere yapmayı talep ettiğiniz anketiniz İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyonu'nun 31.07.2019 tarihli ve 2019/11 sayılı kararıyla uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

e-imzalıdır
Dr.Öğr.Üyesi Hüseyin KAZAN
Müdür V.

Evrakı Doğrulamak İçin : <https://evrakdogrula.aydin.edu.tr/enVision.Dogrula/BelgeDogrulama.aspx?V=BEL935ERV>

Adres:Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL
Telefon:444 1 428
Elektronik Ağ:<http://www.aydin.edu.tr/>

Bilgi için: Büke KENDER
Unvanı: Enstitü Sekreteri

ÖZGEÇMİŞ

Dilan ÖZEN

1990 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlkokul ve Ortaokulu Bağlar ilçesinde Faik Ali Ortaokulu'nda lise öğrenimini ise Diyarbakır Özel Amid Lisesi'nde tamamladı. 2010 yılında İstanbul Aydın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda lisans eğitimine başladı. 2014 yılında mezun oldu. İstanbul ili Bakırköy ilçesi Özel Florya Final Ortaokulu'nda Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen olarak çalışmaya başlayan Özen halen aynı kurumdaki görevini sürdürmektedir.

2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Bölümü'nde yüksek lisansa başlamıştır.

İletişim Bilgileri

E posta: dilanozen@windowslive.com